

Српска вила

ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, НАУКУ И КУЛТУРУ ISSN 0354-7116

БИЈЕЉИНА

e-mail: spkdbn@teol.net

www.prosvjeta-bijeljina.org

БИЈЕЉИНА,
април 2018.

Број 47

СРПСКА ВИЛА

часопис за књижевност, науку и културу

Издавач: Градски одбор Српског просвјетног и културног друштва
‘Просвјета’ Бијељина

За издавача: проф. др МИТАР НОВАКОВИЋ

Уредништво

проф. др ЈЕЛИНА БУРКОВИЋ
(главна и одговорна уредница)

проф. др ЦВИЈЕТИН РИСТАНОВИЋ, мр ЉИЉАНА ЛУКИЋ
ДУШАНКА НОВАКОВИЋ, БОРИСЛАВ ГАВРИЋ

Секретар Уредништва
МАЈА БАШИЋ

Лектор
проф. др ЦВИЈЕТИН РИСТАНОВИЋ

Коректор
МИРОСЛАВ ДОКИЋ

Савјет часописа
академик НЕЂО ЂУРИЋ (предсједник)
проф. др МИЛАН НОВАКОВИЋ, доц. др АНТО ГАЈИЋ
мр СЛАВКО БАШИЋ, ПРЕДРАГ ПЕРКОВИЋ
ОЛИВЕРА СТЈЕПАНОВИЋ, ПЕТРА МИЋИЋ,
ђакон БОЈАН ЧЕЧАР

„Српска вила” излази два пута годишње
Цијена једног примјерка је 5 КМ, за иностранство 10 КМ
Адреса: Кнеза Милоша 30, Бијељина
Телефон и телефакс: 055/209-580; Е-mail: spkdbn@teol.net
Web site: www.prosvjeta-bijeljina.org

Штампа: „Grafomib” Бијељина
Тираж: 300 примјерака

СРПСКА ВИЛА

часопис за књижевност, науку и културу

Година XXIV

Април, 2018

Бр. 47

САДРЖАЈ

КЊИЖЕВНОСТ	6
ПРОЗА	
<i>Мирољуб Тодоровић</i> : Шатро приче.....	7
<i>Милан Р. Симић</i> : О књижевном интервјуу, али и о капи крви на архангеловом мачу.....	11
<i>Душан Мијајловић Адски</i> : Како сам остао без сенке (Онима који с правом дозивају Бога)	22
<i>Аљоша Љубојевић</i> : Како смо започели рат	27
У Америци млијеко доносе на праг	35
<i>Боко Петровић</i> : Читаона	40
<i>Јованка Стојчиновић Николић</i> : Пјесничка слобода.....	47
<i>Љиљана Лукић</i> : Жеља	49
<i>Драгана Ђурковић Тошић</i> : Три појаса душе	52
ПРЕВЕДЕНА ПРОЗА	
<i>Александар Прокопиев</i> : Антона Чехова 13* (Превела са македонског језика Јелена Прокопијева).....	55
<i>Збигњев Мастернак</i> : Хип - Хоп момци (Превела са пољског језика Олга Лалић Кровицка).....	62
ПОЕЗИЈА	
<i>Стевка Козић Прерадовић</i> : Тачка Мрамора	73
<i>Миладин Берић</i> : Свијећа у Дечанима (утамниченом Оливеру Ивановићу)	75
<i>Милоје Вељовић</i> : Да ли си био соколе	77
<i>Петар Ђаковић</i> : Отаџбино српска	79
<i>Слободанка Луковић</i> : Утешнице	81
Страхотност новог доба	83
<i>Милан Николић</i> : Брезе	84
<i>Верица Шакота</i> : Она, ти и ја	85
<i>Андреја Врањеш</i> : Сликари и песник	87
Бард туге	88
<i>Јеленко Ивановић</i> : Мисао	89

<i>Здравка Бабић: Чезнем</i>	90
ПРЕВЕДЕНА ПОЕЗИЈА	
САВРЕМЕНА АНГЛОФОНА ПОЕЗИЈА	
(Избор Ранко Павловић, превод са енглеског језика Данијела Трајковић)	
<i>Венди Клајн: Љубитељи пећина</i>	91
<i>Дебејсиш Парашиар: Основно право на сан</i>	92
<i>Алвин Панг: Када стигну варвари</i>	94
<i>Џорџ Сиртеш: Сан о убиству</i>	96
<i>Синтија Еткинс: Говорница</i>	97
САВРЕМЕНА СЛОВЕНАЧКА ПОЕЗИЈА	
(Избор и превод са словеначког језика Душан Стојковић)	
<i>Зоран Певец: Игра на срећу</i>	98
<i>Иван Добник: ***</i>	99
<i>Станислава Хробакова Репар: ***</i>	100
<i>Маја Видмар: Срце</i>	101
<i>Барбара Корун: У возу из Фиренце за Рим</i>	102
<i>Стојан Шпигел: Анђеоски симбол</i>	103
<i>Есад Бабачић: Трст</i>	104
<i>Песма</i>	104
<i>Примож Репар: Дух камене мајке</i>	105
<i>Твој бршљан</i>	105
<i>Давид Бедрач: Изражавање</i>	106
АФОРИЗМИ	
<i>Даница Гаврић: Афоризми</i>	107
КРИТИКА	
<i>Илија Лакушић: Шоља поетског чаја (Весна Радовић: На чају код Љиљане Брик, ИП “Просвјета”, Београд 2017)</i>	109
<i>Милован Гочманац: Ирационални отпор деградацији песничке уметности (Милијан Деспотовић: Несванице, “Арт Принт”, Бањалука 2017)</i>	111
<i>Саша Кнежевић: Нека синци, нека (Јелина Ђурковић, Зарубице, “Свет књиге”, Београд 2017)</i>	115
<i>Јелина Ђурковић: Професорска проза (Цвијетин Ристановић, Свакидашње приче, “Свет књиге”, Београд 2017)</i> ..	119
<i>Борислав Гаврић: Јединство цркве и народа (Илија Павловић: Храм рођења Пресвете Богородице у Обудовцу, Српска православна црквена општина и парохија Обудовац и “Графид” Бања Лука 2017)</i> ..	126

КУЛТУРА	130
ЈУБИЛЕЈИ	
<i>Цвијетин Ристановић</i> : Трајна вриједност порука Вишњићеве устаничке поезије	131
<i>Тања Лазић</i> : Из историје железнице у Семберији	142
АКТУЕЛНО	
<i>Драгана Нешковић</i> : Будућност писма.....	153
<i>Милена Миловановић</i> : Хришћанство и европски либерализам данас	160
БАШТИНА	
<i>Давид Кеџман Дако</i> : У ивањском мелем – колу.....	171
САРАДЊА СА ДРУГИМ ОДБОРИМА “ПРОСВЈЕТЕ”	
Да се не понове агресије и погроми над српским народом.....	175
ИЗ КУЛТУРНОГ ЖИВОТА БИЈЕЉИНЕ	
<i>Душан Тузланчић</i> : Осврт на “Дане комедије 2018.” у Бијељини.....	177
ХРОНИКА КУЛТУРНИХ ДЕШАВАЊА У БИЈЕЉИНИ	181
АУТОРИ СРПСКЕ ВИЛЕ	191
Исправке и допуне рубрике “Аутори Српске виле” из 46. броја.....	204
Ријеч уредништва <i>Српске виле</i>	205

Книжность

Мирољуб ТОДОРОВИЋ

ШАТРО ПРИЧЕ

ДАН МИ ЈЕ ГРОЗОМОРАН

Еам сам у гајби. Трнгузим на зембиљу. Отпадање до зла бога. Цимам заредом двадесету пљугу. Пикавце бацам на под и газим ногом.

Сливник ми је надражен димом. Пече и хили. Жмигавци закрвављени. Лабрње суве, спржене. Шкрге пуне абдике. Покушам да их проветрим. Загрцнем се и кашљем. Ни цирка не помаже.

Дан ми је грозоморан. Како да прецвикам ову сморину?

НИШТА БЕЗ ЦАЈКЕ

Ништа нема без готивне приколице. Жена гаји гајбу, каже наша раја. Штекује те, бренује, зготови манцу. Као солер можеш да се сликаш. Да није моје цајке не жикам шта бих мутио.

Лаће кока талија је за стрица.

Док поливам башту, певам ко славуј. Кокошињац је сређен, мајмуни су на месту.

Ниси у чабру кад је у гајби цајка.

Нек фолиња ко шта хоће: без жене нема човека.

СЛАБО ШЕТА ГАЋЕ У МАРАТОНУ

Снимио нас душтабанлија крај стацина кад смо бунарили кевца. Дигао цеву, захалабучио, фурнио за нама, ал' црк'о коњ! Збрисали смо му испод пендрека док си бекнуо бритва. Нема он тако готивне идалке а ни шкрге као ми. Кратак је дах том пилићару. Исплазио је језик на првој кривини. Слабо шета гаће у маратону.

ИЗ СТОМАКА

Готивим лаћо да клопам. Добар напој, сарма, чорбаст чучавац, ћуфтета с пиреом. Да не говорим о жњавежи: прасеће, јагњеће. Па онда дође баклава, захер торта и друге ћаконије.

Сања је умела добро да зготови. Покупила је то од кеве.

Манцао сам боговски. Кулирао у клопи. Вијуге и снага расту из стомака, каже наша раја.

КО ПАНТА ПИТУ

Гелиптер је почео да ми се мота око рибе. Прави се крлетан. Глуми кључ од луднице. Конта да га нисам зентирао.

Ужагре му се жмигавци кад је угледа. Фрљокне по који глуми фазон. Риби непријатно.

Средићу ко Панта питу тог неандерталца!

СРЕДИЛИ ГА ЗЕМУНЦИ

– Одакле си догиљао другар?

– Са Мазгарника.

– Шта цепају наши пајташи тамо у Тунгузији? Је л' још здрав и жив Жика Змија? Није нам ништа фришко дофурало у уво о њему. Да га нису средили?

– Жилавимо дан и давежирамо се без Змије. Нема више оних макљажа и окинава као са њим. Оладили га Земунци због неке ловуце око допа. Певају да им је фркнуо пет кила чистака а није цалнуо вашке.

ПОДРЕПАШ

Тај не зна ништа друго сем да уваљује кварну жваку и да се некое увлачи у фанфуљу. Ко крпељ је. Уцака гвинт и сише. Не можеш да га се аласиш. Неће да отплива. Прави прдежмен. Дроби, жилави, лирише, пљови, тупи зубе до краја. Никако да покупи нагазне мине и угаси радњу.

Цео живот је провео као подрепаш и лизгуз. Туца жицу, глади туђу стрину и цабалебари.

Кад год сам га снимιο, а њему ноге из нечијег дупета вире.

ОСУШИШЕ ТЕ ЈЕГУЉАШИ

Докле ћеш пајтос да пумпаш жилу, да се закуцаваш? Кужи на шта личиш!? Наборала се фрњокалица, одвадиле жвале. Отперјао си у тандарију, дибидус калирао. Ко мотка за веш си. Немаш чиме да подмириш шпајз. Осушише те јегуљаш и спидери. Запалио си све готивне ствари у гајби за шит. Узео прљавог веша преко главе. Стално си на жици, непрестано у трипу. Урокаћеш се пајтос једном до даске и рикнућеш.

ГОТИВНО БИ БИЛО

Зима је. Мртвило у Бегишу. Скочањили ми се коћавци у гаћама.

Готивно би било сада удомити дупешку на Копаонику. Топла гајбица у хотелу. Путер риба масира ти укочена леђа. Фришак ваздух пуни шкрге. Уживанција.

Али, за то треба лова. Где да нађем толике вашке? Шљака стала.

Порезници навалили ко муве на говно. Не дају да дишеш.

БЕСАН КАО ГЛИСТА

Знојио сам вијуге због Мунгоса и контао у чему је фрка. Ништа ми није било јасно. Имам дугачак фитиљ. Касно палим.

Чим сам дофурао из Ниша, пошто сам хендловао дил, вабнуо ме је телефоном и рекао да одмах долепршам до њега. Није хтео да одваја жваку преко жице. Глас му је био оштар и надркан. На некога, или на нешто, био је бесан као глиста.

ЦОЛОВАНА ЈЕБАДА

Бата Килер седео је у свом новом бемвејцу и полако фортао ка Топчидер-хилу. Просипао је ноте једне скењуше из Цециног репертоара. Поред њега, на сицу, лежале су зготовљене: фантомка и дуга деветка с тампоном.

Упалио му кец. Убо је добро цоловану јебаду. Пола лове од те шеме већ му је било у бунару. Другу половину добиће кад типа код кога клацка пресели у читуљу.

ИСПЉУНИ СВЕ ШТО ЗНАШ

Слушај! - кевнуо сам каракушљивку – испљуни све што знаш. Ми смо већ доста тога сконтали о вашим мутљавинама. Провалили смо одакле набацујете робу и ко вам је делише. Занима нас где јегуљу штекујете и како одрађујете шему. Ваш газда нам је једном увалио дивча жваку и сад то мора да плати. За тебе је најбоље да одмах пропеваш и сачуваш живу главу.

СКИНУЛА ТРОЛУ

Барим нову рибу. Манцали смо у “Мажи”. Развезла ми се лизалка. Одваљивао сам фазоне. Слатко смо се кеслали. И она је умела лепо да одваја жваку.

Закуцала се, каже, веома млада. Манук јој је био цилиман, један од главоња у ондашњој комунистичкој клапи. Нису имали мајмуне. Пуни лове зујали су по свету, кулирали. А онда је кеша почео да је пржи. Офркестио па му хормони ударили у чонту. Почео је да баца фарове на још свежију пилетину. Није могла то да вари па је скинула тролу.

УТОКА

Жали ми се Цветко Коњ. Син му направио журку. Дошли му пајтоси, довели клинке. Музика, цирка, цепачина до зоре.

Цветко има велики стан, добијен од Службе, па се са женом повукао у један мањи соварник, пустио младеж да се забавља.

Сутра ујутру када је фурао на посао имао је шта да види. Неко од мудроња који су се ноћас шемсовали у његовом стану мазнуо му службену утоку.

Милан Р. СИМИЋ

О КЊИЖЕВНОМ ИНТЕРВЈУУ, АЛИ И О КАПИ КРВИ НА АРХАНГЕЛОВОМ МАЧУ

/Непосредно пре интервјуа са књижевником Радославом Братићем, као и пре писања ове приче, уистину сам се осећао као дете коме треба помоћ!/

Кафана у којој сам се по договору, тачно у осам сати увече, нашао са особама Икс, Икс I, Икс II, Икс III итд., налази се на посве необичном месту. Јер, гледано из правца паланачке железничке станице, са десне стране кафане испрсила се ка небу православна црква, а са леве стране кафане налази се зграда музеја. Одмах у продужетку, на двадесетак метара од музеја, налази се зграда позоришта. Иза позоришта, чудо једно од пустоши, и сметлишта, које се простире све до зарђале гробљанске капије, натрулих тараба и споменика о које се круни време. А како сам у *Паланку* стигао с првим мраком, са железничке станице упутио сам се одмах у кафану, за коју се мора још рећи да никако није место за провод... И, нису ме изненадили тишина и малобројни гости у кафани, већ ме је разочарао неукус кафанских зидова. Јер, зидови обложени филмским рекламама и умрлицама (избројао сам их седамнаест), пре одговарају нпр. зидовима у метроу! А да би неукус био потпун потрудио се власник кафане, ко би други, одредивши икони место изнад саме пећи на угал, тако да је на икони остало мало тога да се препозна! Јер, крила св. Архангела Михаила, Душовадника, “најугледнијег и најближег Божјем престољу међу бестелесним силама”, само делимично су се разазнавала, а од мача, који би требало као огањ божји да се јасно види у Архангеловој десној руци, готово да није било ни трага, ако се изузме тек једва видљива његова оштрица! Од времешне прашине није се јасно распознавало ни само Архангелово лице, па је Душовадник баш ружно изгледао без једног ока...

Напокон, конобарица је лењо пришла столу за којим сам

седео, питајући ме шта желим попити. Рекох, чашу љуте, и упитах је за вечеру.

– Кухиња ради тек од осам, жалим - одговорила је лењо, и кренула назад ка шанку.

– Оппростите... – позвах је, тачније, довикнух за њом.

– Шта је сад? – упитала ме је недопустиво нељубазно.

– Не бих, ипак, љуту! Гладан сам, схватате?

Климала је главом као да схвата.

– Зар немате макар чварке?

Ћутала је, тако ме још више нервирала.

– Донесите ми чашу киселе, молим! И горку кафу! – завршио сам окрећући главу од ње. Али:

– Нестало је киселе, а нема ни кафе! – одговорила је бесно, баш бесно, тако ме и провоцирала понашајући се као да зна колико се тешко сналазим у обичним разговорима, а све стрелјајући ме погледом. Осећао сам се непријатно, једноставно нисам знао каквим то речима треба да се обратим бесној жени, кад...

– Погледај! – обратила ми се заповеднички.

Брзо и спретно повукла је столицу, потом је задигла хаљину високо изнад колена, па је своју десну ногу подигла на столицу, као да је то нешто сасвим природно тако да сам уистину затечен јасно видео једну велику модрицу, и више малих модрица, на њеној бајковито белој бутини. Ко зна докле би укочено гледао у њену бутину да ме конобарица није прекинула тобоже равнодушно, у ствари, ругајући ми се:

– Понашаш се простачки... Претпостављам да немаш љубавницу, а жена мора да ти је скоро умрла, кад тако гледаш...

– Шта... Шта хоћеш? – несигурно сам упитао, за тренутак обухватајући погледом оно мало гостију у кафани а све схватајући да ме ова жена све више збуњује. Али, гости као да нас двоје нису ни примећивали. Зато сам се брзо одлучио и грубо рекао конобарици (што сада мислим да је било погрешно):

– Ти си курва!

– Не, ја сам грабљивица! – још брже је одговорила, притом се осмехнула, и вешто открила вршак језика.

– Грабљивица!

– Да, грабљивица! Грабим од живота, знаш...

– Седи, молим те. Доста ми је надмудривања... – додао сам узбуђено, или промукло, не сећам се више.

– Не могу да седнем... Иако и сама добро знам да свет не почиње и не зависи од моје приче, саслушај ме бар... Јутрос ме је тукао, животиња једна! – рекла је спуштајући ногу са столице – Знаш, он је сликар, и мој љубавник, тачније, то му је једини посао!

Тутао сам, а конобарица је наставила своју причу:

– А ја? Каже ми, твоје је порекло сељачко, мораш да зарађујеш, моје порекло је уметничко! Замисли, вели, УМЕТНИЧКО!

Нисам је баш схватао.

– А Бог сами зна да ниједну, ама баш ниједну слику није насликао. Зар је то сликар? – питала се усплахирено, и додала: Више нећу да живим с њим...

– Не разумем те, ипак... “На крају крајева, свака је уметност индивидуална зато што представља стварност коју види само један једини дух”, што би рекао Ернесто Сабато...

– А ти хоћеш киселу воду? И кафу? (Ох, господе, какве везе има кисела вода, и кафа, са њеним модрицама?) А чварке имам, остали од мог ручка. Донећу их... – рекла је и кренула назад ка шанку.

– Љуту ми донеси! Дуплу! – завапио сам за њом. И добацио сада много сигурнији у своје речи: – Ти би да окренеш свет наглавачке, а!

– Теби моја прича ништа не значи!? – уместо одговора бесно ме упитала конобарица која је, наравно, застала на сред кафане, окренула се према мени, чак је нашла времена и рукама намештала косу...

– Не брини! – покушао сам да је смирим. - Писац ће увек дати сведочанство о свету, ма како сићушно било - мисли Ернесто Сабато!

– Шта хоћеш да кажеш? – узвратила је жена сада још простодушније.

– Можда ово и није успешна кратка прича у строгом смислу, чак све више не схватам како сам се и нашао у њој, али покушаћу да је приведем крају како ваља а то значи да ћеш бити лик...

– Не разумем! Ти би канда...

Нисам јој дозволио да заврши:

– Како не разумеш? Не знам где сам прочитао...

– Батали! – још одлучније ме прекиде конобарица и журно настави ка шанку...

Још лошије сам се осећао. Ето, и то је судбина оних за које се каже “писац свог временцета” а сматрам да припадам таквима. Погледах овлаш кроз прозор. Мрак је био тако густ да би веште руке од њега могле и фигуре да извајају, помислих...

Некако истовремено, када сам био послужен дуплом љутом, у кафану је ушло њих десетак обучених у костиме. Били су то глумци позоришта из комшилука. Мени се њихов смех, помешан са псовкама, намах учини попут црквеног звона кад се огласи у невремену. Један глумац је био толико пијан да је једва успео да упусти своју гузицу на столицу. Па су сви ти глумци неколико столова саставили на средини кафане све понашајући се, упорно, као да су на псовачкој позорници, или на свадби, а не у кафани!

– “Остави Бога, зна он свој посао” - рече клоун.

Наравно да се он обратио био свом колеги глумцу, али ја сам се осећао као да се мени обраћа...

Дуплу љуту сам одједном сасуо у грло, тако да су ми сузе пошле на очи. А када сам се прибрао, погледах на зидни сат који је ризично висио изнад шанка. До доласка особе Икс, јер у кафани никог нисам приметио са ружом у руци, знаком распознавања, остало је било петнаестак минута.

Извадих из џепа и струк Матиног босиљка и, такође по договору, положих га на сто поред чаше с ракијом, јер сам у међувремену био поново послужен, такође дуплом, а са пропратним речима лепе конобарице да кућа части (још је додала како умире од радозналости јер је уистину занима (откуд тако изненада? – питао сам се) шта ће се догодиди до краја приче! А из унутрашњег џепа сакоа извадио сам, и на сто спустио, све оне цедуље са припремљеним питањима за Књижевника. Пре него што сам питања прочитао, на једној од празних цедуља записао сам: “Остави Бога, зна он свој посао”. Била је то мисао оног глумца, Кловна, за коју сам још тада знао да ћу је употребити у овој прози... Прочитао сам цедуље са припремљеним питањима за Књижевника. Питањима нисам имао шта да додам, а ни да одузmem. Остало је, дакле, да сачекам особу Икс, само толико, мада сам намах и сам искрено посумњао у Књижевниково постојање, и интервју с њим, а који, напoкoн, слeди...

Тачно у двадесет сати глумци су, као по команди, напустили кафану. Остао је само Клоун, и управо се он потрудио да прича, напoкoн, крeнe пpeдвiiђeним тoкoм. Јер, на моје изненађење, Клоун

је пришао мом столу. Тишина је намах била, ако је то уопште могуће, освежена мирисом руже коју је клоун држао у руци, и мене обузе нагли осећај олакшања. Пружих клоуну цедуљу број један на којој је било исписано: “Припремајући се за разговор са Вама, сетио сам се једне анкете “Српског књижевног магазина”. Њихово питање нашим савременим писцима гласило је: “За кога пишете и ко су Ваши читаоци?”. Желео бих да чујем и Ваш одговор”.

Клоун је пресавијену цедуљу ставио у џеп, па рекао:

– Одговор од Књижевника ће стићи за пола сата. Са одговором, а по друго питање, доћи ће неко други... И још нешто. Моју мисао не смете употребити...

– Коју вашу мисао? – правио сам се невешт.

– Знате, ви, добро коју.

– Зашто, мисао је дивна! Не слажем се... – нисам довршио.

– Ти захтеваш од ружног да воли огледало! Кажем вам да моја мисао не личи вашим причама без фабула!

Хтео сам да одговорим, али ме је Клоун предохитрио завршивши речима које су припретиле да прича добије неочекивани преокрет!

– И ја сам од оних који се помало разуме у писање!

Али, да бих приповест вратио, могло би се и тако рећи, на сами почетак, само сам климнуо главом после чега је Клоун, без збогом, отишао не осврћући се...

Не знајући шта бих друго радио у следећих пола сата почео сам да скицирам, да се тако изразим, ликове оних неколико гостију у кафани. Потребаће ми и они за моје прозе...

Човек који је седео за столом до самог улаза има грубо и крајње испијено лице, ожиљак на образу, пијаница је, и... Господе, он је бос а на кошуљи, која вири испод његове изанђале јакне од тексаса, нема дугмад, дакле није раскопчана како ми се чинило... Ох! баш тада је “грдосија” устала и кренула ка мени. Уплашио сам се, признајем... Шта хоће?

Човек је пришао мом столу и не изговоривши ни реч, дохватио је кутију цигарерта “Дрине” без филтера, узео је десетак цигарета из ње, па ју је назад бацио тако неопрезно да је она оборила чашу са ракијом. Реч нисам изустио, а босоноги се, вероватно ни пиће не плативши, изгубио из кафане...

Лакнуло ми је а Конобарица је, испративши претходни мали експес од почетка до краја, на мој сто оставила тек отворену флашу

ракије и на моје искрено изненађење био сам послужен и чашом хладне киселе воде, шољом горке кафе, на сто је оставила и тањир пун чварака, али без хлеба што ми прегладнелом и није сметало... И то није било све. Конобарица је још једанпут повукла столицу, коју сам у међувремену био вратио на своје место, па је поновила сцену показивања модрица. Али, сада је само ћутала, и тешко дисала. Помало бојажљиво, пружио сам руку ка њеним белим бутинама. Таман да их додирнем прстима, када је конобарица нагло склонила ногу, столица је пала на под, и та уврнута жена тако је почела да се смеје да ме је језа подишла! И за дивно чудо, они преостали гости, младић у испегланом црном оделу, старица у дроњцима, средовечни господин који је вешто “паковао” шпил карата, као и у претходном случају, нису ни трепнули. Гледали су своја посла, а конобарица се смејала, само лудо смејала, да би одлазећи од мог стола, само за тренутак прекидајући неразумни свој смех, рекла:

– Хоћу да ме вечерас узмеш, знаш! Он је сликар, кажем ти, али ја свирам на клавиру, ја! Не он...

Почех и ја да се смејем сам са собом!

– Имам клавиру код куће – одговорих јој весело!

А када је смех делимично престао, тачније, када се као ножем пресечен поделио на мој усиљени смех, и онај лудоравнодушни смех а који је долазио од конобарице, покушао сам да скицирам, у помињану своју бележницу, и лик старице... Таман почех, када је у кафану поново ушао онај Босоноги. У руци је држао црвену ружу... Пружио ми је цедуљу на којој је писало:

(Одговор бр.1) “Држећи перо у руци, ма како Вам то чудно изгледало, писац не мисли ни на кога док пише, па чак му ни читалац није у видокругу. Писац је само усамљени очајник и индивидуалиста, измакнут од сваког мноштва и колектива. Он се никоме не удвара, ни читаоцу, ни властима, ни Свевишњем. Иако знам да је књига коју макар неки усамљеник као што је и писац сам не узме у руке - изгубљена и мртва ствар. А писац који се удвара публици најчешће је осуђен на пропаст, јер удворништво није уметност”.

И не понудивши Босоног да седне, какав је ред, предадох му цедуљицу са другим својим питањем за Књижевника:

“Негде сам прочитао да Ваше идеје потичу из стварног живота, да изворним прозним сликама тумачите људску судбину. Ваша вишеслојна и многозначна проза судбински је везана за

завичајно тло писца. Не дописујете ли Ви, заправо, више од других савременика а попут Иве Андрића на пример, историју српског народа”.

Босоноги је, пре него што је изашао, поново дохватио моју паклу цигарета, рекох му да је понесе са собом али он, одвадивши тек неколико цигарета из пакла, рече:

– Одговор ће стићи за пола сата. Са одговором, и са....

– Доћи ће неко други, зар не? – прекинуо сам Босоног, и он је, уверивши се да сам већ прихватио правила игре, једноставно отишао.

Тада сам коначно схватио ко су “сарадници” који ће комуницирати са мном до краја интервјуа! И стварно, ни цигарету нисам попушио, а наше друштво, односно кафану, напустила је старица на којој је одело просто смрдело...

Тачно после пола сата од како сам уручио друго питање, добио сам одговор. Наравно, у кафану се вратила старица. И она је имала у рукама цвет руже, али је за разлику од Босоног села за мој сто ни не питајући ме да ли је слободно. Приде, и наручила је љуту, на мој рачун свакако!

А на цедуљи, коју ми је Старица донела, писало је:

(Одговор на друго питање.) “Писац на стварним чињеницама гради своју фикцију, магијску реалност. Или, како би то велики Андрић рекао, уметност приче настаје онда када “чињенице почињу да лебде”. А што се историје тиче, будите опрезни. Приповедач не зида своју грађевину на историји. Он може само од ње да узме неки податак и да на “клизавом” терену учврсти бар један од потпорних стубова. Стваралац мора бити уздржан према историјском архиву јер зна да је тамо много кривотворства и лажних доказа. Много је крви и минских поља на њеним просторима. Писац нипошто не исписује историју нација и народа, већ само на основу њене грађе прави неку своју варијанту. Он очовечује повест јер, што рече онај познати писац, да није књижевности “како би се другачије разликовала смрт животиња на кланици од смрти једног детета”.

Бидури, помислио сам за Књижевника, презадовољан одговором. Уосталом, Варгас Љоса је неком приликом рекао да је разлика између доброг и лошег писца у томе што први жели то да буде а другом је свеједно, тако да ме је Књижевников одговор дефинитивно уверио како је Он давно одлучио да буде добар

писац! Старица је испила своју ракију, не питајући послужила се и преосталим чварцима из тањира на столу, и цигаретом, чак се и закашљала после повученог првог дима да сам помислио како ће и умрети, па сам јој, пристојно сачекавши је да се искашље, предао цедуљу бр.3.: “Неопојене и неотворене јаме, ишчашена историја, вечите теме које говоре о партизанима и четницима, то је наслеђени амбијент у каквом живимо, радимо, пишемо. У прошлости су многи писци забрањени и прогнани. И данас имамо заборављених стваралаца. Шта уопште чинити?”.

Старица је тада, неочекивано, покушала да прочита питање чему сам се одлучно успротивио, чак је и опсовао, назвао је “необразованом и смрдљивом безубицом” што ми, признајем, не иде на част, а она је, искусно и хладно, успела да ми запуши уста, ако допуштате да се тако слободно изразим:

– Смрдљив је и твој постмодернистички поступак вођења приче!

Нисам умео да јој одговорим. Недопустиво, зар не? Младић у црном оделу је баш тада изашао, а конобарица је, послуживши успут господина који из руку није испуштао шпил карата, поново дошла за мој сто. Не, није показала бутине. Седели смо и ћутали, пили и пушили, заједно сачекали младића у црном оделу. Било је тачно девет сати и тридесет минута...

Младић ми је предао одговор, отишао потом у тоалет, вратила се и конобарица за шанк, а ја сам, нестрпљиво, прочитао одговор бр. 3: “Слободан Јовановић, Владимир Ђоровић, Драгиша Васић, Григорије Божовић, Станислав Краков, донедавно су били табу тема. Па чак и један Дучић и један Црњански и један Чајкановић стајали су под велом идеолошких забрана и сумњичења. Ипак, време све на крају исправи, када идеологија као отровна киселина поједе саму себе. А остали који су заборављени... Можда им је таква судбина, ко зна. С друге стране, лоше памћење је у навици Срба, да своје најпре презру, одбаце и забораве”.

Младић у црном оделу таман је из ВЦ-а изашао на време да му предам четврто питање, по обиму најкраће. Баш зато сам се изненадио када је младић, прочитавши питање (нисам се побунио), не трепнувши рекао:

– Одговор на питање “Шта су награде промениле у Вашем односу према “људској пролазности” изискује мало више времена.

– Побогу, зашто? – нисам издржао.

– Поставили сте питање о људској пролазности, зато не очекујте одговор пре поноћи!

Нисам се успротивио, а не би ни имало смисла. Књижевник ме је једноставно, од самог почетка ове приче, стављао пред свршен чин, и ја се опустих. Досуо сам ракију у чашу примећујући да у кафани нема више оног господина са шпилом карата. Отишао је био, вероватно, заједно са младићем у црном оделу, а то је значило да смо у кафани остали конобарица и ја, сами. То је била и прилика...

У тренутку када сам јој, сав напет, махнуо да ми се поново придружи, зидни дрвени сат се, како сам и прогнозирао, откачио од ексера за који се држао, и тако је треснуо о под да од њега није остало много. Конобарица је сочно опсовала, али ми се придружила не хајећи за сат. Уосталом, ни мене се више није тицало време, а и што би? Остало је било још само једно питање за Књижевника, а тачно сам знао да ће по њега доћи онај господин!

Можда сам непотребно дуго благо миловао чврсте и беле дојке моје нове љубавнице, а можда сам тако чинио јер сам био просто опијен мирисом босиљка што је, не знам откуд, испунио био читаву кафану, а у време докле је трајала наша љубавна игра... А када смо конобарица и ја посао ваљано завршили она је отишла до шанка, па се вратила са флашом ракије, и цедуљом:

– Књижевник је за тебе, рано јутрос, оставио литар шљивовице. Предложио је да ракију сутра, пре првих петлова, на гробљу заједно попијемо! - у даху је рекла конобарица не објашњавајући зашто се до тада према мени понашала као према незнанцу, јер је било јасно да је од самог почетка приче тачно знала ко сам! И зашто сам дошао!

– А зашто ракију да пијемо баш на гробљу? - упитао сам.

– Откуд ја то могу да знам! - одговорила је.

Запањен, пре слуђен, прочитах и цедуљу од Књижевника. На њој је писало: Погледај икону, брзо! (Брзо сам погледао у икону.) Шта видиш?

– Видим, ох, видим кап крви на Архангеловом мачу, то видим! - узвикнуо сам колико ме грло носи.

– То је твоја кап крви! - рекла је конобарица, и пољубила ме...

Баш у том часу, вратио се у кафану господин са шпилом

карата. Већ нешто смиренији, узео сам из његових руку одговор бр. 4: “Писац не сме мислити ни на какве награде и похвале. Он својим пером разграђује и оно што су векови уздигли. А сами знате да се многим то не допада. Део публике не воли када писац скине маске са лица хероја и дирне у њихове идеале. А власт је знала кроз историју да ствараоца, када оцени да је дирнуо у њене светиње, пошаље и на гилотину. И данас се то догађа. Видите у каквом паклу живи онај заточеник савести овог века - Салман Ружди који је осуђен на смрт због метафора, а неки дан познати нигеријски писац је обешен. Добро је када писца хвале, није рђаво ни када га куде, а најгоре када га прећутјују. Награда аутору обезбеђује мир да може радити на следећој књизи, а читаоцу помаже да скраћеним путем провери књигу коју држи у руци”.

Узалуд почех погледом да тражим господина. Нестао је, уплаших се... Но, срећом, господин се појавио. Био је у ВЦ-у.

– Опростите, стомак ме мучи - рекао је.

– Ако имате пролив, добро би било да попијете... – али, господин ме је грубо прекинуо:

– Остави Бога, зна он свој посао! – “изненадио” ме је господин својим одговором.

– Ах, извините... Ево! – пружи ми у руке своје последње питање.

“Маркес је једном приликом рекао да је почео писати пуким случајем, а после тога је пао у замку и почео да ствара из задовољства. Каже да не постоји ништа на свету данас што више воли од писања. Какво је Ваше мишљење о томе?”

И, тек када је господин отишао, видех да сам се прерачунао. Не упитих га ко ће ми донети одговор на последње питање. И да ли ће, уопште, тај одговор стићи?

А после пола сата мог грозничавог ишчекивања, у кафану сте, главом и брадом, ушли Ви, све стежући увелу ружу у рукама. Сели сте за мој сто и предали сте ми од књижевника Одговор бр. 5.

“...Опростите ми што ћу овом приликом да цитирам своју маленкост. Писање је за мене и ужас и задовољство. После завршеног рукописа долазе тренуци пражњења, па и спокоја. Важно је да она грозота белина папира више не плаши. Да не дави више баласт граматике и синтаксе. Питаћете можда да ли је писац на губитку? Увек, каже Селимовић. Поготову ако не верује у Свевишњег. А за писца и читаоца Свевишњи би могла бити и Реч. Сећате ли се оног плача дечака из филма “Рубљов”? Он плаче, а

други се радују. Само што га коњаници не згазе. И читаоци знају бити често такви. Када чује прасак и пуцањ, налик на онај када прегори божићни бадњак - тада писац може да личи и на пушача који је потрошио цигарете, а загазио је у ноћ и више нема где да их купи. Све је уложио у причу а сада је препуштен себи, пред новом празнином и ништавилком. Зато је писац пред празном хартијом увек као дете коме треба помоћ”.

И када сам Књижевников одговор прочитао наглас, Ви сте ме упитали, не знам зашто али баш резигнирано:

– Имате ли још питања за г. Књижевника?

Да, имам, одговорио сам вам, и пред вашим очима, живо се сећам, на јединој преосталој белој страници из бележнице записао сам питање: Где ћу ја ноћас да спавам? Ви сте ћутке и бледо гледали у мене. И тек после пет минута тишине, а можда је прошло и више, поново сте ме упитали:

– Побогу, шта Вас је инспирисало да напишете овакву причу?

Ја сам Вам одговорио, ако се тачно сећам:

– Веровали или не, инспирисала ме је једна једина реченица Фелисберга Ернандеса а која гласи: “Келнер у бару је приметио да се смејем сам са собом па је пришао да проћаскамо”.

Не знам, искрено, ко се осећао непријатније. Ви, који тврдњу о извору моје инспирације, да тако кажем, нисте баш најбоље разумели, или ја који сам правила фикцијске прозе испоштовао до краја. На сву срећу, тада је главна јунакиња ове приче, лепа конобарица, прекинула мучну ситуацију! Вас је елиминисала из приче, такорећи истерала вас је из кафане, а мене је просто ухватила под руку и одвела својој (дозлабога неуредној) кући...

Наравно, нисам одолео. Пре него што смо конобарица и ја изашли из кафане, погледао сам још једанпут у икону Душовадника. Кап моје крви још увек је стајала на самој оштрици његовог мача, мислим да је и сада тамо, то ме је тада силно уплашило да би временом тај мој (необјашњиви) страх једноставно нестао!

Следећег јутра, право из постеље, конобарица и ја, још топли и знојави, отишли смо на гробље пре првих петлова. И поред оних првих начетих и трошних споменика, мало-помало, попили смо литар шљивовице...

А када су нас, у слепоподневним сатима, готово “мртве пијане” однели са гробља, кажу, само сам понављао: “Сећате ли се оног плача дечака из филма “Рубљов”?”

Душан МИЈАЈЛОВИЋ АДСКИ

КАКО САМ ОСТАО БЕЗ СЕНКЕ

(Онима који с правом дозивају Бога)

– Пријатељу, нешто није у реду?! – упитах га.

– Вас у детињству нису ваљано васпитали – добих одговор.

– Хтео сам да вам помогнем, да заједно, то што сте изгубили, тражимо.

– Синко, мени нема помоћи. Ловим је упорно... и јадац. Лукава је више него што сам мислио.

– Кога ловите?! Извините, опет направих грешку – и ја поцрвенех.

– Сенку! Лукава је!. Лукава, слаба је то реч. Још је слабија вајда. Видим, ви сте добар младић, само добрим људима образ може да поцрвени.

– Ништа ново под капом небеском. Одвајкада се зна да су све жене, мање више, лукаве – одглумих да сам упућен у ту, вечиту, тему .

– Какве те, младићу, жене спопале. Зар у овим годинама. Ја јурим своју сенку. Ето, ти је имаш, а ја...

Пратим његов кажипрст. Видим своју сенку, издужила се, поподне је. Поглед ми потом региструје дуге сенке високих топола. Чак је и контејнер, недалеко од нас, имао своју сенку. Не знам зашто нисам проверио да ли мој саговорник има или нема своју сенку. Вероватно сам то сматрао излишним.

У том се тренутку, поред нас, зауставило возило уз шкрипу кочица. Као на филму, мој саговорник је у трену био лишен слободе. Уистину, тог сам човека, ко зна зашто, и зашто тако брзо, прихватио као пријатеља.

Кад се санитарско возило удаљило, приметих свеску која је остала у сенци највише тополе. Подигао сам је опрезно као да је у питању експлозивна направа. Нисам знао шта да радим са предметом који је био у мојој руци, а мени није припадао. Покојни деда, Исаило, често ми је за живота говорио:

– У животу, не брзај. Полако! Ако чујеш да те неко увредио, сачекај, нека увреда преспава. Ако си нешто нашао, не јури од човека до човека, шта ако се појави више њих. Бежи од оног којег народ мрзи као пси вука.

Држећи свеску у руци, као какав драг поклон, седох на дрвену клупу. Господе, чудан смо ми народ, вековима нас руше, а ми смо и даље склони да наставимо тамо где су непријатељи стали. Сео сам на ону, једину, преосталу даску.

Прва страница, у свесци, би празна. Линије ме подсетише на детињство. Поимслих да доктор или неко од болничара има ђака првака. Човек у болничкој пиџами једино је могао да има унука. На трећој страни, суочих се са правим краснописом. Увек сам завидео људима који су имали леп рукопис. Кажу да га једино имају смирени људи, промишљени, а да ми, који брзо мислимо и деламо, све и да хоћемо, леп рукопис и салткоречивост можемо једино да сањамо. Великим, лепим, словима, на трећој страници, по средини, беше написано: КАКО САМ ОСТАО БЕЗ СЕНКЕ.

Те су године моја кола кренула низбрдо. Из дана у дан као да сам упадао у живо бласто. Нисам волео осаму, никад нисам ни помислио да се дружим са ђаволима или анђелима. Тежио сам “златној средини”. Увек су ме одушевљавале бистре воде и ведро небо. Ужасавала ме свака прљавштина, физичка и духовна. Време ће показати да за такве нико не мари. Згасне стид и разум, погасе се огњишта, угаси се живот многе нејачи. Тог кобног дана, жена коју сам волео, која ме је волела, стоји преда мном и мирно каже:

– Извини, дошао такав вакат. Свако на своју страну. Товари шта можеш и колико можеш, а децу ћемо да поделимо... хвала богу, имамо их четворо. Пола теби, пола мени.

Грешан или не, тада пожелех да је растргну шумске звери. Као да ми њене речи отеше светлост дана из очију. Деца, господе, нису кромпири, лубенице, јабуке... остах и без жеље за молитвом.

Могуће је да сам још тада остао без своје сенке. Док ово записујем, кожа ми се јежи, коса диже на глави а разум мути. Наша су деца у питању, деца рођена из љубави, а она ће мени: два цака кромпира теби, два мени.

Господе, децу смо, по њеном, лако поделили, само је остало да *натоварим ауто*... Шта у један путнички аутомобил може да се натовари. Тридесет година смо се заједно кућили, а она мени даје

оно што може да стане у гепек „стојадина“. Заборавила госпођа да сам и ја рођен у истом граду. Кад мржња проговори, и дан и ноћ једино за вапаје знају. Појаве се некакви занесењаци и малоумници који верују да рат доноси мед и млеко.

Знојим се, трнем, размишљам... Бојим се да ми глава не експлодира. Видим, недалеко од нас, четворо деце... и никакву разлику не правим између њих. Она их је лако поделила. Оно двоје што им ја кумовах иду са мном, а двоје што су им кумовали њени родитељи, остају код ње. Она мисли да је нашла просто решење да простије не може бити. Не знам да ли Господ тако нешто опрашта. А сви кажу: Бог је један. Хулим грешан и на Господа, проклињем све оне који могу а неће невиђено лудило да зауставе.

Наиђу такви дани да човек не зна шта је истина, шта фикција, шта лудило а шта здрав разум. Останем ли... Можда страдају и наше двоје деце, јер су њихова имена преко ноћи постала страшна. Језиво!

Жена, која стоји преко пута мене за тридесет година никад није поменула моју веру. Имали смо више лепих него лоших дана. Одједном, та ми иста жена поручује: свако на своју страну. Као да обоје нисмо рођени у истом граду. Тачно је да су се моји родитељи, после пензионисања, вратили у своје родно место. Њих више није било међу живима, имање је било прилично запуштено. Ја сам то имао на уму, она не, она ме чак сматрала срећником. Бежећи од гомиле где се бесмисленост мери дозом бесрамног, човек се понада да може уистину побећи. Не! То га бекство прати, макар побегао на крај света.

Није био страх у питању, разум је преовладао. Мислио сам: „Ја ћу сачувати двоје деце, она двоје, рат ће се завршити пре него што почне“. Не би тако.

Радим од раног јутра до мрака. Штедим колико могу... Деца ми помажу; ипак, невешти су са крамповима, мотикама, ашовима. Син све чешће одлази у сеоску кафану. То ме посебно брине. Тамо се певају ратне песме, врбују се млади, наивни мушкарци. Нисам тог дана био изненађен, очајан сам био онолико колико се у мом стању могло бити.

– Стари, одлазим на ратиште.

– Сине, остани овде. Напунили су ти главу разним будалаштинама. Ти знаш колико те сестра воли. Убићеш њу и мене

својом непромишљеном одлуком. Сине, брат ти је са ОНЕ, друге стране. Не дај боже, сретнете се... Зар би био у стању да... - нисам имао храбрости ни жеље да завршим реченицу.

У том је тренутку наишао некакав цип. Људи су певали, боље рећи арлаукали. Лепо сам осетио како ми тло измиче под ногама. Мој старији син је био спреман за неколико минута. Видим, ранац му пун, оружје у рукама... Као да сам живео удаљен од њега неколико километара, тако сам мало знао о његовим припремним радњама. Мислио сам: младост, пиће; певају, пију, па на борбене покличе брзо забораве. Не би тако.

Старија сестра је обожавала старијег брата. Разлика у годинама није била велика па су имали исто друштво. Од своје пете године, за сваки проблем обраћала се њему а не мајци или мени. Њен старији брат више није са нама, зато она часето одбија да једе, ја се једем изнутра. Већ смо одавно били у паклу, ипак, неко стравично ложи ватру, кључамо ни криви ни дужни. Сваког дана преиспитујем себе где сам (по)грешио. Самокритичан сам. Опет, налазим тек зрнце своје кривице за све оно што ме је снашло. Рат нисам прижељкивао, нисам га започео, у рату не учествујем, а сва се страхота једног бесмисленог рата срушила на моју главу. Господу се кунем, своју бих главу радо заложиио, само да су ми деца на окупу.

Две су поруке стигле од старијег сина. Друга ме баци у понор из којег никад више не изађох. Био је близу града где се родио. Сестра му зна за поруке. Не смем са њом о ономе што ме разједа. Она баш о томе жели да разговара. Не каже директно мени, као, размишља гласно:

– Ако се њих двојица сретну?!

И деси се од горег – горе!

Сваки родитељ мисли да познаје добро своју децу. Кад га та иста деца изненаде, понекад признаје да је био у заблуди, али му то признање ничему не служи. Тако и ја, нисам знао да ће ме обична, кћеркина, цедуљица живог сахранити и без сенке оставити: “Тајо, он је лакше рањен. Кунем ти се - лакше рањен. Ја сам одавно била спремна да кренем на пут, да га тражим. Кад ово прочиташ, немој да очајаваш, сав очај овог света већ је на твојој грбачи. Надам се да ме разумеш зашто сам кренула на пут; снаћи ћу се боље од тебе.

Видимо се ускоро!”

Ех, “Видимо се ускоро”... Схватих да сам остао без деце, жене, стана...

Одмах сам отишао под орах. Узео сам канап којим је требало да пренесем козама траву покошену у ливади Дедића; нисам имао ни трактор ни коња. Кренуо сам да се обесим недалеко од куће. Чуо сам од старијих људи да је највећи грех дићи руку на себе у кући или дворишту. Кажу, због оних који остају да живе јер, наводно, такав дан памте до смрти. Они који остају да живе... Јесам ли се ја то још увек надао?

Идем ја са оним ужетом и посматрам растиње око себе. Све што је изникло има своју сенку. Једино ја своје немам. Помислим: зар сам изгубио и оно што нико никад на кугли земаљској није за живота изгубио – сенку!

Бацио сам уже и почео да трчим... трчим... трчим...

Аљоша ЉУБОЈЕВИЋ

КАКО СМО ЗАПОЧЕЛИ РАТ

Ово никоме нисам рекао. Чекао сам да сви који би могли да ме осуде оду у пензију, остаре или постану сенилни. Зато ћу се и сада потрудити да причу испричам што брже, толико брзо, да је нико не запамти.

Идемо!

На распусту смо код дједа и бабе већ мјесец дана, ја (зовем се Миљан) и мој рођак од стрица Данко. Дјед нас је сваки дан водио на пецање, након пржених јаја која смо доносили из кокошињца и козјег млијека које је баба циједила кроз газу. Навече бисмо се вратили шумом носећи у пластичним кантицама белке и неколико пастрмки које је дјед, како је обичавао да каже, добио на мушице. Баба нас је чекала са простртим бијелим столњаком и младим сиром који смо умакали у мед, док би кроз који час наш улов замирисао у кухињи, цврчећи у маслиновом уљу и кукурузном брашну. На крају вечере, и нама би у чаше досули по два прста вина од купине, након којих би се тешко дизали и одлазили у кревете.

Одавно је наш распуст почео да запада у монотонију, а сваки дан да сличи к'о јаје јајету, док нам једно послјијеподне дјед рече:

Е, вечерас ћемо да ухватимо шишмиша.

Данко и ја смо зинули и једва промуцали:

Шишмиша!? Како... шишми..ша?

Полако, полако... Видјећете - смијао се дјед. Хајде сад одморите, па у поноћ да сте доле.

Лежећи на душецима и буљећи у плафон, Данко је говорио да је шишмиш, када растегне крила, дугачак око пола метра.

Гледао сам на телевизији кад их ухвате у пећини, па један га држи за лијево, други за десно крило. А шишмиш почне да скичи и избацује зубе као код вукодлака.

Ма какви пола метра! Највише ако има двадесет центиметара... – противријечио сам ја.

Најмање пола метра! Најмање... – настављао је Данко – Дјед ће сигурно припремити огромну мрежу да га ухвати...

Прозори у соби били су отворени. Слушали смо зрикавце, ћутали и чекали да на огромном дрвеном сату откуца поноћ и да слетимо низ степенице. Како је ноћ постајала тамнија, тако се и међу наше кревете увлачила неизвјесност и страх од животиње чији је распон крила у међувремену достигао готово цијели метар. Од сјенки дрвећа причињавале су нам се огромне буљаве очи шишмиша, а у нашим главама мали сјекутићи постајали су оштре кљове које ће нам се сваког тренутка зарити у врат. Из размишљања нас прену дубок и лијен покрет клатна и зачас се нађосмо у дворишту.

Дјед је огрнуо стари кожњак, а у рукама није држао мрежу, већ велику пластичну десетлитарку у коју је точено вино. Скинувши поглед са канте, окренуо сам се Данку, а његове очи као да су говориле – *Ето, видиш да сам ти рекао...*

Слушајте вас двојица – зачуо се одсјечан дједов глас. Сада идемо у Јовин кланац. Ту има највише шишмиша, скривају се у пећини. Кад викнем лези, да сте легли, је л' јасно!? Немој да се враћам без вас!

Није нам требало двапут говорити и већ смо се пробијали кроз шибље, док су нам у мрклој ноћи под ногама пуцале суве гране. Гледали смо у дједов оковратник од бијелог крзна као у једини оријентир. Послије двадесетак минута зауставио нас је и прошапутао:

Ено пећине. Нађите двије гране и гађајте у врх. Нека буду што дебље.

Окретали смо се, сударали, пипали по орошеном шибљу и на крају ипак успјели да између камења извучемо двије подебље мотке. На прстима смо пришли пећини и одбројавајући - три, два, један... хитнули их у сами врх. У секунди су нас ноге вратиле до дједа и усплахилено смо, сагети, ишчекивали шта ће се догодити. Али ништа се није догађало. Минут, два... као година. И тишина. А онда... као да се стотине ројева ускомешало и одлучило да нас нападне. Застрашујући звук просуо се по Јовином кланцу, навукли смо јакне преко глава и залегли. Чинило нам се да пролијећу хиљаде немани и креште, желећи да нас униште. Само смо у једном тренутку чули како је нешто ударило у пластичну канту и дједов кратак узвик: *Аха!*, након којег је услиједило:

Устајте! Устајте! Бјежи! Устај! Брже! Бржееее!

Трчали смо колико нас је страх носио, шишмиши су нам зврндали око глава, падали смо и стругали ноге о стијене, и након низбрдице низ коју смо се стропоштали, чусмо дједове ријечи: *Добро је... Станите... Станите...*

Сва тројица једва смо долазили до даха, осјећао сам како ми срце туче у грлу, али шишмишима смо успјели да приметимо траг. Док нам се зној сливао низ вратове, погледали смо ка дједу и зачули неколико удараца из десетлитарке. Знали смо да не идемо кући празних руку. Дјед је извадио дуванкесу, смотао цигар и уз сваки повучени дим дугачко отхукнуо. Угасио је посљедњи жижак истрљавши га о камен и лаганим кораком кренуо кући.

Данко и ја загледали смо повремено у дједов улов који му се клатио у руци, али више нисмо чули ударце.

Дјече, можда ће се онесвијестити ако тако млатиш... – проговорио је Данко.

Хаха! Онесвијестити! Хаха! Па ово чудовиште ће све да нас најживи! – проломио се дједов глас кроз шуму.

Када смо стигли испред куће, дјед је оставио канистер код степеница и позвао нас до чесме. Притиснуо је мали прекидач који је висио са винове лозе и изнад нас је засјало блиједо свјетло. Опет се насмијао кад нас је видио подеране и изгребане и сипао нам је у дланове по мало детергента. Трљали смо, скидали земљу која нам се попела скоро до лактова, испирали, а онда смо поново дотрчали до пластичне посуде. Гледали смо у њене зидове, ослушкивали, кад одједном шишмиш рашири крила и из све снаге лупи према нама.

Ааа! – оте нам се и скочисмо у страну.

Дјед приђе, подиже десетлитарку и крену ка подруму. *Лаку ноћ!* - прозбори.

Али дјече...!

Спавање! Касно је... Ујутро ће вас шишмиш чекати. Ја још морам да се изборим са бештијом...

Знали смо да је дједова посљедња и незадовољни смо се вукли уз степенице. Обукли смо пицаме, покрили се, а Данко је први проговорио. Шапатом.

Шта ако му побјегне?

Неће... Изгледа да их је хватао и раније.

Откуд знаш?

Не знам, али чини ми се... – рекао сам, а онда нас је опхрвао дубок, дубок сан.

Око седам сати, када је баба обично ишла да помузе козе, зачуо се тресак канте за млијеко. Пробудио сам Данка, а затим смо као опарени слетјели испред куће, једва чекајући да угледамо синоћни улов. Да угледамо страшног, црног и огромног шишмиша!

Али какво разочарање! У тегли од туршије, коју је дјед ставио на дрвену столицу наред дворишта угледали смо нешто шћућурено, скупљено, величине наше шаке. Клекнули смо и посматрали. Тамо гдје је требало да има оштре и велике зубе штрчала је мала њушка, а очи и уши као да нису постојале. Тијело је било црно, али прошарано сивим линијама. А крила, од којих смо највише очекивали, да забљеште и својим распонем заклоне сунце, као да су се залијепила за тијело. Дјед је пришао, узео теглу, протресао је, и тек онда видјесмо да је то мајушно, згурено створење, живо. Ударило је неколико пута у стакло, показало нам шкрто крила и опет постало само црни смотуљак.

Данко и ја ћутали смо. Једино што се промијенило јесте то што нам је свакодневно у двориште долазило по двадесеторо дјецe. Одушевљено су скакали око тегле, питали да ли могу да је отворе, свако је започињао неку причу у којој су шишмиши у најмању руку појели оне које су напали, а ми смо присуство друге дјецe искориштавали за нове игре. И тако је наша популарност у селу трајала док једног дана шишмиш издахну. Није више помагало што смо тресли теглу, једноставно, није давао ни знак живота. Дјеца су све рјеђе долазила, тегла је била макнута у ћошак испод лозе, а шишмиша као да је обавијала паучина.

Једно послијеподне, дјед нам рече:

Требало би да се ријешите бештије. Баците га на ђубре. Или доле, низ камењар.

Узели смо теглу и пошли иза куће. Био је то осјећај у којем се, упркос свему, преплићу понос због посједовања немани и спознаја да се од ње ваља опростити. Дошли смо до камењара и одврнуо сам поклопац. Запахнуо ме смрад какав сам осјетио први пут у животу. Смрад лешине. Чучнули смо, узео сам штап, и почео да преврћем шишмиша.

Није имао ваздуха... Зато се смањило... - почео је Данко.

Нисам имао шта да кажем, али одједном ми је пало на памет –

'ајде да му развучемо крила!

Данко га је ухватио за лијево, ја за десно, и пред очима нам се указала савршена тамна мрежа састављена од милион танких линија. Савршен, од самог Бога дат, склад.

Можда смо ухватили младунца. Старији би сигурно били...
– настављао је Данко.

Еј! – узвикнуо сам. Сјећаш се кад смо гледали код тебе филм у којем убијају чудовиште?! Кад су га натјерали на језеро?! Нису могли да га виде док нису добили специјалне нишане за ноћ... Исто овако су изгледали!

Подигао сам крило шишмиша и обојица смо нагели главе гледајући брда и дрвеће кроз тамне, геометријски подијељене и прецизне бештијине руке.

Вау!

Направићемо нишане! – узвикнуо сам. Штапом сам ударио неколико пута тамо гдје су крила ницала из тијела и преломио их. Ставили смо по једно у џеп и кренули назад, не обраћајући више пажњу на неман. Сада нас је закупио ТАЈНИ ЗАДАТАК!

Сишли смо у подрум, закључали се и на сто ставили маказе, клијешта, жицу и шишмишова крила. Поред нас су се налазиле дрвене пушке које смо донијели из града. Видјели смо их једно поподне кад смо с очевима шетали и нисмо се макли док нису извадили новчанике. Сада смо од жице направили оквире у облику квадрата и у њих покушавали да убацимо прецизно исјечена крила шишмиша.

Успјели смо да их спојимо танким слојем туткала и на пушкама смо имали праве, као из филма изашле, ноћне нишане за снајпере. Договор је пао да одмах увече организујемо акцију. Чим се смркло, још једном смо у подруму разрадили план - Ми смо група „Црне свраке“ и почећемо да елеминишемо противнике постепено. Од куће до куће, од циља до циља. Сакрили смо трагове и кренули.

Сврака 1! Јави се! – повикао је Данко сакривен иза зидића.

Сврака 1 оvdје! Сврака 2 потврди локацију! – одговарао сам усхићено док сам пузао по земљи са пушком.

Видим испред себе двије мете! Мушакари, старији, носи гуму од аутомобила. Испред њега жена. Код итрика за веш. Одобравам да дјелујеш Сврака 1! Пријем! Одобравам!

Прихватам задатак! Пријем! Прихватам! – рекао сам

одсјечно и нанишанио.

Погледао сам кроз крило шишмиша и видио црну прилику кроз хиљаде ситних прореза како се сагиње до лавора, узима деку и пребацује је преко штрика. Зашкиљио сам, изоштрио зјеницом, и дрекнуо: *Бам! Бам! Бам! Сврака 2, мета пала!* Затим сам нанишанио мушкарца нагетог на гепек стојадина и одлучио да циљам у главу. Прислонио сам прст на пластични обарач и када се исправио гађао сам директно у чело. *Бам!*

Онда сам преузео улогу извиђача и попео се на дрво. Примивијетио сам гомилу људи код сеоске кафане. Било их је као никада до сада. Кад смо се привукли довољно близу, рекао сам Данку – *Сврака 2, видиш ли онога у црвеном џемперу? Сврака 1, видим! Гађај, одмах! Примљено Сврака 1!*

Бам! Бам! Бам!, падали су овај у црвеном џемперу, па до њега у плавој кошуљи, брко који је сједио на упаљеном Томосу и додавао гас, конобар са бијелом кецељом који је обигравао око њих... *Бам! Бам! Бам!*

По нашој процјени, средили смо тридесет одсто мета у селу, а за сутра смо договорили да „одрадимо“ сеоску читаоницу, виноград, пошту, и, ако стигнемо, жељезничку станицу... Нишани су били тако добро постављени, да се нису помјерили ни милиметар.

Ха! Готови су! – скакао је Данко.

Само ми се чини за конобара да нисам добро циљао... – рекао сам.

Набацили смо дрвене пушке на рамена и пуни самопоуздања, велики као Робокап и са смиреношћу Рамба, кренули прашњавим путем.

Могли бисмо да упаднемо и у сљедеће село... – предлагао је неуморно Данко.

Стигавши пред кућу, пошли смо да склонимо оружје у подрум, кад испод лозе угледасмо паркиран стричев ауто. Требало је да дође по нас тек за двадесет дана. Улетјели смо у трпезарију и видјели га како сједи са бабом и дједом, како ћуте. Устао је, осмјехнуо нам се усиљено и рекао тихо – *Хајде, спремте се, па идемо.*

Нико није хтио да нам објасни шта се догађа, а када смо сишли са спрата са торбама и дрвеним пушкама, баба је бризнула у плач, деда нас помиловао, а стриц показао прстом да уђемо у кола.

Био сам бијесан што одлазимо, што нећемо наставити

наш тајни задатак. Нервирало ме је и што је стриц ћутао, што Данко није хтио ништа да га пита. Аутомобил је кренуо. Из неког необјашњивог бола, збуњености, страха и љутње што су нас и дјед и баба само тако пустили, подигао сам пушку, нанишанио кроз задње стакло, и гледајући како нам машу са капије, одбрусио кратко: *Бам! Бам!*

Сутрадан ујутро све ми је било јасно.

Телевизор је био упаљен по цијели дан. Мајка је плакала и сваки час трчала до телефона. Камера је приказивала колоне тенкова, хаубица и војске. Моја старија сестра, средњошколка, сјела је и нијемо посматрала сав тај хаос, а с поља, кроз одшкринут прозор, као да сам осјетио мирис козјег сира. И нечег тешког. Неописиво тешког. Говорило се да ће почети рат.

Навече се појавио и отац. Дошао је касно с посла и у једном тренутку, када је зазвонио телефон, сви смо заћутали. Пришао је, подигао слушалицу и након неколико тренутака пао на кољена. Почео је да јеца и чупа косу. Звали су га из села.

Живимо већ двије године у Словенији. Након два дана смо избјегли, а Данко и његова породица остали су у граду. Смјестили су нас у насеље са осталим избјеглицама, у сиве монтажне куће у низу. Отац је нашао посао у струци, мајка кува ручак, сестра студира, а ја завршавам основну школу на словеначком језику.

Осим у разреду, у комшилуку немам ниједног друга, ниједног вршњака. Сви су старији. Али зато нам сестра сваки дан у кућу довлачи туце другарица које креште, смију се до бесвијести и обично ме задиркују. Посебно ме нервира једна Ерна. Она је вјештица. Носи црно, а у торби неке књижице са враџбинама, бројанице, карте и фотографије. Увијек када прође поред мене ухвати ме за образе или за уши, па ми бриде по цијели дан. Често сам се молио да нестане.

Једног дана, када је сестра довела другарице, нисам имао паметнија посла па сам се привукао вратима и прислушкивао. Сестра је рекла:

Мислим да ме уопште не примјећује. Јуче ме цијели дан није погледао...

Ма шта причаш!? Јесте... Знаш ли да... Како ниси видјела када је... – закокодакале су остале.

Немате ви појма. Када би хтјела да ме послушаиш, ја бих могла да га обрлатим да заувјек буде твој – рекла је мирно Ерна. Како?! Шта...? Како? Како? – поустајале су и окружиле Ерну.

Узела је торбу и извадила књижицу у црним кожним корицама и, као да им држи лекцију, почела.

Крило шииимиша! Да, да, шта се чудите. Крило шииимиша. Само нисам сигурна гдје ћу га набавити јер их у овој равници нема. Већ сам га користила и дало је сјајне резултате. Ево шта пише:

За преузимање свијести, емоција и власти над особом најбоље је узети крило шииимиша и ту особу погледати кроз крило. Тада, не само да ћете овладати њоме, него се може слободно рећи да сте ту особу убили, узели јој сваки смисао и потчинили је заувјек. Она се више не може сматрати живим створом. Обавезно користити...

Облио ме је хладан зној. Отрчао сам до дневне собе, узео телефон и окренуо стричев број. Јавио се Данко.

– Миљане?

– Реци ми... – једва сам долазио до даха - *ко је све убијен у селу када је почео рат?*

– *А што те то занима?*

– Реци ми, реци ми молим те! *Ти си био сутрадан са стричем... присјети се...!*

– Пааа... – мало је застао, а затим, као да је имао написано, сасуо све у слушалицу – *Јованка и Жељо (човјек над гепеком и жена код штрика), Саво (у црвеном џемперу), Данило (на Томосу), Раденко, Зоран... – и још двадесетак имена убијених које смо онога дана нанишанили. А бабу и дједа нашли смо заклане код капије.*

И да! Лука, конобар, он је још кркљао кад су га подигли. Неко га је само закачио метком, није погодио како треба... – додао је.

Спустио сам слушалицу. Никада више се нисмо чули. Од тада се клоним људи, прелазим на другу страну када видим некога са актен-ташном ко је можда адвокат, судија или полицијац. Са онима из завичаја уопште не причам, и зато, замолио бих и Вас који сте прочитали - немојте ово никоме да испричате, поготово не некоме ко би могао да ме пошаље у затвор.

У ствари, најбоље је да ову причу заборавите.

Аљоша ЉУБОЈЕВИЋ

У АМЕРИЦИ МЛИЈЕКО ДОНОСЕ НА ПРАГ

За брата су говорили: *Тај ће успјети! Такви се увијек снађу у животу!*

Обје сестре су се удале, ја сам најбољи ученик у историји школе, а брат са својих два метра и понеком сиједом још увијек се сналази. Но, упркос његовим посљедњим изумима који су на нашу породицу бацили љагу која се засигурно дуго неће спрати, често се тјешим да смо и друге генијалне идеје некако с временом брисали и заборављали.

Тог прољећа 1995. године ја сам ђак првог разреда у граду у који смо дошли са још стотину породица бјежећи од рата. И овдје људи одлазе на ратиште, али бар се не пуца, говорио је отац. Брат са седамнаест година не ради ништа, обично изађе ујутро и врати се кад сви већ спавамо. Ја га ипак чујем јер смо у истој соби. Знајући да ми никада неће открити гдје се са екипом вукао цијели дан, нисам ни покушавао да га испитујем. Једне ноћи осјетио сам ударац по глави. Отворио сам очи и видио брата како озбиљно, са необјашњивом мирноћом стоји и посматра ме.

– Знаш ли ти шта је ово? – питао ме вртећи качкет.

– Качкет... – промуцао сам бунован.

– Не, не будало, ово што пише на њему...

Погледао сам штампана бијела слова и промуцао: Америка...

Сјео је у фотељу наспрам кревета и подсјетивши ме на нашег учитеља почео да говори:

– Ми бисмо... Ми бисмо се стотину пута могли окренути у Америци... Шта стотину... Хиљаду пута! Знаш ли ти колики је то континент?

Ја сам у школи стигао само до множења, а Америку сам знао наћи на поломљеном глобусу који сам држао у соби. Онда ме је изненада упитао:

– Је ли, колико је твојих из разреда одселило у иностранство?

Почео сам да му сабирам... Маја у Њемачку, Амира у Аустрију,

Адо у Њемачку...

– Не, не, у Америку! У Америку ко је отишао?

– Па... – покушавао сам да се саберем. Сваки дан нам је неко од другова и другарица саопштавао да су родитељи добили папире и да сада иду ”тамо гдје је увијек сунчано.”

– Слушај – скоро је скочио из фотеле – ујутро да ми напишеш на папир све који су отишли у Америку. И из твог разреда, и из других кога знаш. Је л’ јасно?!

Сутрадан сам му дао списак од педесет и пет ђака који су током првог разреда одлетјели ”тамо гдје је увијек сунчано”. Узео је папир и отишао журно, без ријечи. Сљедећих десетак дана посматрао сам га како у шупу уноси пакете, кутије свих величина, вреће пуне одјеће, и прегршт писама које је слагао у витрину у соби и запријетио ми – Не отварај ни случајно!

Један дан сам одлучио да га пратим. Скривајући се иза ограда чуо сам како свим оним бабама и дједовима чији су најближи (са списка) одселили у Америку лаже да смо и ми добили папире и да ћемо и њихова писма, новац, и пакете већ сутра понијети за Сједињене државе!

Отац је тражећи сифон за кухињу нашао пакете и одрао га од батина. Чуо сам оца како цијело вече хода по дворишту, пали цигару за цигаром и понавља:

– Инспектор... инспектор у општини... а син криминалац...

Док смо мјесец дана сједили у соби (маснице су споро нестајале), мислио сам како је са предузетничким подвизима мога брата завршено. И било је, али само накратко. Хормони који су бујали код, сада двадесетогодишњег момка и екипе с којом је проводио дане, довели су до отварања првог клуба у насељу. У приземљу флипер, билијар, високи столови и пригушена свјетла, а на спрату једна уска врата изнад којих је писало: **Night club "America"**. Присутствовао сам кад су доводили циганке из оближње махале, облачили их у скупе хаљине, а брат је сатима покушавао да их научи:

– Не, Бегзада... слушај... Ај ем фром Милвоки. Хајде понови. Ај ем...

А Бегзада је само жмиркала и повремено се толико заценила од смијеха да смо сви у просторији остајали збуњени.

Једном, неки дебели трговац фармеркама, када ју је у љубавном заносу упитао: *Where are you from?*, а Бегзада одговорила

– Ту, са Ливада, поломио јој је све предње зубе и пријавио полицији наш први и посљедњи Најт клуб. Те вечери, уз шкрту свјетлост сијалице на веранди, гледао сам кроз прозор како у дворишту отац сикће на брата, скоро двометраша:

– Сагни се! Сагни се!!

а затим му лупа шамаре да све одзвања.

И поред свега, родбина и гости који нам долазе у кућу мене тек упитају како је у школи, а онда се присјећају уз фотографије дана када се родио брат, пијанки и славља, и обавезно, тапшући га и срдечно гуркајући, додају: „Биће од тебе нешто момчино, биће!” Сједимо тако у соби, брат сада са два мјесеца казне због циганки из Америке. Мене све више интересују тајне биологије и хемије, наоружао сам се књигама, покушавам да продрем у честице, а он лежећи на поду држи неки стари часопис и с времена на вријеме одушевљено добаци:

– Голден Гејт! Символ Сан Франциска... Дугачак 2.737 метара... Човјече! То је као од нас до пијаци.

или

– Кетеринг... Будућност угоститељства...

Са братовим проучавањем Америке пролазиле су године и ми смо све више град у који смо доселили са једном торбом сматрали својим, а рат брисали из памћења као ружан сан. Људи се више не жале ни на шта, дворишта су пуна, дјечија граја на сваком кораку. Биологија ми више није интересантна, радије бих да проучавам авионске моторе, и то на млазни погон. Отац ријетко прича са било ким, посебно са братом. Дође с посла, ручак се хлади, мајка се нервира, а он пали једну за другом.

– Какви су то бандити! Месо покварено, и то од прошле године...! Па хајд њима, они неће знат’! Е инспекцијо, докле си... – урлао је јуче сатима о неком поквареном свињском месу.

Брат повремено изађе из собе, сваке године све виши и све старији, и чим види оца, врати се својим америчким часописима. Ни ријеч не прозборе.

А у кући до нас, стари Мило обавјештава данима, на сва звона труби да му, ево, послје тринаест година долази син из Америке. Радује се човјек. Сваке године је спомињао како ће умријети а сина видјети неће, а ето сада, жеља ће му се испунити. Мило од нас посућује косилицу, помажу сви да се среде двориште и кућа, доћи ће сигурно стотинак људи да види сина. Ја намјештам

неку тенду кад чујем како брат иза шупе прилази оцу и самоувјерено започиње:

– Стари, ја ћу Мили да обезбиједим све за госте.

– Шта ћеш ти...

– Ја ћу Мили да обезбиједим све за госте. Клупе, шатор, послугу, храну. То се у Америци зове кетеринг. Ти само кажеш колико чега хоћеш и то је то. Они све донесу.

Отац се укипио, онда прислонио на зид неку мотку што је држао у руци и без икаквог коментара, као нијем, отишао у кућу.

Брат је добио фину своту од Миле и припреме су почеле. Гледао сам како неколико кућа даље, у дворишту таксисте Зеке који је имао ожиљак од ножа преко цијелог лица, праве дрвене клупе, фарбају их и лакирају, развлаче шаторска крила. Мени је драго што долази Милин син, па ћемо из прве руке сазнати још пуно тога о Америци.

У суботу је почело окупљање. Када смо ушли у Милино двориште, мајци је играо неки задовољан смијешак што иза цијеле ове укусно спремљене шатре стоји њен најстарији син, а отац је још увијек неповјерљиво проматрао сваки детаљ. У једном ћошку смјестио се и оркестар, музичари које је брат довукао из кафане. Кренуло је по пиву, ракији, Милин син је стигао кроз пола сата са аеродрома, сузе, смијех, па опет ред суза, музике... И нашег старог нешто притисло, па скоро заплакао. Љуштри по чашицу сваки минут. У неко доба донијели су и супу, сарму, прасеће печење, колаче. Отац је тражио погледом брата и видио сам како му је очима добацио да изађу испред. Привукао сам се и прислушкивао.

– И шта кажеш? Кетеринг...?

– Кетеринг, кетеринг... – одговарао је брат, мало уплашено.

– Нисам вјеровало да ће ово испаст' овако... овако... добро!...

Нисам вјеровало...

На братовљевом лицу тада сам видио нешто што се не може описати. Као да му је стотину сјенки спало изнад главе, као да је сав терет свијета сишао с његових леђа. Загрлили су се и одшетали даље, а отац га је тапшао по рамену као да говори оно добро познато: Биће од тебе нешто! Биће!

Славље се протегло дубоко у ноћ. Нисмо стигли да питамо Милиног сина како је у Америци. Дошли смо кући у три ујутро, једва ходајући, отац опијен ракијом, мајка и ја умором. Док му је свлачила ципеле и кошуљу на кревету, чуо сам оца како бауља:

Кетеринг јеее... будућност... Америке! Сви смо били задовољни што је брат коначно успио у животу. Легао сам са великим осмијехом, и због брата, и због тога што је сутра недеља па ћу моћи да се наспавам.

У седам сати ујутро пробудила нас је полиција. Отац је изашао у гаћама не схватајући о чему се ради. Рекли су нам да се половина гостију јавила у болницу због тровања месом. Испоставило се да је брат набавио месо преко Зекиног пријатеља, управо оно покварено месо због којег је отац добијао нападе бијеса након посла. Овог пута брат је прошао без шамара и млављења, јер га је полиција одмах стрпала у марицу. Мајка и ја нисмо се отровали, али је отац кроз који дан завршио у хитној због неког подмуклог бола у стомаку.

Прошло је тридесет дана и брат има још 11 мјесеци да одлежи. Отац каже, да се он пита, не би га ни пустио напоље. Ја идем први пут у посјету и размишљам како сада изгледа, јесу ли га ошишали, је ли смршао, да ли се са неким потукао?

Док сједа за сто преко пута мене, грло ми се стегло. Чекам да он први проговори. Посматрам му лице, изморено је. Као да ових тридесет дана ока није склопио. Чини ми се да ће сваког тренутка пасти на мене и заплакати, отворити душу и заридати. А он, примижетивши да је полицајац одмакао, наге се и шапатам ми проциједи:

– Чуј... Причао ми је овдје један... У Америци, напишеш све шта ’оћеш из маркета, и јавиш им, а они ти за два сата донесу кући и наплате колико је било производа... Да ми се распиташ то док изађем... Је л’ ти јасно!?

Онда се исправио, вратио у наслоњач, и озбиљно додао:

– Чак и млијеко доносе на праг.

ЧИТАОНИЦА

Поред школе и Бошкове продавнице, селу је било потребно и неко место за повремена окупљања његових мештана. Неко је на збору предложио, а остали акламацијом прихватили, да се направи омања зграда која би служила за зборове бирача, састанке Мировног вијећа и окупљања омладине „ради сијела“ у зимском периоду. Сви су прихватили и да се та зграда назове читаоница.

За градњу читаонице одабран је плац у средишњем делу села, троугласто парче ничије земље између главног пута и једне стазе-пречице која је ретко кад била у употреби. Главни сеоски архитекта и грађевинац Цвијан у глави је замислио изглед зграде, корацима измерио њене димензије, побо кочиће на четири ћошка, затегао између њих канап и градња је могла да почне. Брзо је искупљена грађа: камен, цигла, креч, песак, дрвене греде, летве и цреп. Цвијан је тражио још три мајстора помоћника, који ће с њим да „воде ћошкове“, а остало је била физичка радна снага. – Ћошкови су главни, ту треба мајстор, а између може да трпа ко оће – говорио је Цвијан, откривајући једну од својих зидарских тајни.

Организована је моба, састављена углавном од млађих људи, и за свега три недеље зграда је била готова. Само са предње стране, од пута, читаоница је имала два отвора, ужи за врата и шири за прозор. Ниски темељ зграде је био од камених блокова, а зидови од цигле. Уместо степеништа била су постављена два камена блока. На краткој прослави, уприличеној поводом завршетка радова, мајстору Цвијану је обећано да ће за награду први повести коло на сијелу у читаоници.

Читаоница је била зграда од тридесетак квадрата. Кад у њу уђе педесет људи, сматрало се да је „дупке“ пуна и да више нема места.

– Није ово дом културе, ово је читаоница – оправдавао је

њену величину онај сељанин који јој је наденуо то име.

Једини инвентар у читаоници је био сто, смештен у ћошку поред прозора, и две дугачке клупе, постављене у ред уз дужу страну наспрам прозора и врата. Средишњи простор је био празан, па су гласови одјекивали у тој празнини кад се у читаоници нађе неколико особа. Читаоница је била зграда која ни непосредно после изградње није изгледала као нова. Неомалтерисани зидови споља, груб бетонски под и неофарбани прозор и врата, одавали су утисак као да је зграда давно изграђена. Она се, у ствари, није пуно разликовала од сеоских кућа које су годинама трајале у својој недовршености. То је био израз односа нашег сељака према општој уређености и култури становања. За човека нашег поднебља живот је био прост, неоптерећен кићеношћу простора у којем се креће. Навика да се чисти, уређује и оплемењује животни простор, сматрана је сувишним губљењем времена. Онај ко истрајава у „лицкању“ и уредности, извргован је руглу и сматрало се да се прави важан.

Читаоница, међутим, ничим није оправдавала свој назив. Очекивало би се да у њој треба да буду књиге, бар нека „пјесмарица“ за писмене или макар новине да се има шта прелистати. Сељанима, пак, није сметао тај чудни контраст између назива и намене новог објекта. Некако се подразумевало да се у читаоници ништа не чита. Ко хоће да чита, нек иде у суседну варош јер тамо има и библиотека и дом културе.

– Ако му је далеко да иде тамо, ено му Бошка трговца, код њега увијек има неких новина – оправдавали су сељани овим речима тај читаонички недостатак.

Сврху свог постојања читаоница је добијала само за време зимских вечери када су се у њој одржавале игранке, односно сијела, како су мештани називали ове забаве. Већа окупљања на отвореном и у летњим месецима одржавала су се и даље код Бошкове продавнице. Сељани су брзо направили разлику између игранке и сијела. Подразумевало се да је игранка код Бошкове продавнице, а сијело у читаоници. Као знак подршке опремању читаонице, Бошко трговац је поклонио свој грамофон, а себи је набавио модернији и са јачим звучницима. Сељани су били јако захвални Бошку на поклону, звали га на отварање и хтели да га часте, али је он обећао да ће доћи други пут јер има нека друга неодложна посла. Бошко, у ствари, својим присуством није хтео

да им умањи ужитак у нечему што је само њихово, пустио их је да радост и срећу не деле ни са ким са стране. Пре него што је поклатио грамофон, Бошко је позвао комшију Воју на краћу обуку о руковању грамофоном. Док је Воја знатичељно пратио упутства о пуштању плоче, Бошко је подигао провидни поклатопац, ставио плочу на покретни диск и вештим потезом кажипрста наслонио ручицу са невидљивом иглом на плочу. После краћег шуштања, коло је загрмило. Ревностан као ђак, Воја је поновио Бошково упутство: дигнеш поклатопац, ставиш плочу, ручицом направиш малу варку напред-назад, плоча се покрене, вешто кажипрстом нанесеш ручицу с иглицом на ивицу плоче и - готово. Поновио је то Воја пред Бошком још неколико пута и обрадовао се што је лако научио руковање грамофоном. Уз грамофон, Бошко је за читаоницу поклатио и неколико плоча са народним колима.

– Сад си прави диск-цокеј! – похвалио је Бошко Воју и потапшао га по рамену.

Иако Воја није знао шта значи диск-цокеј, знао је да то има везе са пуштањем плоча. То ново Војино занимање убрзо је с одобравањем прихватило цело село. Некако му је приличило и сви су сматрали да је добро што је баш припало Воји. Воја је био мирољубив човек, често се смешкао, правио шале на свој и туђи рачун и никад није залазио у расправе и тешке разговоре. Био је омиљени комшија, па су га најчешће тако и звали. Сви остали су имали по неки надимак, који некад није био пријатан и најчешће кришом помињан, а Воја је само био комшија Воја. Само су деца, коју је највише волео (јер су једини искрени, како је говорио), весело упирали прстом у њега и говорила:

– Ено га ди-цеј Воја!

За одрасле је Воја и даље био комшија, а за децу ди-цеј Воја, са одомаћеним изразом за његово ново занимање.

На првом сијелу читаоница је била дупке пуна. – Ако нема и сто душа! – процењивали су старији људи капацитет читаонице, чинећи је већом него што стварно јесте. Сви су се гурали да уђу, да виде и себе и друге у новом простору. Старији мушкарци су стајали са стране, омладина се тискала у средини, спремна да се сваки час ухвати у коло. Удате жене су запоселе оне клупе, на које су се одмах попеле како би виделе цео свет. Оне су чиниле једини декор на празном зиду читаонице. Свечане и важне, убрађене у мараме и огрнуте плетеним џемперима, први пут више од мушкараца, биле

су сада у прилици да са висине посматрају девојке и младиће, да коментаришу њихов изглед и понашање и процењују њихов будући живот и судбину.

– Да сам раније могла да видим свијет озго – вајкала се једна – сасма друкче би ја сад...

– Шути, јадна! – прекидала је друга – наше је било, нек омладина сад ужива.

– Нема сијела без Бошкове продавнице – носталгично је коментарисала трећа – кад сам ја ђевовала, богме, знало се шта је ужитак...

У њеном гласу је било колико сете толико и љубоморе, колико дрхтаве чежње толико и неостварених снова, који су се појачавали у дугим зимским вечерима.

За то време ди-цеј Војо је с уживањем пуштао плоче са народним колима и као за себе ситно играо у месту. Неко се сетио да мајстору Цвијану треба омогућити да први поведе коло. Иако свечано одевен у народну ношњу, са опанцима шиљканима и плетеним чарапама на шаре, Цвијан се отимао, није хтео да води коло, него се хватао на крају и говорио: – Земљу ти божију, најволим да играм кеца.

Док су се момци и млађи људи смењивали као коловође, Цвијан је на кецу дизао слободну руку, окретао се на својим шиљканима час на једној, час на другој нози, веселио се и подврискивао колико га грло носи. Њему није било важно до кога игра, нити је игру делио са другима. Он је играо за себе, не пратећи ритам ни покрете других. Није обраћао пажњу на заједљиве коментаре да не зна да игра. У крајњем, није ни важно да ли зна да игра, него је важно да зна да се весели. У тренуцима предаха он се отпуштао од кола, прилазио веселом Воји и уз грамофон „свирао коло“, рукама опонашујући држање хармонике.

Пошто је избор кола којима је ди-цеј Војо располагао био мали, сви су напамет научили њихове прве тактове. Уз свако понављање неког кола, играчи су унапред према њему прилагођавали своје покрете. У једнаким размацима више пута су се понављала кола: *Жикино*, *Ужичко*, *Моравац*... Навикло уво играча, после првих тактова препознавало је да ли је коло брзо или споро. Та подела на брза и спора кола била је већ одавно прихваћена и с колена на колена се преносила новим нараштајима. Неко је више волео брзо, а неко споро коло, што је одговарало годинама

и темпераменту играча. Брзо коло је више волео млад играч јер му је давало прилику да покаже своје играчко умеће. Водећи коло, он троши енергију не штедећи се, ужива да чешће мења правац, неочекивано залама и пробија се кроз гужву, углавном само са онима који могу да га прате. Споро коло је водио искусан играч, остварен као човек и сигуран у своје покрете, који са уживањем дели игру са осталима, желећи да у колу ужива што више играча.

После првог сијела, сви су били задовољни, а читаоница оправдала своје постојање. Својим новим статусом она је истински потврдила мотив са којим је саграђена - постала је место окупљања и забаве у зимском периоду. Убрзо је и њен назив промењен јер су је мештани од милоште прозвали читаона. То име им је некако било ближе, топлије, само њихово.

– Кад може продавница да буде продаона, зашто не може читаоница да буде читаона – оправдали су мештани њено ново име.

Ипак, било је и оних који су сматрали да читаони нешто недостаје. Брзо су се навикли на њену тескобу и светло, али недостајало је ширине и простора изван њених зидова.

– Читаона има своју гужву и свјетло, али, брате, нема свој мрак – говорио је један младић, филозофски износећи свој став. - Код Бошкове продавнице си на игранци некако истовремено и на свјетлу и у мраку, а овдје јок. Чим макнеш са свјетла, чим крочиш из читаоне, ти си већ на путу, ниси више на игранци. А код Бошка се зна: на свјетлу играш кол’ко оћеш, а онда одеш с цуром у мрак да ашикујеш. Лијепо ти, брате, у мраку, поволиш се и уживаш с њом насамо, па се вратите у коло и играте до миле воље. И свјетло, и мрак, и цура – све је ту. Куд ћеш боље?! Овдје на сијелу у читаони нема ни цуре ни мрака.

– Причај ти, мали, шта оћеш – надовезује се један старији сусед – ово није мјесто за ашиковање. Овдје смо сви своји, не треба ти овдје ни мрак ни цура. Јер, овдје су све цуре наша ћеца. Ово ти је мјесто за вјежбање. Што овдје научиш, покажи на игранци. Тамо долази свијет из других села, тамо и тражи цуру.

– Мали је у праву, а ти ако си оматорио, то је твоја брига – убацује се са клупе она сељанка што је жалила за старим временима и игранкама код Бошкове продавнице.

– Слушај ти, слатка, одвешћу те ја у мрак па ћу ти показато ко је оматорио – узвраћа јој старији сусед, а остали са смехом

дочекују њихову препирку, једва чекајући да се она настави.

– Имо си ти, боме, прилику да се покажеш и на свјетлу и у мраку, па ништа. Пуцаш ти, чича, из празне пушке – завршава враголасто сељанка, намешта мараму, наилази на грлато одобравање осталих жена с клупа и ужива у слаткој зимској победи.

Поређење између продаоне и читаоне наметнуло се као нужна последица нових међуљудских односа. Поделе до којих је дошло биле су вишеструке, генерацијске и емоционалне. Неко је тек дошао до изражаја у новом простору читаоне, неко изгубио раније позиције. Неко није себе видео у новом простору јер је у продаони имао завидан статус, нарочито код Бошка трговца. Било је и оних који су нови простор доживели као ослобађање од стега и баш ту, у читаони, пронашли своје право место. Међутим, то је само била бура у чаши воде. Кратко је трајала, стишала се брзо, све је поново легло на своје место. Сви су се као по договору сложили да је Бошкова продавница и даље место и простор за већа окупљања који се дели и са сељанима из других села. Ова читаона, ушушкана и скривена од других, остаће само наша. Топлу и милу, њу су сељани чували само за себе и грејали у недрима у хладним зимским данима.

Уплашени да им Бошко не замери због нове љубави према читаони, мештани су се сложили да је једно читаона, а сасвим друго и нешто веће продаона. Иако Бошко ниједном речју ни гестом није показао повређеност због читаоне, сељани су сматрали да некако морају да му потврде лојалност, да Бошко не помисли како су се удаљили од њега. То би била једна врста издаје, одметништво од Бошка и његове продаоне.

– А гране прољеће, ето мене, Бошко, теби на теферич – обећао је Бошку Стеван, најстарији мештанин села. Старчеве речи су за сељане значиле и извињење и помирење са Бошком. Бошко се на те речи само насмејао у себи, чудећи се непресушној оданости мештана, изнова се питајући да ли је заслужује.

Свакој новој зими нарочито су се радовала деца. Све док старији не напуне читаону, док не крене сијело, деца су слободно јурцала а њихови гласови су одјекивали читаоном у зимском предвечерју. Дечја граја је, у ствари, била увертира у сијело и у још једну дивну чаролију. Комшија Војо, омиљени дечији ди-цеј, најпре би попрскао водом бетонски под да се не диже прашина, припремио

плоче и укључио грамофон, а затим деци пуштао народна кола фрај (тако их је научио како се каже цаба) и сам уживајући на свој начин у игри. Први кораци, научени у нашој читаони, добијали су пуни смисао и примену најпре на игранкама код Бошкове продаоне за време веселих летњих вечери. Они су били и одскочна даска за будућа сналажења у свакаквим животним приликама и играма. Та бивша деца, која су дугим ногама напуштала наше малено село, целог живота ће носити у себи и светлост и тескобу некадашње читаоне. У зимским данима, сада негде у далеком свету, кад се врате сећања, скупе мисли и стегне срце, свакоме од њих се отме искрен узвик:

– Ако ниси научио да играш у читаони, цаба ти Бошкова продаона, цаба ти цео свет!

Јованка СТОЈЧИНОВИЋ НИКОЛИЋ

ПЈЕСНИЧКА СЛОБОДА

– **У**ијели дан је протекао мирно и неоптерећујуће - прича ми пријатељица Магдалена. - Готово све вријеме сам провела у својој радној соби срећујући „старе“ рукописе, тачније, отворила сам велики, сада од година блиједожути коверат у којем чувам којекакве пјесмице и пјесмуљке, понеки запис, строфу или само стих, све исписано плавим, зеленим, црвеним, чак и жутим бојама хемијских оловака или фломастера.

Интересантним ми се чине стихови исписани жутим фломастером, јер ријечи су готово невидљиве (писане 1978), па допуњавам садашњим тренутком све што недостаје у стиху.

Ишчитавам их пажљиво и полако, примјећујући велику сличност између Онда и Сада.

У оба случаја моја пажња је била посвећена њему, који, док ја од јутрос „прикупљам“ своја сјећања, сједи у дневној соби и нетремице гледа филмове.

Повремено уђем у собу, сједнем на фотељу насупрот тросједу на којем он у лежећем положају са јастучићем под главом, помно прати међусобни обрачун каубоја на екрану. Његова страховања за дугокосу плавушу, која стиже на добро оседланом риђем коњу, обистињују се, јер „плавуша“ тешко подноси посљедице, гледајући своје љубавнике како непомично леже један поред другог.

Стигла је на лице мјеста да види плод своје игре у тако кратком периоду. Понекад тако нешто прогунђам и одлазим назад у своју радну собу да наставим започето. Задовољна сам написаном пјесмом. На сву срећу, пјесничка слобода је код мене увијек предњачила у односу на неслободу.

– Ех – кажем себи. – Магдалена... Магдалена... Какве би ти биле пјесме да нема пјесничке слободе!

Пребацујем гомилу папира, као да просијецам тунел. Стално копам у непознато, а понајмање вјерујем да је тако.

– А види ову пјесму, баш је добра, само штета што је нисам тада завршила... И-ххии... (кад је то било?), што морам опет да измишљам неку пријатнију ситуацију, и да опет користим пјесничку слободу. Ако је оставим такву рањиву, питаће ме дјеца: па зар је тата стварно био такав?

– Ма не, нећу ни да је пишем! Али, Магдаленааа, гдје ти је понос?

Сажалјиво узимам папир са пјесмом, јер од вишеструког пресавијања дјелује као да је испресијецан, има квадратни облик у коме је ћутао више од четири деценије. Љутито одлазим у дневну собу да му га у лице бацам. Телевизор је тиши него што је био малочас. Он је и даље у истом положају, само је глава нешто забаченија назад, уста полуотворена, наочаре накривљене...

– Милане, Милане! Јеси ли добро? Кажу нешто! Чујеш ли ме?

Обухватила сам га рукама преко рамена, испод плећки, дрмусам, протресам... Вичем...

Чинило се да је такво стање (ни жив ни мртав) трајало вјечно. Облио ме смртни зној. Дланови којима сам додиривала Миланово чело постали су орошени. Тешко је објаснити да нису влажни од Милановог чела него од страха који је засврдлао у мојој унутрашњости. Притиснута тим пресудним тренуцима, са хиљаду питања у себи, посљедњим напором усправљам његово тијело хватајући моменат када ће да отвори очи.

Умјесто тога, проговорио је:

– Зашто ме будиш кад ми је било најинтересантније. Сањао сам како Здравко Мандић, широким потезима четкице наноси маслинастозелену боју на дебљи, мислим шестограмски акварел папир на Ликовној колонији „Сава“ у Броду. Вода је хладна, али под сликарском руком, прозирна, мирна, топло се и срамежљиво мрешка и повезује ме с плавичастом површином свијета и чамцем који се креће ка другој обали.

Затим отвара очи.

– Управо сам хтио да ти га поклоним – каже.

ЖЕЉА

„**В**раћо и сестре, децо наша духовна, радујмо се Васкрсломе Господу! Радујући се Њему, ми се радујемо самима себи јер постајемо вечни и бесмртни.“

Слушајући оца Јована како чита текст из Патријаршије упућен вјерницима поводом „празника над празницима“ Васкрса, Верица на тренутак зазмири и осјети неку врсту блаженства које јој испуни срце љепотом и узвишеношћу. Учини јој се као да се уздиже ка црквеној куполи одакле ју је гледала фреска Богородице како држи у наручју малог Христа. Колико је пута видјела тај за њу очаравајући приказ! То мало, њежно дјетиње тијело у мајчином крилу није био само Исус и његова мајка, Богородица, била је то и она, Верица и њен будући син кога је очекивала са неизрецивом чежњом и жељом. Знала је да је могу разумјети и схватити само оне жене које, као и она, немају среће да имају свој пород, своје дијете, које ће обасјати радошћу њихов живот и живот њихове породице, а посебно мужева. Њен Радослав ју је увијек тјешо да има времена, да ће они постати срећни родитељи и да је никад не напушта нада.

„У Васкрсломе Христу откривамо све претке. Све што је добро у историји света и у историји нашега рода, налази се у њему и постаје непролазно и неуништиво.“

Глас оца Јована одјекивао је црквом и Верица је са жаљењем мислила како се ове године неће причестити јер није ни постила. Док је Радослав прилазио да се причести, она је лагано изашла из цркве и чекала га на клупи у црквеном дворишту.

Звона су звонила снажно и у Верици се будио неки глас који јој је говорио да овај пут није исто што и раније, да се негдје дубоко унутра у њеној утроби заметнуло нешто што ће се данасутра претворити у оно што она толико година чека – дијете, њено дијете, њеног сина кога ће толико вољети. Радослав се смијао својим громким грленим смијехом. „Откуд знаш да ће бити

мушко?!“ питао ју је. „Знам, знам“, била је сигурна не знајући ни сама зашто.

– Ма каква вјештачка оплодња – чула је случајно свекрву како прича куми - ја у то уопште не вјерујем. Све нешто измишљају да би заварали народ. Ено на телевизији говоре о бијелој куги, жене све мање рађају а нема се ни чиме отхранити више дјецe.

Верица и Радослав су кришом отишли у болницу која се бави вјештачком оплодњом. Пошли су тамо пуни наде у срећан исход. Колико претрага, анализа, па чак и интервенција под анестезијом за усисавање јајних ћелија. „Немој“, рекао је Радислав, „бојим се за тебе. Па није важно хоћемо ли имати дијете. Ти си ми важнија од свега.“

Али Верица није хтјела да одустане. Поготово кад је једна њена школска другарица добила близанце након вјештачке оплодње. Пошто су учестали њихови одласци из куће, морали су и свекрви, која је живјела с њима, рећи куда одлазе. Мислили су да ће се бунити, али и она је то прихватила с радошћу. А како и не би! Верица јој је све објаснила а најважније је да се дијете зачиње од сопствених родитеља, иако на неуобичајени начин. Једног дана повели су и баку Миљу да и сама чује од докторке како тече читав тај процес. – „Е, дјецо моја“, говорила је бака Миља, „да сам умрла, не бих ни знала за то. Што ти је наука! А и докторка ми је све потанко објаснила. Још само да се надамо.“

Али наде није било на видику. Верица је три пута понављала поступак.

– Морате бити упорни! – рекла је докторка. – Ма ил’ ћу родити дијете ил’ ме неће бити – заклела се у овој истој цркви, Верица. Сада, док је чекала мужа хтјела је да га обрадује вијешћу коју су толико дуго очекивали. Коначно све је у реду, предстоји јој умјерена активност до двије седмице, шетње. А онда пут до даљег ношења дјетета и порођаја.

Радослав је истрчао из цркве и упутио се ка Верици сав срећан. – „Знам, све знам“ – викао је трчећи ка њој. „Докторка ми је јавила радосну вијест још јутрос. Претпостављао сам да ћеш хтјети да ми то кажеш данас на Васкрс у цркви гдје смо се вјенчали.“

Док су звона оглашавала крај литургије, Верица и Радослав полако су кренули ка својој кући. Знали су: њихова

жеља била је на путу остварења.

Драгана ЂУРКОВИЋ ТОШИЋ

ТРИ ПОЈАСА ДУШЕ

Зад сећања почну да жуљају као снови који би да отворе прозор и обелодане се, онда се у мојој души усковитлају успомене. Притисну срце које почиње да се бори за ваздух.

Волела сам га без услова и условљавања. Био је роса на мојим пупољцима, прозор моје душе, мој срећни лоз, карта за представу која се игра без престанка, моја талија, кодни број са којим се отвара шифра мог срца. Мој заклон са севера. Потпорни зид. Моја река понорница. Сигурна лука. Био је моја песма. И моја прича. Пола моје душе. И пола мога срца. Мој живот цео. Где год да сам кретала, носила сам га у погледу. И у уздаху. И у издаху. Дисала сам зато што сам знала да сам заспала испод трепавица у кестењастом оку.

Ипод његове коже сам спавала ушивена у поре и дрвеним чуном пловила по беспућу брзака његове црвене реке. У првим седим ме је носио ушивену као амајлију да му будем тик уз срце и заденута за ревер капута кад сета навали да куца и кљуца о недостајању.

Чежњом смо се пили па тражили у римама, у словима, у реченицама. Умела сам да га сместим међ' корице књиге и тамо сачувам и од себе саме. Да му додам стручак босиока да ме по том мирису препозна и да као и лане пре него снег завеје брег и кућу алене боје по мирису позна да знам за ону сузу којом је признао да душа његова јечи због времена које се испречило између нас.

А знам и због чега. Морали смо да се вратимо себи самима. Морали смо да погледамо у огледало испред себе и признамо да овако не може да се воли. Не у овим годинама. Огледало испред мене је ћутало али сам видела како ми срце крвари због суза наталожених и како ми душу рањену односе анђели да је закрпе словима његовог имена. Признала сам да дишем за та слова и да сам спремна да лежим и на голом камену, босих ногу да стојим на киши, да живим на води и хлебу али да без њега не могу. Он

се још јаче савио, болно заплакао а време је направило две обале. Свевишњи је одлучио. *Ваша је душа зрела, нетакнута, цела, и немате право да је поцепате, да дозволите да из ње семе проклија пре времена. Обмотаћу три појаса око ње да је заштитим кад ви не умете. За то време вратићете се на своје постеље и заборавити све. Изнова морате истим путем. Заборав ће вас прекрити а Ја који волим све што сам створио морам да вам кажем. Не журите, све је садашњост. Не можете до мене док не научите да је љубав смирење.*

Жутела сам заједно са лишћем на танким брезама и столетном храсту. Нисам имала ни снаге ни воље да се покренем, удишем ваздух или залијем црвену мушкатлу. Обе смо биле спарушене и жедне. Ћутале смо без наде. Понекад, само понекад, бих га срела, пољубио би ми руку или образ а да нисам знала зашто то чини. Нисмо више дисали, ни жуборили, нисмо више волели. Мислим да Бог већим благословом награђује мушкарца кад му шаље заборав јер је мој Павле заборавио све. Ја нисам могла. Прогониле су ме те очи у којима сам становала од постања. У којима сам била семе каранфила и душа нераспопућена и неконтаминирана. А можда ми и прародитељка Ева није дала. Зато сам се више и мучила.

Немир и несмир су ме походили а да ми ништа добро нису донели. Лажем јесу. Донели су ми сузе које су спирале отров са моје душе. Смириле моје трзаје и моју потребу за Павлом. Сузе које су ме излечиле. Напокон сам проговорила ћутањем и тишином. Павле је за то време лутао по безваздушном простору и жњео месечину. Са несаницом се дружио. И научио како се пишу песме. Како се стих прошива концем од сна и заорава. И да младу песму мора да остави да укрти исто као и вино, јер кад би се одмах попила постала би отужна и блутава. Тако је свако од нас на свој начин враћао дуг искону и приближавао се Божијем наручју...

Тек негде у марту ове године кад су нам се руке уплеле после вишегодишњег поста и кад се пробудио успавани диск ту негде у доњем стомаку погледом смо спознали да смо једном били цело и да смо се те вечери поново нашли. И... да сада знамо цену разбијених рима, непроспаваних ноћи и заорава. Чврстина нашег загрљаја нас је опоменула. И ромор са Павлових усана: *Ја тебе много, много, волим!* И онај пољубац као лахор ветра.

Погледали смо се још једном. Знали смо да поново морамо

да одемо. Ја сам то време искористила да уђем међ' корице нове књиге. Ћутим и чекам. Знам, оног дана кад те исте корице Павле отвори, знаће да се испунило време. Мирно чекам. Знам, Бог нам је даривао заборав да би нас сачувао за себе.

Александар ПРОКОПИЈЕВ

АНТОНА ЧЕХОВА 13.*

Зграда у улици А. Чехова 13. била је као и свака друга из времена соц-ентузијазма. Као двокрилни орман с једнаким фиокама – осам с једне, осам с друге стране. Два улаза, по два стана на спрату, четири спрата. Било је лако пронаћи одређени стан: на пример, први улаз, спрат IV, стан десно.

Кад отвориш фиоку, цео стан би се могао извући напоље са терасом – сви су били стандардни, личили су један на други. Спаваће собе су гледале на унутрашње двориште, из зграде, где су станари паркирали аутомобиле. Међу њима и они свог светлоплавог фићу. Дневне окренуте према улици.

Ходници у згради били су релативно тесни, са одмориштима између спратова и зеленим гвозденим гелендерима с глатким шипкама. А зидови су до пола били офарбани светло-зеленом масном бојом због заштите од прљања и шкрабања (за шта је, опет, коришћена горња, бела половина зида).

Доле, у подрумима зграде, чувани су угаљ и дрва за огрев, као и кисели купус који би замирисао пре Нове године па све до краја марта, а чији се специфични задах, истовремено отужан и примамљив (јер је подсећао на расол и сарму), касније мешао са продорним мирисом нафте из канистера, сличним оним с бензинских пумпи, где се пунило гориво за фићу. Дечаци су се понекад спуштали тамо да играју “камај”, или, заједно са девојчицама, жмурке, намерно гасећи бледо-жућкасто светло и вриштећи у мраку.

Зграда у улици А. Чехова 13. имала је и пети спрат, али, за разлику од оних нижих, на њему није било стана лево и стана десно, већ само један стан лево, где су живели Баба-Перса и њен син, вечити студент.

* У овом броју часописа објављујемо последњу причу Александра Прокопијева из циклуса Три адресе.

Неколико степеница надесно водило је ка горњој, широкој, “заједничкој” тераси поплочаној сивим плочицама. Називали су је тако, мада добар део терасе није био заједнички, већ је припадао Баба-Перси, која је терасу сматрала својом територијом, па ју је испунила цвећем и баштенском гарнитуром на расклапање. Тако је левом страном терасе владала Баба-Перса која је, у друштву својих божура, сардела, петунија, циклама и лимунова, поносно испијала кафу и диванисала с комшиницама. Понекад, предвече, на терасу би излазио и дебели Баба-Персин син у тесним панталонама које су постајале још тешње када би сео.

Средњи и десни део терасе били су слободни за игру и трчање. Деца су се дању пела на велику терасу да би играла фудбал на мале голове: један гол су била врата, а други би исцртали кредом на бетонској огради терасе. Ограда је била недовољно висока и некад би је прејако шутнута лопта прескочила и пала, пет спратова ниже и погодила кров неког фиће паркираног у унутрашњем дворишту. Био је то један од оних изистинских тренутака када би се дечаци осетили као прави мангупи, док су онако нагнути, подупрти лактовима о широку ограду забезекнуто пратили пад лопте, а, када би она лупила о аутомобил, брзо би се у страху повлачили и сакривали иза ограде, причекали два-три минута да би ускоро поново провирили знатижељни да виде што се доле дешава. Најчешће – ништа, јер би се лопта откотрљала између празних аутомобила, али би се понекад доле нашао и понеки комшија како нешто чачка око свог аута, или, што је још горе, нека комшиница која тресе ћилим. Поготово ако је то била Милка с другог спрата лево, чији би љутити глас због тог дечијег несташлука одзвањао много даље и од заједничке терасе:

– Децо, бре, шта то горе радите?! Испрљаћете ми тепих тим вашим фудбалом! Чујете ли ме, само ако вам дођем тамо горе...

Дечаци су и надаље дриблали и шутирали, девојчице су их гледале, па би се убрзо повукле до степеништа и почеле забављати разменом салвета. Салвете су износиле у картонским кутијама од кошуља својих очева. Биле су уредно сложене по величини и вредности. Оне иностране су се више цениле од домаћих и могле су се заменити за две наше. А када су се појавиле оне јапанске, пастелних нијанси, толико танке и прозирне да се кроз њих могло и гледати, одмах су достигле највишу вредност. За једну такву, од других су добијале три, и то по избору.

При тој размени салвета девојнице би се утишаним гласовима домунђавале о сасвим другачијој теми. Њихов шапат и кикот би се односио на позамашног Баба-Персиног сина у тесним панталонима. Он би их на тераси позивао, давао им чоколадице *Животињско царство* и, док би их оне грицкале, понекад би их узео на колено колико да их поцупка и ништа друго. Али су се девојнице ипак међу собом дошаптавале о срамној тајни за коју су само оне знале: када би их цупкао, док су грицкале чоколадице, некако би их наместио да на гузама осете нешто тврдо, као колено. Али “то нешто” му се налазило изнад колена.

Предвече, на тераси, деца су приређивала фестивал с песмама и оценама за извођење налик онима из Сан Рема и Опатије које су у друштву родитеља гледала на црно-белим екранима. *Но, но лета, Море, кист и твист, Воларе, Понекад у осам, Еден бакнеж...* испробавани су више пута пре вечерње интерпретације, када су се певачи ужарених образа трудили да натпевају остале учеснике фестивала с терасе и да добију главну награду. Два *Животињска царства!* И то управо из руку Баба-Персиног сина који се као старији од свих, а и као финансијер награда, прогласио за председника жирија.

У овако веселом животу зграде у улици А. Чехова 13. понекад би се догодио “случај” у коме би сви одрасли станари сазнали истог дана, а деца, начувши њихове коментаре, тек следећег. Такав је био и случај с комшиницом са њиховог улаза, на трећем спрату лево.

Елем, та комшиница, која је побегла у Швајцарску с љубавником, била је привлачна за нови оријентални укус – офарбана плавуша и прилично пуначка, што није сметало нашем фудбалском амбасадору Столету Петроском да је уграби као циновски скакавац и да је одведе у домовину “Грасхопера”.

У већини станова у згради, па и у њеном, дневну собу су испуњавала два дуга кауча и регал преко целог зида, те је ту човек једва успевао да се заврти око стола. Пренатрпане полице регала, поред телевизора, красиле су гондола из Трста, порцеланске чаше које служе само за гледање, разне фигурице – сувенири и једна спирална шкољка са Јадрана, из које се, ако је на инсистирање домаћина наслониш на уво, чује далеки шум морских таласа. На суседном зиду висила су два урамљена Вилерова гоблена и укоричена предња страна бомбоњере, с мотивом детета које плаче.

Комшиница је, и поред вишка килограма, била веома окретна и вешта домаћица. Редовно је спремала ајвар, а нису јој сметале ни седељке које је њен муж приређивао са својим махалским, школским друговима и колегама с посла. Свиђала се већини мушкараца, можда највише због великих и чврстих облина, како спреда тако и отпозади, па често, користећи уски простор у дневној соби, нису пропуштали прилику да се бар мало о њих очешу. Али и поред њеног неоспорног оријенталног сексепила, никад се није чуло некакво оговарање у згради, никаква афера везана за њу, те је доиста било велико изненађење када јој је муж на вратима нашао папирић са поруком: “Кључ од стана ти је у поштанском сандучету, ручак у рерни, а ја одох у Швајцарску”.

Свима, па и њеном мужу, било је чудно што је Столе, његов школски друг из Средње машинске, који је понављао прва два разреда, па онда прекинуо школовање и прешао у домаћи, као играч “Вардара“ и “Партизана”, а затим у међународни свет фудбала, где се прославио као центархалф, па као тренер, што је, дакле, тај чувени Столе нашао на тој обичној домаћици. И зашто се, поред толико zgodних мачкица које су обигравале око њега, одлучио баш за жену дебелу и удату, с двоје деце приде. Неки зловници су коментарисали да је то све тако јер је Столе остао без мајке док још није ни проходао и тек што је изговорио реч “мама“. Говоркало се – нашао Столе изгубљену мајку.

А где су се упознали? У стану њеног мужа! И то без неког посебног удварања, ако се не рачуна успутно трљање о њене сочне, чврсте обрине чега је она била скоро несвесна, јер није од оних жена које би оставиле дете у нечистим пеленама да би гледала “Градић Пејтон“, или, не дај боже, фудбал, а камоли да губи време на цифрање и очијукање с туђим мужевима. Она је била, како би се то рекло, традиционално васпитана: ујутру мужа треба да сачека чиста испеглана кошуља, а дугмад на његовом сакоу редовно се проверавају и, ако су случајно олабављена, поново се ушивају... А и често је мужу пребацивала док би заваљен у фотељи са флашом пива зурио у телевизор – како може да два сата буљи у фудбал, а да не устане и обрати пажњу на децу, петогодишњака и трогодишњака, који су за то време шутирала лопту у предсобљу.

Касније су на видело почели да излазе још неки детаљи. Милка, комшиница с другог спрата, у стану тачно испод њиховог, која јој је била најдража и с којом је размењивала рецепте за пите

и торте, одала је, прилично гласно, да јој се у поверењу пожалила за оне ствари. Као, од девет година у браку, у првих седам само се “трудилa да му даје“. – Па жена са онаквим материјалом има и право да се жали! – прокоментарисале су неке комшинице, једне злобно, друге из чисте зависти. Али не само то, причала је и даље Милка. У последње време, увече, кад би легали, питала би се: – Шта сам урадила данас осим ручка и сем тога што сам нахранила и окупала дечаке?

А он, утишавала је (безуспешно) глас, Милка, почео је и да цуга. Она га је и сама чула како се ноћу, после дванаест, вуче по степеништу, нешто неразумљиво мумља и гласно псује. Поверила јој се даље и да је тако избљуван и неуредан, некако успевао да се попне до стана, с помешаним смрадом ракије и цигарета, није стизао ни да се свуче, одмах би захркао. – Јадник! Предосећао је да нешто није у реду! – уздисала би самохрана удовица Баба-Перса с петог спрата која је, као што је речено, још издржавала свог тридесетогодишњег сина јединца, вечитог студента фармације: – По мени, ако случајно реши да му се врати, треба да је убије ту, на лицу места! Будала, да га остави тако самог, с двоје још нејаке дечице!

Деца су и даље сатима трчала, врштала, галамила и ударала лопту по стану. Временом су почела и да се пентрају на велику терасу за фудбал. Другој, већој деци из зграде, била је већ позната прича о њиховој одбеглој мајци и с наивно прљавом маштом раног пубертета препричавали су је међу собом. Али када су се једног јунског поподнева два мала брата попела на терасу, једноставно су их пустили да гледају утакмицу, чак су им дозволили да отрче за палом лоптом и да је донесу горе, што би ови урадили брзо и без сувишних питања. Тако је то ишло постепено, најпре као доносиоци лопте, па као голмани, а затим и као равноправни играчи почели су да учествују у утакмицама на тераси.

Мушкарци у згради, они који су сатима пили, мезетили и парили очи комшиничиним облинама, коначно су дочекали да се наслађују невољом њиховог пређашњег домаћина. Неки су уз подсмех приметили како су једног раног јутра видели комшију како је с подигнутом крагном и с коферчетом брзо нестao изa угла. Отишао је, неко рече, да тражи Столетову циришку адресу, али када је стигао тамо, попишманио се да не добије батине од атлетски грађеног центархалфа, па се још истог дана вратио у Скопље.

Други су га по повратку опет, брижно и тобож' с дубоким разумевањем, у знак одобравања покровитељски тапшали по рамену, а иза леђа му правили гримасе и где год да стигну, непрестано га исмејавали и наслађивали се његовом несрећом.

Прошло је неколико година, када је некадашњи супруг одбегле комшинице, на делу заједничке терасе, тамо где су се граничили Баба-Персина башта и фудбалски терен, направио голубарник од дасака. Баба-Персин син, који је увек имао још само два испита до краја студија, помогао му је да закује кров.

Док су деца шутирала и викала “Гоооол“, голубови су били затворени у тесном, високом голубарнику, и изнутра се чуло само гукање као притајени навијачки жагор. Када би се утакмица завршила, комшијини синови позвали би оца с трећег спрата да пусти голубове. Комшија би подигао решетку и птице крупних очију, гучући дубоким, грленим гласовима, провукле би се напоље, једна по једна, климајући главом при сваком покрету. Колико је био смешан и трапав њихов ход, толико је силовито и брзо било њихово узлетање. Лепршали су крилима и деца су чак могла да чују како ваздух пишти кад би се голубови винули у висине. Јато вештих летача кружило је све више. Тада би се видело да постоји разлика чак и међу њима, неки је смелији, неки бржи, а неки лети највише. Издвојио би се шампион – био је то велики голуб са складном малом главом, сјајних очију, вратом који му је блескао метално-плавичастом бојом и с бело-сивим пругастим гаћама.

Деца су могла да открију и прва јаја у голубарнику и птице како леже на њима. Мужјак и женка, наизменично – казивао је комшија - али потребно је бити нарочито пажљив, објашњавао је. Иако се сматрају добрим родитељима, понекад голубови поступају веома ружно према својим младунцима. Из чистог мира могу престати да се брину о њима ако из неког, само њима познатог разлога, постану неповерљиви; због тога је потребно много пажње да се не би случајно уплашили док леже на јајима, или с тек излеглим пилићима. Иначе, ако истерамо женку из голубарника, можемо слободно узети јаја са собом, јер ће их она сигурно напустити.

Деца су веома пазила да не узнемире птице иако су уживала у њиховим небеским акробацијама. Једног летњег дана најлепшег голуба, шампиона с бело-сивим гаћама који је летео више од свих, нашли су мртвог, откинуте главе. Комшија и сви одрасли, као и

деца из зграде, чудом су се чудили како су се то голубари с друге стране улице усудили да дођу на терасу, отворе голубарник и да му из чисте љубоморе убију љубимца.

Много доцније, кад је комшија решио да рашчисти голубарник и да распрода птице, Баба-Персин син, који никада није успео да положи она два последња испита на фармацији и који се запослио у Македонском народном позоришту као статиста, испричао је да шампиону шију нису кврцнули голубари из суседне улице, већ комшија сам. Заклињао се да је својим очима видео како комшија извлачи шампиона из голубарника и клечећи, једним покретом, као кад се отвара поклопац на тегли, уз звучно кврц откида му врат.

Када је Баба-Персин син то испричао, голубарника више није било, а и комшија се већ одавно одселио из стана с трећег спрата лево и заједно са своја два поодрасла детета отишао у други део града.

А и та прича, после извесног времена, више никоме у згради, ни самој Милки, није била интересантна, па је тако и Баба-Персин син престао да је прича.

(Превела са македонског језика Јелена ПРОКОПИЈЕВА)

ХИП - ХОП МОМЦИ*

– **В**ратили сте се... – Зима је био љут због тих наших ноћних излета. Након што му је Рената дала корпу, одлучио је да нас избаци из препуне гајбе коју је изнајмљивао Јевреј Реисефибер. Сутрадан смо се морали иселити. Услов: Зима ће ми вратити петсто евра. Толико ми је остало од прве, а, истовремено, последње плате. Довољно је било за карту до Париза и неколико ноћења.

– Шта радите тамо тако дуго? – Зима је пушио хашиш. Поглед је удубио у екран застарелог лап-топа који је купио на арапском бувљаку.

Нашао је на њему некакав филм снимљен дигиталном камером, оштећен, из тог истог отпада. У главним улогама Зима и његови земљаци из неке Дубоке вукојевине на Приморју. Управо је упро очима на екран у својим усраним мудантама, а ја сам помислио да, када би то био филм, управо би тако требало да изгледа његова прва сцена. Нажалост, није то био никакав филм, па чак ни нека безвезна сцена редатеља почетника, само емигрантска стварност. Нисам ни помислио да ће се појам “емигрант” мене тицати. Та реч звучала ми је романтично још из времена великих песника. Моја емиграција била је потпуно обична. Зарада.

– Крешемо се – провоцирао сам га. – Овде немамо довољно приватности - направио сам алузију упућену новим становницима, Глупчасу и Бумеру.

Зима је до тада био једини шеф хип-дечака. Зима Вархол и његов кокошињац. Бавили су се хип-хопом. Снимали су и неке филмиће. Ваљда се нису ничег плашили.

Није му успело да ме подреди себи. Мислио је да ће му

* Превод текста је суфинансиран у оквиру програма SAMPLE TRANSLATIONS © POLAND.

лако ићи. Умислио је да сам неки бедни пољски писац, након прве, издане својим новцем, књижице, продаване једино на тротоарима. Није знао да сам некада играо фудбал. Био сам тада, иако превише млад за то, капитен екипе. Потом сам продавао иконе у Лавову. Добро ми је ишло фалсификовање телефонских карата у Вроцлаву, где је за мене радило неколико особа. Наишао је велики цар (нисам себе сматрао за некога таквога) на великог цара (тако је о себи мислио Зима).

– Не спаваш добро, а потом одјебеш било како свој посао - говорио је, као да је он власник кокошињца и сакупљач коже, а не Рајзефиебер.

– Не спавам добро, и шта онда ... Схвати, тешко је заспати, док те грли таква риба попут Ренате... – Погледао сам моју девојку. Радовала се томе да напоскон одавде клиснемо. Месец дана није пронашла овде посао – потцењивачке и увредљиве понуде добијала је једино од власника јавне куће. Седела је целог дана у кући, не могавши дочекати мој долазак са посла. Брзо бих се истуширао како бих скинуо са себе смрад сточног воња и комадиће поквареног меса. Вечерали бисмо и онда кренули у шетњу околином, или аутобусом према центру. До касина. Остале је нервирало то што она разговара само са мном. Посебно неку двојицу Црногораца који су становали у суседним собама. Обојица су имали нешто више од четрдесет година. Један од њих - Нуско, био је некада војник југословенске специјалне службе. Неколико пута се женио, нон-стоп се бавио неким сумњивим пословима. Рена му је пала у око, покушавао је неколико пута да је изведе у дискотеку. Други - Суљо, пуно мање послован, а можда и поштенији, био је вечито незапослен. Предложио је Рени да се уда за њега како би могао да добије пољски пасош. Исмејао сам га. Једина женка у вучијем стаду. Замало се нисам потукао са Зимом; непрестано је добацивао некакве глупе досетке на адресу моје девојке. Када сам му рекао да ућути, почео је правити изразе лица који су требало да ме претраше. Изгледао је као Скелетон из цртаћа о Хи-Мену. Јадан тип. Био сам у дилеми док сам с њим разговарао; сломити му једним ударцем леву или десну кључну кост?

– Били смо у касину - открио сам напоскон нашу тајну, јер и тако смо оданде излетели.

– У касину? – Камера би требала наићи на зачуђено лице Лемурка. За те момке из Дубоке вукојевине касино је био нешто

што су могли видети само на телевизији, ако су уопште испод своје колибе, прекривене изгужваним новинама, имали телевизоре. Отворили су, зачуђени, широко губице без зуба. Однедавно сам понављао да уопште не морам да радим као сакупљач коже. А пак јесам међу њима јер извршавам на себи један списатељски експеримент. Зима и његови “земљаци”, како смо их звали ја и Рена, били су такође за мене егзотични, као и Запотекови из Јукатана који су се дрогирали са пејотлом.

– Јесте ли нешто добили? – Зима ће, баш као и Суви из мог родног села, који је хтео на свему да нешто заради. Или макар уштеди.

– Наравно. Али, на твоју жалост, мој новац мораш да ми вратиш. Обавезно... – У вучијем стаду није било места за осталу двојицу вучића.

– Зашто тако режиш? – Зима је ударио Бумера који га је посматрао како трчкара на екрану у поцепаним гаћама. У хијерархији, Бумер је био најнижи. Нисам тако слadak... – забележио је Зима један од својих хип-хоп хитова. Тврдио је да ће његова скупина освојити пољско музичко тржиште. Имао је у компјутеру мноштво компонованих нумера. Нису били лоши. Али боље би му било да се концентрише на њих неколико и да их обради, а не непрестано да ствара нове, неуједначене квалитете.

– У кухињи вас чека вечера – рекао је Лемурек који је изгледао поштенији од свога шефа, иако га је потпуно надмашивао.

– Хајдемо... – извео сам Ренату из наше, ако се то може назвати, собе. – Вероватно су нам спремили неки ЛСД и потом ће да нас исмевају, када полетимо – рекао сам док смо се спуштали низ степенице до кухиње.

– Зашто смо ми уопште овде дошли? – размишљао сам. Црнчење у магацину коже од почетка ми није одговарало. Средио ми је то један познаник са факултета у Вроцлаву, Коњ.

Некада сам му ја сређивао посао у трговини са левим картама, сад је он успешно врбовао.

ЗЕЛЕНА ЧАРОБНИЦА

У Париз смо допутовали аутостопом и са нама стари Тахићањин, који је у престоници живео већ неколико година. Планирао је да доведе у Француску читаву своју породицу, чим

нешто заради. Могло се приметити да до тога неће брзо доћи. Слушајући његове речи, мислио сам о нашим стварима. А када бисмо ја и Рената пак остали над Секваном?

Испоставило се да је Париз град комуникацијског хаоса - свако би сваког престизао, а кад нису могли једни друге да сустигну, онда би умели да сиђу на тротоар и јуре рушећи пролазнике.

Исто као и у Калкути или Мексико Ситију.

Мало смо прошетали градом док нам напоскон није успело да седнемо у метро, који је требало да нас одвезе до Монмартра.

– Зелена чаробница - рекао сам - управо су неки тако називали апсинт. Ко га је пио, осећао би се магично.

– Верујеш у то да ће ти Георгес у томе помоћи? - упитала је забринута Рената. Након месец дана боравка у Француској, нисмо уштедели нити новчића, а Рената је хтела да заради нешто новца за студирање. Мене су опет тражили жиранти, некадашњи компано̀ни из заједничких мутних послова у Вроцлаву.

Слегао сам раменима, јер шта сам јој могао обећати? Георгеса сам упознао продајући књиге на тротоару у Казимиру Долним. Био је пољско-француски Јеврејин. Власник галерије у Казимиру, у којој је продавао француске слике. Другу је галерију држао у Паризу. Наговарао ме да покушам радити у Француској. Хвалио се контактима са овдашњим издавачима. Када смо допутовали у главни град Француске, звао сам га телефонски и договорили смо се да се сретнемо, за неколико дана. Слободно време користили смо за лутање по граду.

– Када сам била мала, моја мама је радила у Пољској на државној железници и увек би имали бесплатне карте за воз. Обишли смо читаву домовину, знаш, много ми се то свидело ...

Рења је осматрала тамнопуте девојке које су путовале у метроу. Имале су дуге и шарене сукње. Изгледале су као Циганке из Пулаве.

– На брду Монмартр одсекли су главе тројици мученика – искоришћавао сам знање које сам стекао годинама читајући упорно књиге, особито туристичке и путне водиче. – Дуго смо обилазили то место које је постало атрактивно развојем виноградарства.

Моја девојка је поверовала у то да сам изузетан. Није успела да примети да је мој живот у последње време само један дуги низ неуспеха. Рачунала је на то да ћу се стабилизovati. О, како је тек била неравноправна, у мом претераном мишљењу о себи, нестварна ситуација у којој сам се налазио. Недостатак новца, без

образовања, без идеја, и са питањем шта даље да радим са собом. Није било места за неко самосажалење, али све више сам мислио о томе да сам већ на дан рођења у сиромашној породици испод Светог Крста био осуђен на поразе. Додељен светокришкој земљи. Можда сам непотребно покушавао да поправим живот - како сам крај не би био унапред претерано лош.

Приметио сам да се моја другарица свидела двојници Црнаца који су седели насупрот нас. Послао сам им опасан поглед. Окренули су главу и почели да разговарају о утакмици коју је недавно одиграо локални PSG против Olympique Lyon.

– Часне сестре које су обрађивале винограде правиле су од грожђа вино. У Паризу је пак алкохол био оптерећен порезом, Монмартр је било место где се могло јефтино пити... На пример апсинт...

– Гледај – показао сам очима уметнике на Place du Tertre – можда ћеш пронаћи младог Пикаса! Сајам уметности. Купујте портрете! Купујте пејсаже! Такви попут Пикаса играли су се ту, гладовали и залагали своја дела код зајмодаваца – говорио сам док смо се провлачили међу туристима.

Георгес ми је обећао високу аконтацију за почетак објављивања књиге у Француској. Маштао сам како моја дела освајају европско тржиште. Пре неког времена објављен је “Код Леонарда да Винчија” и сви су комбиновали како да зараде овде на писању, као Браун. Георгес је такође обећао извести представу “Станица Мирск” у једном од париских позоришта. “Можда ће чак успети пронаћи представнике француске кинематографије...”, тако је говорио преко телефона. “Можда чак до Романа Поланског...”

Изнад околине истицала се бела базилика - асгé-Соеиг. Знао сам из разних проспеката и каталога да је белина зграде ефекат настајао од камена из Château-Landon, који је под утицајем кише лучио калцит, белећи зидове. Главу сам напунио информацијама које је требало да ми осигурају бољи живот. Нису га осигурале. Одбацио сам два факултета, па сам се потом бавио црним пословима, лоше завршаваним. Нисам мислио о томе када сам из родног села кренуо у свет.

– За неко време венчаћемо се тамо – показао сам главом према базилици када смо се зауставили на једном од многих углова. Притиснуо сам Рењу уза зид и кренуо да је љубим.

– Ајој... – јекнула је – нешто ме је уболо у стражњицу...

– Нешто те уболо у стражњицу и то нисам био ја? – Узео сам је за руку и повео у Café Tabac des 2 Moulins, где су снимали “Амелију”. Ушли смо у бар који је имао декор као из педесетих година прошлог века.

– Погледај, тај исти плафон боје сенфа, као у филму... – показао сам очима. – Ајмо у тоалет – шапнуо сам девојци у ухо. – Она се сагласила...

Апсинт смо купили код продавца на пијаци. Испод стола.

– То је прави апсинт? – Хтео сам да буде баш онако како сам замишљао о тој епохи.

– Прави! – потврдио је. – Направљен према старим рецептурама. – Можете такође купити прибор – показао је азурне кашикице и друге делове.

Били су тако убедљиви да сам купио две флаше и прибор потребан за ритуал.

– Од чега се прави апсинт? – упитала је Рења, када смо скретали према оближњем парку.

– Пре свега од цвећа и листова пелена, као и аниса са додатком дивље мирођије и милодуха... – одговорио сам.

О модернистима сам знао све. Веровао сам у њихову борбу са филистрима.

Када ме је Рената упитала зашто је баш зелене боје, одговорио сам да је то ствар пигмента.

– Да ли је то истина да поседује својства, како се оно назива... Па, психоактивна?

– Видећемо... - сео сам на клупицу у парку. У један део алкохола додао сам три дела хладне воде, што је проузроковало његово замућивање. Додао сам азурном кашичицом шећер.

– Вода ће га растворити – објаснио сам. Шећер је требао да смањи горчину.

Ах, живот против шаблона! Свакодневна битка за новцем - ван! Сумњива каријера - мрш! Пили смо, и тада сам почео видети оне којима сам се дивио. Појавило се њих четворо: Бодлер са Парис Хилтон, Стасјо Прибишевски са Мерлин Монро.

– Чуо сам да у Пољској нема тренутно добрих писаца... - “Метеор” је надувао своја погрдљива уска уста.

– Нема... – потврдио сам.

– Јер не пију апсинт! – упетљао се Бодлер и сви смо почели да ликујемо.

Разговарали смо о најновијој пољској књижевности до касно у ноћи. О Пилху, Стасјуку, Токарчуку и свима осталима. На крају сам приметио да људи са којима седим нису ни Прибишевски ни Бодлер са женама, већ Црнци и Црнкиње из воза. Рења је то вероватно раније приметила, али ништа није говорила, само је спавала са главом наслоњеном на моје десно раме.

– Станујете овде? – упитао сам, као да сам их тек сад видео. Стигли смо већ да испразнимо обе флаше зеленог алкохола.

– Овде су јефтинији станови, него у центру Париза – дошло је од Црнца, којег сам сматрао за Прибишевског, засијали су му зуби, у којима се одразила сенка уличне лампе у окружењу.

– Да ли сте уметници? – поставио сам друго питање, још глупље од првога.

Погледали су се међусобно, некако забавно.

– Може се рећи – одговорио је тај, којег сам сматрао за Бодлера. – Уметници живота...

– Шта стварате? – нисам добро разумео шта ми говори. – Неки перформанс?

– Чувамо да би добро радили – објашњава Прибишевски. – На Јелисејској пољани. – Погледом показује на две доста лепе, али врло широке у бедрима Црнкиње. – Ако не пазиш на те курве, онда веома варају. И лење су...

– Ти си такође алфонс? – питао је пословно Бодлер. – Твојој женској ништа не фали, а плус тога је и плавуша – знатижељно је посматрао Рењу. – Плавуше у Француској су драгоцене...

– Рената, пробуди се, време је за нас - погледао сам на сат баш кад је откуцавала поноћ. – За тренутак имамо последњи метро до центра – објаснио сам Црнцима, премда уопште нисам био убеђен да је тог дана био још неки превоз.

Рења се пробудила и погледала некако полусвесно на све око себе.

– Морамо се вратити у хотел – устао сам и помогао јој да се сабере.

– Останите још - инсистирао је црни Прибишевски. – На почетку је била пожуа... – ухватио је моју девојку за руку.

Осетио сам се тада као да сам у некој плеј-оф игри са навијачима противног тима. Ударио сам га у главу празном флашом апсинта, стакло је прштало на све стране. Пао је у несвест. Други је покушавао да ме гуши, али у руци сам држао другу флашу – добио је и он по глави, али флаша се уопште није разбила. Ударио сам га

шаком у нос. На крају смо оставили ту двојицу мученика на брду, док су њихове курве запомагале.

ЈАДНИЦИ

Седео сам у ходнику Окружног суда у Орлеану и читао “Јаднике” у оригиналу, чекајући судску расправу. Купио сам ту књигу пре неколико месеци. У мислима сам видео себе већ осуђеног, као јунака књиге Игоа. На своју расправу чекали су и неки други “јадници”, такође Пољаци. Били су осуђени за прекршај за који би у Пољској добили неку безначајну мандатну казну или само опомену. Прислушкивао сам – тобоже нема ништа боље за писца него имати добар слух.

– Живим овде већ годину дана – рекао је омалени, рано оседели а некад плавушан мушкарац.

– Надам се да ме чека само неколико месеци и онда се напокон враћам у вољену домовину.

– Вољену ... – подругљиво ће други, риђасти четрдесетогодишњак. – Никада се тамо нећу вратити. Једино, ако ме одавде искипују.

– Па, шта онда ако је тамо беда, незапосленост, бесмисленост... – размаштао се плави. – Нећу умрети од глади, а негде ћу одлазити за викенд и имати некакве успомене. А овде? Досада! Ништа се не дешава! Био сам оптужен за прљање мокраћом градског паркиралишта.

– Сигурно си један од оних који црнче по дванаест сати дневно, седам дана у недељи и у очима имају две банкноте - ауторитавно је устврдио мршави косе боје кестена. – Ја сам овде већ две и по недеље и скоро нема викенда а да не отпутујем неком у посету! Јуче сам био у Брешћу. За недељу дана идем код девојке у Авињо. Може се! Може!

– А ја станујем у Орлеану две године – придружила се жена од око тридесетак година старости, која је распалила превеликом брзином на цести јер јој се журило како би стигла на време са једног посла на други. – Пореклом сам из Кракова, премда пресељење из града културе у град где култура и уметност једва имају простора није било лако, али полако се навикавам. Најгора су насеља са друштвеном маргином, а таква овде заузимају скоро пола града. Велики криминал. Прљаштвина. Неред. Групе хулагна. Али не

посвуд. Постоје и места која су симпатична.

Хтела бих да видим како тај град напредује, јер има великих могућности...

Проћелави плавац био је огорчен речима тридесетогодишњакиње са наочарима:

– Тврдња да друштвена маргина заузима пола града, обично је преувеличавање! Вероватно никада ниси обраћала пажњу на то колику маргину заузима Краков?

– Управо тако! – подржао га је други мушкарац. - Ако ти се не свиђа, пресели се у Нову Хуту! Град је можда деградиран. Постоје и патолошке породице. На пример, девојчице од петнаест година већ имају децу и не знају како да их васпитавају. Тако ти је то.

Није ми се дало да слушам њихово гунђање. Опет смо били у Пољској. Опет те дискусије, као код мене на селу иза неке продавнице. Чак сам се и обрадовао кад је почела моја расправа. Према изјавама официра жандармерије, пре месец дана сам изашао на паркиралиште у Орлеану, негде око 14 сати поподне, и убацио сам стакло у контејнер за рециклажу, а потом сам се удаљио иза тог контејнера.

– Шта имате да кажете у своју одбрану? – упитао је уморним гласом господин судија.

– Имао сам потребу за мокрењем – одговорио сам, а размишљао о томе шта би било када бих смогао снаге и успео завршити право? Можда не би тада стајао овде, као осуђени црни роб из Пољске. Нема шта да лажем себе, карте су биле подељене већ пре испита. Радио бих у Тескоу у Лублину као чувар, исто онако као и неколико мојих колега који су стигли до краја факултета, али нису имали никог за запослење преко везе. Или би то чак био Carrefour у Орлеану.

Тога дана нисам отишао одмах на посао. Покушавао сам да бележим у свом нотесу догађаје који су се дешавали последњих дана. Нисам се могао концентрисати – сваког тренутка бих проверавао време. Већ је дубока ноћ. Мислио сам о томе колико дуго сам покушавао у Пољској да издам свој први роман, ишао сам од издавача до издавача. Нисам имао везу, препоруке, никоме се није дало да чита моје рукописе. А једини књижевник који је био спреман да ми помогне, за време првог сусрета покушавао ме хватати за мошнице. Шутнуо сам га у њушку, па је ударио

„копитама” као дивља свиња у блато.

Рената се напoкoн вратила.

– Био сам забринут што те нема?

– Морала сам да чекам такси, јер им нисам могла дозвати централу.

– Данас сам имао тежак дан ... Наредили су ми у суду да им платим новчану казну...

Па и господин Виктор...

– Сутра ћеш ми испричати. Падам на колена... – загрлила ме.

– Осећам од тебе мирис дувана ...

– Зато морам да се окупам.

– Сутра треба платити режије. Фали ми 300 евра. Не знам где и како да тражим...

– Ја баш ништа немам... – одговорила је и кренула у купатило.

Окретао сам се у кревету слушајући јек воде која је лила из туша. Нисам дочекао да Рената изађе, заспао сам. На посао сам отишао рано ујутро. Када сам ушао у Викторову собу, седео је нервозан на свом кревету.

– Хоћемо у шетњу? – упитао сам.

– У шетњу! Прво морамо да озбиљно поразговарамо...

Направио сам зачуђену фацу.

– О чему?

– Украо си ми 300 евра! – вриснуо је.

– Молим? – помислио сам на то да би ми добро дошли.

Штета што нисам раније дошао на ту идеју.

– Проклети Пољачић!

– И ја могу тако да кажем о вама!

– Вратићеш ми или не?

– Нисам узео и немам шта да вратим!

Виктор је окренуо број и назвао госпођу Љиљану.

– Овде Малевич! Молим вас да одмах дођете код мене – спустио је слушалицу, посматрајући ме. Собу је одједном испунила напетост, тишина. Након неколико тренутка чуло се реско звецкање штиклица у ходнику и у собу је ушла директорица Љиљана.

– Шта се десило?

– Овај млади човек је лопов!

– То је глупост! Ништа нисам украо!

- Хоћеш рећи да сам ја сам себе опељешо!
 - То је био Пжемек! Видео сам га недавно како је превртао по вашим стварима!
 - Знате какав је Пжемек... Мислим да се то већ и раније дешавало. - директорица је покушавала да смири ситуацију.
 - То је добро дете, само мало изгубљено.
 - То дете краде... - побеснео сам и изашао у ходник.
- Госпођа Љиљана је изашла за мном.
- Молим да се смирите, верујем у ваше поштење.
 - Макар ви.
 - Сви добро знају да га је млађи син пљачкао.
 - Молим вас да се вратите свом послу.

– Наставак у следећем броју –

(Превела са пољског језика Олга ЛАЛИЋ КРОВИЦКА)

Стевка КОЗИЋ ПРЕРАДОВИЋ

ТАЧКА МРАМОРА

Филипу Вишњићу

е ивице гробља
До невид – мора
Највиша тачка
Црног мрамора

Усред макова
Србију гледа
Гдје ли је Вук
Како изгледа

(Нису нас Филипу
Макови звали
Вишњића потомци
Походе сами)

Седамнаест пјесни
Пјевуше селице
Гусле версају
Латице у свице

Круни се поље
У пламени мак
Тачка мрамора
Вјечити знак
(Нису нас Филипу

Цвјетови звали
Учитељу пјесници
Долазе сами)

Водом Босута
Коса му расута...
Пој му промукли
Попци развукли

За нове трonoшце
Храстови клече...
У класалом зрњу
Вијекови јече

Слободан цвијет
Похрлио гробљу
А из Босне свијет
Сјећа на себу...

(Нису нас вјерни
Чувари звали
Претку потомци
Долазе сами)

У свом Вишњићеву
- Лепом селу Грк -
Вјетар одушевљен
Дао се у трк...

Из буна прадавних
Опсенарских зора
Слетјела је душа
У тачку мрамора

(Посјета гробу с групом учесника 1. интернационалних пјесничких сусрета у Моровићу 21/22 мај 2017).

Миладин БЕРИЋ

СВИЈЕЋА У ДЕЧАНИМА
(утамниченом Оливеру Ивановићу)

1.

Еамо још једну свијећу да буде свјетложарац
даруј нам, кнегињо Милице, у име будућих стопа
фитиљ за наше наличје у којем бунца старац
и восак за наше лице које је спопала синкопа.

Свијећу, кнегињо, молим па да је упали пред зору
неко из заборава неко ко ће доћи кроз тмину
ненадан с круном на глави да у нашем мртвом мору
сјеновит из прастаре ноћи на чистац истјера тишину.

Свијећу да вјечно гори јер је и туга наша вјечна
пламичак један за Косово што у сну виси распето
жртвеник од кога оста на небу тек стаза млијечна
јектенија ил' само слово кад ништа нам није свето.

Моли се, бесмртна, за нас страшна је кнежева клетва
моли се да претекне неко до тог дана што ће доћи
до јутра кад ће да бљесне некаква српскија сјетва
која ће свијећу сред Дечана занавијек вратити ноћи.

2.

Још једну свијећу,
кнегињо Милице,
за наше наличје
за наше лице

па да је упали
неко ко ће доћи
с круном на глави
из прастаре ноћи.
да вјечно гори
за Косово
од кога оста
само слово

моли се, бесмртна,
до тог дана
кад ће да бљесне
сред Дечана.

Милоје ВЕЉОВИЋ

ДА ЛИ СИ БИО СОКОЛЕ

За ли си био, соколе,
У паклу Газиместана?
Јеси ли видео, соколе,
Обиље нових рана?

Да ли си био, соколе,
У порти Пећке патријаршије?
Јеси ли чуо, соколе,
Јецјаје од бола страшније?

Да ли си био, соколе,
Над небом Призрена града?
Јеси ли видео, соколе,
Где народ српски страда?

Да ли си био, соколе,
Где горе српске светиње?
Јеси ли чуо, соколе,
Из гроба Милош преклиње?

Да ли си био, соколе,
Код Штимља и код Хоче?
Јеси ли видео, соколе,
Да крв нам опет точе?

Да ли си био, соколе,
На новој међи Мердара?
Јеси ли чуо, соколе,
Вапаје цара Лазара?

Да ли си био, соколе,
Близу Косова поља?
Јеси ли видео, соколе,
Репризу страшнога боја?

Петар БАКОВИЋ

ОТАЏБИНО СРПСКА

I

Однекуд вјетар у таласима и хук.
Тијелом дрхтај ко гусала струне,
А јесен је, и киша лије у олук,
Џабну наду што у трави њиве труне.

Билом мојим вере се сјета предака
И памћење, не оно књишко, лажно,
Но причано, уз ватру славних јунака.
Олуј невремена означио снажно

Срце разапето на крст Православља.
Радо бих да кажем мисо блажену,
Па свака друга и ина да преброди

Соколов крик слободе и Светосавља.
Кад ме дотакне, ја желим оснажену
А Божју промисо, да пјесму води.

II

Вјетар у таласима, хук.
Дрхтај ко гусала струне,
киша лије у олук
наду што у трави труне.

У билу сјета предака,
и памћење, лажно.
Уз ватру славних јунака,
олуј означио снажно

Крст Православља.
Кажем мисо блажену:
Да се ослободи

Крст Светосавља.
Ја желим оснажену
Промисо да пјесму води.

Слободанка ЛУКОВИЋ

УТЕШНИЦЕ

О, Богомајко, Ти знаш живот сваке смртнице жене
И напоре њене да изађе из сене
Ти знаш теснине, црнојазине, дугорубине, главоломине
И замке, и варке које бремене срца и грбине
Ти знаш и мене – ја верујем у Тебе и Твога Сина
И знам да доле је тамница а горе светлина.
О, Богомајко, Ти знаш зашто се живот жене пробија ка Вишњу,
Ка невидљивој сфери где ред бива и Твојом промишљу.
И знаш зашто „вуче“ вертикала док живот страда,
А корен се за гло хвата и јача да не пада.
Ти знаш како у теснацу вид врлуда пред засеништем,
И знаш да не може расенити вид пред ватреним попрештем.
Снађе га: бесмртност, телесност, лутање, бег и потера,
Снађе га: беспут, залут, јама и тамна сфера.
Снађе га: мрачина, неразумина, невера и немоћ у запут.
Снађе га: застој, невид, бол и распут.
Снађе га: сумња, стрепња, љутња и ко зна шта,
А он не зна, а он не уме да „види“, нити да прашта.
О, Богомајко, да ли нам то Ти спушташ утешнице,
Да ли нам то Ти скидаш засенице?
Свехрабри зри и завет чини, а некад се у замутнину порине.
Зађе ли у дубину, открије новотворине
Вине ли се у Висину, чује гласнорасницу,
Пође ли у књижарницу, нађе сортну записницу,
Напусти ли пустиину, тескобину и зарубину
Схватиће кружење, Дух и Светлину.
А ту си Ти и Твоја мера, и Твоја Велика Песма из сабира
И тачне речи, и Велика књига Твог пребира
А ту је мир и сва „сунца“ и све „таме“ са сваке стране,
А ту је и Познање, и старе и нове гране.

О, Богомајко, Ти знаш живот жене и напоре њене
И знаш њене падове и трокораке да изађе из сене.
Скини засенице да се види свако лице.
Придодај крила за запут изнад птице.

СТРАХОТНОСТ НОВОГ ДОБА

Јави се стари бол и као спомен
Проже ми душу озеблу и малу
И као дрхат пред струјом живота,
Гдје црн вал црну додаје ме валу.
Иво Андрић

Ччим да савладавам задате дане.
Плине ли туга као да је помен
Тад из ожиљака кљуцају ране,
Јави се стари бол и као спомен

Бди: успех неуспеху бива мета,
Туче по њему, јер уме да цвета.
Страхотност као на вампирском балу,
Прожме ми душу озеблу и малу.

Рекох себи: Веруј-веруј у тројство!
Опакост Земљи вели: Свота! Свота!
Мисао ми прати ново устројство
И као дрхат пред струјом живота

Тамо-амо вољом како разумем,
Некуд бих да збирам нове изуме.
Сад шетам Сету по светском жалу
Где црн вал црну додаје ме валу.

Милан НИКОЛИЋ

БРЕЗЕ

(Пери Зупцу)

Негде у нама брезе се беле
Непосеченим витким стасом
Спутавајући ветрове смеле
Који нас њишу над ужасом

И радују се сунцу ведром
Неутабани сметови рима
Док заклоњени столетним кедром
Трагови душе копне у њима

А у римама дрхти јасика
Одзвања срца тешки наковањ
И спи у магли самогласника
Пролеће древних људских страхова

Негде у нама беле се брезе
Стасом витким непосеченим
И дотрајале пуцају резе
На вратима давно затвореним

Верица ШАКОТА

ОНА, ТИ И ЈА

ОНА

Она има твоје доћи ћу
И каснићу
И чекај ме, немој заспати;
Твој пољубац за лаку ноћ
И сањиви поглед за добро јутро.
Твоје успоне и падове,
Твоје прљаве чарапе на поду;
Твоје додире и поклоне,
Рођендане и изненађења.
Она има твоју поруку:
Не чекај ме, касно ћу доћи;
Има твоје страхове и бриге,
Твој осмијех да јој кућу грије...
Има твој кључ од улазних врата,
Твоју јакну објешену о чивилуку,
Трагове твоје утиснуте у дворишту...
Она има твоју дјецу
И читав свијет на длану...
Твоје Хоћу
И твоје Нећу.

ТИ

Ти имаш њене руке
Да те загрију, да ти кухају
И направе најљепше колаче;
Њене сузе и њено придиковање,
Њену љубомору и ишчекивање...
Имаш њу да покупи с пода чарапе
И дода ти јакну са чивилука;
И испрати твоје стопе кад кренеш...
Њу – да те дочека;
Њу – да те сачека;
Тужна да те орасположи,
Забринута да те охрабри;
Пољуби за лаку ноћ
И пробуди за посао;
Њу – да ти чува кључеве
И одгаја дивну дјецу...
Ти имаш њено раме
За снагу и спавање.

ЈА

Шта ја имам?

Андреја ВРАЊЕШ

СЛИКАР И ПЕСНИК

У тишини урбаног јутра
размишљају о дубини дана
на тасовима времена
мере лепоту.

Власници немира,
троше исту слободу.

БАРД ТУГЕ

Ивану Горану Ковачићу

Заровит истином
позван од сунца
поклонио светлост
у времену таме.

Богат трајањем
малено му време
из ока му песма
да значи мржњу.

Кржаве истине
сећају на туге
да се не понове
у севу бешчашћа.

Ограђен лепотом
слушао је патње
због доброте склоњен
дело му је спомен.

Јеленко ИВАНОВИЋ

МИСАО

Еине и мине.
Врата одшкрине.
То ме куша
Празна душа.

Узми ил' остави!
Ја бирам
Да снивам.

Да не гледам
Куд одлазе
Ноћи и дани
Јавом увезани!

Здравка БАБИЋ

ЧЕЗНЕМ

Чезнем да ти уберем
небо изнад Херцеговине.
Од предива плавих облака
изаткам ти кошуљу.
И да се утоплим
у свиленом загрљају
твога погледа.
Чежња ми на тебе мирише!

Венди КЛАЈН

ЉУБИТЕЉИ ПЕЋИНА

Вадемоока, наш водич на енглеском језику, смеши нам се,
њен је поглед као сјајна звезда из неке друге галаксије,

и спремни смо за улазак с њом под земљом. Пали
бакљу, и по зидовима засветлуца златна влага,

стална као рат, недостижна као мир. У просторији кристала,
калцифицирана стена се обликује у баронске лустере,

погодне за дворану без огледала где би вампири могли да играју.
У просторији са пчелињацима векови су накапали облике, извијене

и као саће, чекају матицу, влажну с временом, спремну
да упути њене раднике у тамније вештине израде меда.

Замагљени динамитом, сталактити оштре своје врхове хиљаду
година истовремено; један се тако споро креће до свог сапутника
испод,

да ваздух, измењен самом хемијом нашег присуства,
задржава дах приликом њиховог дуготрајног удварања –
миленијумско стрпљење –

пољубац ће за наредних хиљаду година постићи.

Дебејсиш ПАРАШАР

ОСНОВНО ПРАВО НА САН

Замисли да си мало чудан
и да сањаш о жутим рекама
Где сакупљаш листове чаја уз мелодију страствене *Ерху*¹ музике
у срцу сиријског детета
замисли да верујеш да њене сузе
летећи самураји
могу поплавити пиринчана поља злата
претворити у поморске путеве свиле
дрвне као нада
путевима свиле од суза пловиш на малом броду од Куенминга² до
медитеранских обала
љубећи континенте самоће
да ли грешиш?
нимало
имаш основно право на сан
природно право да сањаш

Замисли да слушаш опуштајућу
композицију шпанских гитара
лежиш на кревету до прозора
светла су угашена и напољу је магла
тонеш у сан складне мелодије
вечери са свећом из 90-их
осећаш чврсто да би и даље могао живети ту невиност
да ли грешиш?
нимало
имаш основно право на сан

¹Ерху је стари кинески гудачки инструмент са две жице, у западном свету познат као кинеска виолина.

²Куенминг је град на југу Кине и главни је град покрајине Јунан.

неотуђиво право да сањаш

Замисли да је бурна ноћ
а ти пловиш путевима свиле од суза на твом малом броду
наилазиш на продавца снова који носи опало лишће
тражиш сан а он нуди дланове
држиш га за руке и плачеш
да ли грешиш?
нимало
без зноја и крви и суза
нема права на сан

као трогодишњак
вриштао сам кад бих сањао лептире
нисам могао толерисати те интензивне снове
будио бих се у сузама, уморан и престрављен
видео сам снове како израстају у речи
и лептире у облику мачева
лептири са ивицама мача могу те преполовити
моји снови су били чудни
твој сан ће бити другачији
без обзира на све
имаш основно право да сањаш другачији сан
неотуђиво и природно право на сан
баш као и твоје право да дишеш
имаш право и да сањаш

Алвин ПАНГ

КАДА СТИГНУ ВАРВАРИ

Положите мртве, али их не оплакујте превише.

умерена сентименталност је исправна. носталгија ће се очекивати на захтев.

кремирајте: сачувајте земљу, не кајте се због никаквих тајни. припремите пепео за оне са фото-апаратима.

сакријте свој најбољи намештај. срушите споменике. прво кипове са победнички раширеним рукама, а онда све са лавовима.

безбедније је да се саживите са болом, да знате земљу а да не сугеришете никакве мистерије.

потврдите неписменост.

имајте уза себе слуге који добро рачунају. погрешите у њихову корист између шема.

склоните све признанице. чим буде згодан тренутак, пригрлите њихове законе и не прихватајте као своје заслуге.

збуните њихове историчаре. одустаните од погрешног рецепта за кетипат³, за отак⁴.

³Кетипат (Ketupat) је пиринач скуван унутар кесице направљене од плетеног младог палминог лишћа.

⁴Отак-отак (Otak-otak) је рибљи колач са роштиља направљен од млевене рибе, скробом од тапиоке и зачина. Опште је познат у југоисточној Азији, нарочито у Индонезији, Малезији и Сингапуру, где се традиционално служи свеж, увијен у лист банане.

положите право на матерњи језик, порекло дрвећа. када цвета саподила кажите им да је липа. кад липа, кажите им да је гинко.

препоручите лаксатив као љубавни напитак. припишите бол тешким осећањима кроз која пролазите. постојаће талас

од интереса за прорицањем. немојте им рећи како ће се завршити, или када. напредак, иако тешко, увек се постиже

без обзира на то шта потврђују ваше народне приче.

никад не послујте у мраку, осим ако не видите беоњаче њихових очију. када говоре о богу

сагните главу да прекријете побожност, срамоту, смех или равнодушност.

обуците своју децу као њихове давно умрле старешине. удајте своје кћери за њих.

ускоро ћете присуствовати истим сахранама.

Џорџ СИРТЕШ

САН О УБИСТВУ

Чину о убиству
чули смо себе како наручујемо
најновије убиство.

Фитиљи су нам се
упалили. Покренули смо
небеску машину.

Зглобови су нам експлодирани
а наше очи су биле пуне звезда
које су спалиле све што су дотакле.

Више нисмо знали ни
како се зовемо, а камоли нешто друго.
Оно што смо знали била је светлост.

Светлост свуда. Јасна,
немилосрдна, фокусирана, директна
и света. Само светлост.

Када смо затворили очи
Бог је био тај кога смо видели, ходао је
према нама, смешећи се.

Увидевши грешку
одмах смо се зацелили
и постали савршени,

а када смо се ухватили за руке
затворили смо круг
чекајући лепоту.

Синтија ЕТКИНС

ГОВОРНИЦА

Урно-бели дани, кабина за стајање
још у времену – Ти, упаљена шибицо иза
бодљикаве жице, где пси луталице
дозивају старце. Ништа јасније
од гласа који гравира осећај даха,
ухваћен крилом монарха иза стакла.

Много је духова оставило кармин на уснама –
Пластику као злато будала у рекама
где ћемо се вратити да сакупљамо
лименке, новчиће од десет центи, сећање закључано
у фабрици успомена.

Дај нам олакшање, границу
од кише, од куће која остаје
тужна напуштањем. Ово место нек избегне
метке сажалења иза уличне светиљке,
иза месечевог сјаја, као да је Божји
оператер прислушкивао
са асфалта говор - где двоје љубавника
кажу збогом - Један тежак дах
намешта празну собу никада.

(Превела са енглеског језика Данијела ТРАЈКОВИЋ)

САВРЕМЕНА СЛОВЕНАЧКА ПОЕЗИЈА

(Избор и превод Душан СТОЈКОВИЋ)

Зоран ПЕВЕЦ

ИГРА НА СРЕЋУ

(Игра на срећу) (њише се светиљка)
(ништа)
(што видиш видим) (виртуелни скеч)
(убод празнине)
(слика у огледалу)
(клонирани распршени ја)
(падање)
(посуда без дна) (у кутији кутијица)
(понављање великог неба)
(црта) (тачкица)
(вртење језика)
(ерупција неизрецивог)
(твоја реч је сечиво) (моја прецртан ја)
(на слепо понекад здружене)

Иван ДОБНИК

Ворба за светлост.
Све мање свенака.
Најзначајније: записивати.
Овде о томе како се мачак умива
спреда.

Дремати у свом дрвету.
Под кором, међ корењем,
У његовом соку, шумљењу,
Дисању, светлости.

Станислава ХРОБАКОВА РЕПАР

*М*лади сељани су се умножили
као јагоде у шумама

на раскршћу
под телескопским огледалом

tonky – hůšky
hůšky – tonky

језеро међ боровима уста им закључава

кажем: као рој пчела су
кажеш: растресено семе
кажем: као вечност у једном замаху

бивши (изглачан) прегиб

Маја ВИДМАР

СРЦЕ

Срце на мојој страни
преде, такође и срце
на твојој страни преде.
Нико не може остати
озбиљан кад зачује срце
да преде, посебно
не ти која желиш лежати
на мојој страни.

Можда ће нас покупити
пуне срећна смеха,
можда ће нас наћи
сасвим мртве,
сасвим здраве,
јер ништа није
здравије од срца
које преде.

Барбара КОРУН

У ВОЗУ ИЗ ФИРЕНЦЕ ЗА РИМ

Весмислица
ме увек изнова гурне нагоре
као надувана гумена лопта.
Већ десет минута у возу а
само једно сунцокретно поље.
Хеј! Гле сада!
У трави овце леже
попут великог камења.

Издржати ту напуштеност.
Не издржати те напуштености.
Попустити, продрети,
распршити се, нестати.

А.Ва.Ко.Еurobus.
Косовел!

Стојан ШПЕГЕЛ

АНЂЕОСКИ СИМБОЛ

Јасно јутарње осећање попут је светлосног вела
који сваке седме године направи нови шав на небу.
Небеска греда попут је непокретне вечности,
попут стања виртуелне бесмртности,
попут апсолутног почетка.
Анђеоски симболи скривени су
у највишем пределу космоса.

Есад БАБАЧИЋ

ТРСТ

Дужно ми је бити песник
у том граду поливинилских кеса.
Када сам почињао писати надао сам се
да сам од њих побегао.
Спустило се вече, тешке ролетне
онемогућавале су поглед на изложбе.
Заплакао сам се и кеса
ми се барем тада учинила лакша.
Штета да нису видели. Само
ципеле и јефтине панталоне
видели су код мене. Никакве
заштите за мене у том граду
који би требало да буде наш.
Данас сам ту, без кесе.
Песме пишем и имам име.
Но свеједно: вратите ми моје кесе,
вратите ми сузе које сам
тако спретно у њима скривао
када сам куповао ципеле,
јефтине панталоне
и оне комплете
с мирисним лептирима.

ПЕСМА

Лађа си.
Смешан сам морнар
који претећи гледа
према твојој палуби.

Примож РЕПАР

ДУХ КАМЕНЕ МАЈКЕ

Прати ме на путу који је чуван за мене.
И за тебе.

Ушће реке си
у којој се за трен огледа месец,
чисто једноставно биће
које вазда захваташ ноћним својим рукама.

Јер нема спремности.
Ту је једна сама
и тамо сви гремо.
Њој за љубав тамо смо већ.

Али ту
за мене све је другачије
од тада –
због
тебе,
због нас.

Ако све ту пропадне,
наша љубав остане.

ТВОЈ БРШЉАН

Је љубичица
што сја из дубина.

Брстим је.

Давид БЕДРАЧ

ИЗРАЖАВАЊЕ

Ако их потераш,
речи лете
као плахи лептири
пределом песме,
право у њену песницу
да их здроби у лепоти.

Ако их у зрак бациш,
лебде саме у себи
као заљубљени ножеви
који секу небо
и затим падају
кроз стихове стихова.

Ако уз мене лежиш,
речи нестају:
рука је довољна
да склизне кроз собу
и открије тела.

Даница ГАВРИЋ

АФОРИЗМИ

Кућа више не лежи на жени, него на клизишту.

Побјегао је са вјенчања, није крштен.

Брак је лутрија, скоро увијек изгубиш.

Била му је очињи вид, али са патолошком диоптријом.

Сужио му се видик, па ни рођену жену више не види.

У браку се памти једино медени мјесец.

Мушкарци, припремите се за “бој”. Бијела куга се мора
побиједити.

Кад је жена схватила да је мужу слуга, потражила је бољег газду.

Сумњао је у њену љубав, па је често правио прељубу.

На вјенчању рекао је “да” жени, а не пуници.

Гладна уста ће пронаћи контејнер, а сита мијењати странке.

Дједовину давно прокоцкао, а очевину ставио на сигурно - продао
је.

Растужио ме његов говор, ништа нисам разумјела.

Ставио је себи омчу око врата, оженио се.

Срушио се мост љубави, сад пливамо.

Пребрзо је кроз живот јурио, кад се спотакао, ставили му крст на
чело.

Добар брак је лутрија, ал' се ријетко добија згодитак.

Љуби ближњега свога, а ја одмах комшију.

ШОЉА ПОЕТСКОГ ЧАЈА

(Весна Радовић: *На чају код Љиље Брик*, ИП “Просвјета”,
Београд, 2017)

Зако започети биљешку о поетском рукопису “На чају код Љиље Брик” пјесникиње Весне Радовић? Слободније речено, можда онако како и она започиње свој лирски текст? Читајући и промишљајући уз чај? Уз два чаја који испаравају у разговору два поетска (са)осјећања. Несумњиво да ауторка веома цијени поетику Љиље Брик и постулира је у самом наслову. То је, попут аксиома или каквог задатог духовног одређења, обавезује да се надгради над један поетски узор из којег удише то заједничко испаравање које се надвија над двије шоље чаја. Само постављање таквог стола, са којег се успоставља атмосфера стваралачког чина јесте нека врста стваралачког захтјева да се ауторка приближи и обдржи на нивоу поетског разговора.

Ако слиједимо почетну логику, поуздано се може наслутити закључак, а читањем рукописа и коначно схватити, да је ово књига дубоке интимае, како то налаже свака књига лирског звука и одјека. Опредијелити се за “чај”, топлу радну собу и креативну доколицу, уз дијалогско ћутање и размјену животних и поетских искустава, јесте унутрашња одлука да се поетским текстом ослони на дубоку традицију емотивног пјевања. Она то “овјерава” и мотом који узима од Андреја Вознесенског у којем се, између осталог, каже: “Поезија је велико питање, то је чак и једна несагледива јама, која има такву моћ да човјека примора да завири у своја недра, а да му онда када се највише нада, не подари ништа...” Пјесникиња, дакле, на фону преузетих максима, добро разумије да стих није реална компензација за недостатке живота и говора. Поезија не може поунити празнину којом се попуњава људско трајање. Отуда она кроз своје поетско тражење напињава разне путеве изласка из метафизичке и емотивне “робије”. И ако се тај излаз не указује, или га можда нема, она у поезији налази одбрану смисла и одржава енергију говора као средство и циљ (над)људске моћи.

Читајући књигу даље и детаљније, уочићемо неколико опсесивних кругова који су увијек окупљени око најдубље и најличније емоције. Могло би се ипак рећи да је љубав она најпостојанија нит која на овај или онај начин спаја почетак и крај књиге. Љубав јесте она емоција из које ова поезика призива употребу говора као начин разрјешавања унутрашњег конфликта. Тако и наслов првог циклуса "Прозор са погледом у прошлост" директно упућује читаоца да се осјећање и промишљање баве искуственим животним питањима, да опет нагласимо - љубави посебно. Она то чини кроз поетско одмотавање успомена, љубавних заноса и, често, завичајног амбијента који се по логици сјећања спаја са унутрашњим бићем. У том пјевању манифестује се онај наговијештени "чај" који ће тексту непрестано давати одређену патину заједничке и појединачне судбине. Овдје се наметљиво уочава потреба за романтичарским казивањем и потреба да пјесникиња и пјесма истовремено прођу кроз једну заносну атмосферу. Тиме се, како ја разумијем, и хоће скренути пажња да се и жели написати пјесма кроз коју је некада (не)давно прошао један лирски живот. А тај живот је, како га вријеме усложњава, остајао као горак траг разочарења или, гдјекад, усхта и узнесења.

Како то сугерише сам наслов књиге, у овој поезији често налазимо имена блиских пјесника, па и имена књижевних ликова, нарочито оних који су снажно опстали у стиховима пјесника. Гдјекад се она интертекстуално толико приближи свом узору да недвосмислено подсјећа на текст који је покреће. Но, даљим развојем пјесничких остварења, она своју пјесму "спасава" рјешењима која пјесму удаљавају од узора и изводе на аутентичан пут. Треба овдје додати да се пјесникиња Радовић, у широком мотивском спектру често удаљава од оног што смо назвали строго "љубавним мотивом" и додирује бројне теме свог интересовања, међу којима су неки етички принципи, историјско памћење и религиозно убјеђење. Најчешће то бива дато тако да се мотивски спектар стапа и манифестује као цјеловита енергија која истовремено дјелује на више планова. Заправо, обједињавање тих различитости у ауторском менталитету се манифестује као унисоно оглашавање звука и твори поетску палету која функционише под препознатљивим ауторским кодом.

Илија ЛАКУШИЋ

ИРАЦИОНАЛНИ ОТПОР ДЕГРАДАЦИЈИ ПЕСНИЧКЕ УМЕТНОСТИ

(Милијан Деспотовић: *Несванице*, ‘’Арт Принт’’, Бањалука 2017)

Милијан Деспотовић (1952) је објавио збирку песама под насловом „Несванице“. Књигу чине 49 песама и 16 хаику стихова, у циклусима: *Пре великог праска*, *Ђавољи поводац*, *Гнездо на промаји*, *Носећи сенку*, *Чвор ветра*, *Светици покоран*, *Да самоће није (хаику)*.

Најновија збирка стихова Милијана Деспотовића, под насловом „Несванице“, у циклусу песама ове збирке, „Ђавољи поводац“, на првом месту истиче песму из наслова збирке „Несванице“.

Сам наслов песме „Несванице“ спада у подврсту неологизама под називом кованице. Неологизам је шири појам јер обухвата и друга подручја поред песничког. Овом кованицом, као и другима у својим збиркама поезије, песник Милијан Деспотовић у оригиналном лирском и филозофском стваралачком поступку богати песнички језик.

Песма „Несванице“ написана је у пет строфичних целина слободним неримованим стихом, елиптичним бланкверсом, са експозицијом у првом стиху којим речју Поље замењује реч Домовина, реч Родовина. Поље је под полеглом пшеницом којом песник плете елеегичну тугу која је народни идилични пејзаж, али у невременима затамњен страхом од несванице, то јест, од несвањивања дуге ноћи затамњеног дехуманизованог својства.

*Идем Пољем
насумице плетем венац
од класја
полегле пшенице.*

Сама реч из наслова целе збирке у граматичком и правописном значењу представља неологистичку кованицу. Сложену именицу ‘’несванице’’ чине речца ‘’не’’ која као префикс

стоји на првом месту кованице, да би се њоме изразила негација онога што се жели изразити речју свануће, у деминутиву речено, сваница.

Несваница је и ноћ која не свањива, која застрашено навешћује нови дан у “Пољу” окуртне неизвесности, јер то није поље радости узрелом пшеницом усправног стабла и класја, него полегла пшеница од полтронства, улизиштва, страха, бола, слутње, стрепње у ветровитом поднебљу. Елиптични до лапидарности, стихови песме постављају суштинску надреалистичку ирационалност у тражењу заштите од “лешинара” који хоће својим рушилачким и нестваралачким силама утулити његов, брижљиво и на филозофским и суштински песничким основама грађен, “луч песме”. Елипса изражена у свакој строфичној целини, или њеном делу, у неким изостављањима речи и мисли, као, на пример, у другој строфичној целини слободног неримованог стиха, прелазе у апосиопезу.

*У сваком зрну
суза и крв.
Боже,
како векови сличе,
– клетве исто.*

Апострофа “Роде мој” у трећој строфичној целини само је конкретизовани вокатив над смислом сваке песникове фигуративне замисли у целој песми. Мотивски постављен “луч песме”, генитивна метафора, представља поредбено тумачење песничке мисли о суштинској вредности поетике са светлошћу којом књижевну уметност обасјава луч песничке Истине.

*Роде мој,
и ветар је уморан од јаука
а лешинари слећу,
хоће да ми угасе
луч песме.*

Песма „Несванице“ тако постаје патриотска и уметничка креативна бранитељка слободе песничког стваралаштва, стварана под дубоким слојем фигуративних значењских смислова, у

страху од “лешинара” и тлачитеља, којима не одговара свануће у чистој лиричности зоре, него невреме циничне и непотребне застрашености у “несваници”, никад озареној светлошћу најидиличнијег и најпоетичнијег тренутка рађања новог радног дана, његовог предзорја и зоре. Поента у завршној строфи, дистиху, постављена је као елегични уздах разочараног песника и родољуба. Поетски и филозофски сегмент су се спојили у једну мисао засновану на кованици која означава нову песничку врсту у роду лирске поезије.

*Спрема се ноћ.
Потом
улудо звона
најављују свануће.*

*Овде дуго,
свањивало није.*

Лирску врсту је обогатила и кованица *мисленик*, као назив Деспотовићеве збирке мисаоних творевина. Такав неологистички стваралачки поступак на лирским врстама започео је Јован Јовановић Змај назвавши своје песме које је “у сну хватао”, *снохватицама*. Верица Тадић, и сама неологистички стваралац, предложила је у свом есеју о збирци несваница Милијана Деспотовића да неко у посебној студији обради неологизме у његовој поезији, мислећи на њихову бројност, врсте и подврсте, и улогу и вредност у богаћењу песничког језика.

Као ова песма, тако и све остале песме у Деспотовићевој збирци настале су под дубоким осећањем огорчености из које се црпе иронија и сарказам. Читана алегорезом, песма „Несванице“ поседује поредбени смисао различитих логичких смислова на бази еуфемизма и метонимије. Широка лепеза родољубивих емфатичних осећања изражена је у већ поменутој апострофи “Роде мој”.

Метонимијска фигуративност по логичкој повезаности појмова у наслову циклуса „Ђавољи поводац“, у коме је на првом месту песма „Несванице“, као и пренесено значење саме ове песме, у истом циклусу повезане су са светлошћу мудрости.

У песми *Браман* Деспотовић преплиће више поредбених односа, од правог поређења до метафоре и метонимије, песников

ироничан однос према живим бићима у које спадају и људи, у метафори птице, нове нездраве хране загађене атомским пошастима стално претећим и могућим светским ратом атомским бомбама у метонимији “сита од уранијума”, и правим поређењем острашћених и ратоборних - “к’о вештица на метли”. У завршном стиху људи ратоборни су људи тесне памети, такви ће остати “никад не сазнавши Браман”. У фусноти за Браман песник и мислилац даје објашњење: “Према неким тумачењима веданте то је Истина, нелично”.

Милијан Деспотовић у својој збирци песама, укључујући и хаику, у коме је остварио врхунске уметничке квалитете, остварује мисаони, филозофски и лирски сегмент. Уметничку истину стваралачки и оригинално гради у складу са суштином уметности уопште, и, посебно, са суштином песничке уметности. Његов песнички израз одражава патриотску, историјску и социјалну стварност у оквиру које настаје његово уметничко дело. Таква основа изграђује се на емфази особито наглашене филозофске хиперболе мисаоног значења. Посебну вредност представљају његове лирске посвете. У њима изражава искрено пријатељство са представницима књижевне, визуелне и драмске уметности, и важних националних, историјских личности. Уместо класичног узвишеног тона, Деспотовић у посветама разматра однос међу врстама уметности, као што су поезија и сликарство, тумачећи њихов међусобни утицај и преплитање у уметничком стваралачком поступку, а драмску уметност тумачи сугестивним разумевањем тежине позоришне уметности и људске и уметничке величине. Деспотовићево песничко дело настаје у дехуманизованим временима сталне претње ескалирајућег рата који у несваници тиња у дубинама могућих сукоба, са застрашујућим катастрофичним размерама. Песник је, радећи свесно на својој песничкој Истини и свом стилу, изградио истину о стресној стварности и њеном погубном утицају на праве вредности у људима и на праве вредности у песничкој Истини.

Милован ГОЧМАНАЦ

НЕКА СИНЦИ, НЕКА

(Јелина Ђурковић, *Зарубице*, „Свет књиге”, Београд 2017)

Књига наслова *Зарубице*, Јелине Ђурковић, представља зналачки укомпоновану збирку новела хетерогених по дужини и садржини, али јединствених у чврстом и јасно профилисаном поетском изразу. Поетском изразу руке навикле на писање и мисли превиклих на координацију доживљеног а не реченог, са преживљеним а дозрелим за папир. Прерано записана мисао, недомишљена, може само постати дио недоречене поетике у којој читалац не може ни познати, а камоли препознати писца. У овом случају то је жена, не женско јер су женско и јаребица и мачка и дјевојчица, него жена која је то своје женско колективно преобличила у властито ауторско Ја. Ријетко се у српској литератури са ове стране Дрине поставља питање идентитета женског писма, али је ова збирка иделана претпоставка за расправу на ту тему.

Збирка новела је веома захтјевна и тешка књижевна форма. Она тражи искусно перо, али и мирну руку која сведено приповиједа са мјером колико се треба рећи и гдје се зауставити. Прва прича *Бјегуница* еклатантан је доказ ове тезе. *Бјегуница* је уједно пролегомена неког потенцијалног романа, али и сведена приповијест о жени каква само може доћи из пера друге жене. Дакле, не оне која јесте Радушка, него оне која је разумије и воли. Без трунке патетике ауторка приповиједа о истински несрећној жени, несхваћеној, уморној и тужној. Толико тужној да својом појавом радује све који се нађу у њеној близини. То не може свако, као што не може свако ни дочарати то осјећање исказано реченицом „Послије Радушке тишина је расла наглас.“

Док је Радушкина свремена приповијест изнимно савремена, већ у другој новели ауторка нас свјесно иницијалном реченицом „Бијаше то година касних осамдесетих прошлога вијека“, враћа у једно, за многе носталгично и блажено вријеме. Са приповијести о жени прелази на причу о себи. *Пепељуга у парку* је бајка о једном времену које бијаше и у коме она бијаше и бијачу

неке „црне сандале од каишчића са високом петом“. То је права мјера носталгије самјерене женском перцепцијом важности малих ствари. Сандале са високом потпетицом су мјера микрокосмоса, размјера себе у времену које није само прошло, него се никад и није десило, или, и ако се десило, никад није завршено. Вријеме је битна детерминанта ове књиге, јер се у њој вријеме не мјери исказаним и коришћеним глаголским временима и стањима, него непролазношћу пролазности. Јер, не мјери се времном сјета кад се жена, а још жена писац запита: „Ко ће да ти повјерује да си и ти носила црне сандале од каишчића са високом петом“? Не заборавимо да дјеца највише воле бајке стога што одрасли највише воле да им их читају. Оне их подсећају да није све као што јесте и да то што јесте није потпуна и једина истина. А истина и књижевност и кад се воде под руку тешко успијевају ускладити корак. Зато је ова прича и дата у форми бајке, што би рекао Тешан, *На част вам лаж!*

Ова прича је прва у бајковитом минициклусу чији сами називи јасно казују у ком поетском кључу су писане: *Тисућљетна повјест прљавих чарапа*, *Пронаст прве ескимске заједнице*, *Баба у шипцима*, *вук међу воловима*, *Стратегија дрекавца*. У ове четири новеле Ђурковићка се показује као изванредан познавалац поетике народне и дјечије књижевности. Кориштењем типичних наративних поступака народне бајке, али и других жанрова *женских приповијетки* вјешто успоставља везу са традицијом која је у српској књижевности одлика великих стваралаца. И поново се ваља вратити на питање женског писма. Испада да су и самом Вуку *женске приповијетке* чешће говорили и слали мушкарци. Шта би било да их је добијао од жена? Како би се завршила бајка *Немушти језик* да ју је Вуку умјесто Грује Механцића испричала нека баба која је цијели живот трпјела мушки зулум? Добијају и Ђуровићкини јунаци батине и то оне од којих се човјек не опамети, него му постану парадигматични облик општења са свијетом, како је то са јунаком приповједачем новеле *Стратегија дрекавца*. Дрекавца и дрекаваца се одувијек требало чувати, од њих се уклањати, не залазити у њихово станиште, али како то учинити када свијет постане велико дрекалиште, полигон дреке и урликања? Шта и куд ће са собом и од себе „сањар који сустигне своје снове“ у свијету у којем се тишина очувала само као прецијењени мотив рефлексивне лирике?

Након бајки ауторка нас или се заједно са нама сурвава у сурову стварност. Најдужа, најтужнија, али и најљепша новела молитвеничког наслова *Ходиш ли земљом, Господе?* представља вапај над судбином човјека, људи, народа коме и сама цијелом душом припада. Ђурковићкин се јунак зове Мирко, јер су све њене приповијести антиратне, људске и дубоко човјечне, али управо он отвара суштинско питање сваког страдалника – смије ли се ћутати и прећутати и дали њихово „много је добро“ треба покушати разумјети као посљедњи вапај за очовјечењем. Јер није само онечовјечен онај који се претвори у звијер, него прије свега онај који страда, онај над којим се врши чин онечовјечења. Сјетимо се и да је Енкидуу, поред свештенице из Иштариног храма, за очовјечење била неопходна епска туча са потоњим најбољим пријатељем Гилгамешом. Туча кроз коју је из себе избацио оно што га је и послѣје жене чинило звјерином. Али Мирка је срце издало још оног дана када је изашао из логора, потоње животарење је само било трошење безвремена у чекању да га пресјече. Ђурковићка своју укотвљеност у хронотоп у коме живи и ствара показује и у наредним текстовима *Април над Бијељином '94*, *Анno domini 2004.*, *Нови протектор*, *Родитељски састанак* и *Минус протектор*. „Живи се на једно уво и ради се на једну руку“, у том времену и свијету који не рађају хероје и јунаке, па чак ни хероине нити јунакиње, јер се нема кад од заузимања „нових интересних територија будућности“.

Посљедња новела *Мрешићење јарана* потврђује одличну композицију збирке. Њен епилошки карактер потврђује се поздравом двоје старих познаника *јесмо ли још нормални* из прве реченице. Храбро постављајући питање себи, својим јунацима, читаоцима и Њему, Јелина Ђурковић ствари окреће на шалу, како је увијек радио и Бранко Ћопић кад му – нам је било најтеже. Јелина Ђурковић кад год се угледа и кад се огледа, чини то у правом огледалу, а добијени одраз показује да то ради зналачки. Јер из огледала не излази, нити произлази тек угао посматрања, рецимо женски, него сасвим друкчија перспектива и поетски израз, који, таман да и јесте тек рефлексивни одраз, постаје самостална слика свијета, лијепа и поред све ружноће кроз чију је призму сагледана и приказана, јер је умјетнички опричана и испјевана. Довољно или исувише женски тајанствена, као и њене корице на којима је усликан залазак или, можда, пак излазак сунца, ова књига нас преиспитује подједнако као људе и као читаоце, без обзира је ли

наш угао читања мушки или женски, неук или несвјестан, једноок или једноуман. Кад је прочитамо, можда помислимо како би било боље новеле обрнути у супротан редослијед и сатворити карусел у коме би или коме би *Мрешћење јарана* било на почетку, а *Бјегуница* на концу и опет тако или некако све у круг.

Саша КНЕЖЕВИЋ

ПРОФЕСОРСКА ПРОЗА

(Цвијетин Ристановић, *Свакидашње приче*, Свет књиге, Београд 2017)

Зио би занимљив истраживачки посао испитати када и зашто наставници књижевности и сами почињу да обликују и публикују своје мале или велике књижевне форме. По скромном искуству и доприносу, ауторка ових редова и сама припада том соју и слоју. Ако је по сопственом налазу, чини се да ствари стоје двојако: једни су континуирано и наставници и писци, а други писци са одложеним дјеловањем.

Они други, занимљиво је, врате се кад-тад својој првој љубави, своје писању. Они нису престајали да буду писци и пјесници, само су одложили дјеловање за неко догледно вријеме. Уочљиво је да се један број таквих обично активира пред крај професионалне каријере или након ње. Је ли томе погодноло наталожено животно искуство, слободно вријеме, или, напросто она неугасива људска потреба – андрићевски речено - да се причом и причањем, својим гласом, јединственим и непоновљивим, каже нешто о себи и свијету око себе – тема је за размишљање. У „Роману о Тари“, Зденко Лешић, угледни професор теорије књижевности Сарајевског универзитета, као успут, казује нешто о овоме: „Јер ја већ одавно не волим имати превише слободног времена. Научен да будем усредсређен на оно што радим, ја не могу обуздати своју свијест кад не радим. Тада се она, докона, отме надзору и као ловачки кер појури путем сјећања за неким далеким, давно заборављеним успоменама, истјерујући на видјело из најзатамњенијих мјеста, да би их зграбила и довукла пред мене као окрвављене и очерупане, али још живе слике прошлог живота“ (Књига о Тари, 2004, Сарајево). Из тог сарајевског наставничког круга, међу првима огласио се збиркама прича па затим и романом Радован Вучковић, а затим Љубомир Зуковић, такође збиркама прича. У ближем, бијељинском окружењу, такви су ствараоци Љиљана Лукић, Боро Гаврић, Слободан Петровић, Цвијетин Ристановић...

Слободно вријеме не да стеченим радним навикама и креативним својствима, да оду у пензију, како се види у оном Лешихевом вајкању, а богато животно искуство истјера на површину и у ширину све што се некад потискивало и таложило у одлагаоницу свијести и подсвијести. Или: потреба је то и да се сведу рачуни са собом и свијетом око себе, потреба да се појединачно искуство придода општељудском и свевременском. Свега би ту могло бити.

Цвијетин Ристановић, угледни универзитетски професор књижевности у Бијељини, један је од „повратника“ у младалачки започету муку стварања, од које су га током радног вијека одвојиле „друге амбиције и обавезе“, како сам каже у уводнику своје збирке. Одлучио се да објави своју прву збирку кратке прозе након одласка у заслужену пензију. У издању „Света књиге“ из Београда изашле су његове „Свакидашње приче“ 2017. године.

Аутор је своју књигу прозе уоквирио мотом и кратким предговором на почетку, те двјема рецензијама, као својеврсним поговорима, на крају књиге.

Ристановић је за мото своје збирке узео мисао филозофа Артура Шопенхауера: „Међутим, живот је кратак, а истина делује далеко и живи дуго. Казујмо истину.“ – чиме је читаоцу сигнализовао да ће у његовим причама, као дух и сјенка, лебдјети не само захтјев да се „казује истина“, него и шопенхауеровски песизим, осјећање трпљења и патње у *најгорем од могућих свијетова*, али и морално саосјећање са сваким појединачним појавним обликом те патње. Нема нити и једног текста у *Свакидашњим причама* који би одударао од овакве представе о животу и то је један од видова истине који се открива у збирци.

Без улажења у шири контекст Шопенхауерове мисли и његовог филозофског поимања истине, овдје је прихватимо на онај начин како ју је писац откривао у свијету његовог дјела, а нама се чини да је рачунао на двије ствари: да је истина прије свега морална категорија, чак и изнад естетског ужитка и да је као таква, жива и дуговјечна. У ауторској *Ријечи на почетку*, Ристановић, упућујући на смисао наслова и садржине збирке, свога читаоца, посредно, упућује и на ону истину која би могла бити докучива и увјерљива као садржина заједничког искуства, јер је блиска „са реалним животом, то јест са оним што људи свакодневно доживљавају“. Избором тема, у којима су своје мјесто заузеле „мали, обични

људи“ сугерише, чини нам се, и то да хуманизацији живота више доприносе управо „обични људи“ (наспрам тзв. великих), „који су својим хуманим подвизима задивљивали околину“ – каже аутор, и недвосмислено потврђује да се његово поимање истине превасходно конституише као морална саосјећајност.

И, коначно, на творбеном плану, на обликовању текстова, може се видјети да је аутор настојао да, из тако одабраног угла гледања, буде хроничар оних појава и збивања у свијету око себе у којима се преламају елементи таквог свјетоназора. Тјескобу живљења скоро без остатка, на овај или онај начин носе у себи „обични“ Ристановићеви ликови, чак и онда када „имају све“, као брачни пар у *Свакидашњој причи*“. Живот умије да закине, да баци у ватру, у процијеп одлучивања о животу и смрти најрођенијег, да осами и учини ђерзелезовски трагикомичним младог човјека неснађеног са женама, да провали у сан као мора када су се сви разлози за мору изгубили, да држи младалачку љубав у памћењу и жуљка својим смислом и разлозима... Како га, тај живот, Ристановићеви јунаци носе, какви излазе, или не излазе из његових замки и императива, теме су које чине збирку хетерогеном и допадљивом.

Један број текстова доима се као „исјечак из живота“ у облику цртице, или записа, или добре репортаже са неизбјежним документарним елементима и драмски вођеном радњом, али и као есејистички опсервиран догађај. У таквим текстовима аутор је одмакнут од самог догађаја, он га, попут новинара истражује, тумачи, изриче вриједносни суд, као, примјера ради, у тексту *Крава вриједна један људски живот*. И ту, и у тексту *Пред стакленим зидом*, улога носиоца радње додијелена је новинару како би се стекао привид документарности, а тиме и провјерљиве истинитости, али, оба текста нуде и нешто више од тога. У првом се наратор сусреће са темом од које му се, како сам каже „дике коса на глави“ и то му је примарно: тај сопствени доживљај граничне ситуације у коју су доспјели родитељи, приморани да одлуче којем ће близанцу спасити, а којем прегорети живот у условима ратне немаштине и биједе. Говорећи о силини доживљаја коју је изазвао давни догађај, наратор посредује снагу истинске трагедије, јер, очито је, она не престаје да потреса и онеспокојава, свевремена је, а у исто вријеме, вођен оном напоменом матичарке З. како причу треба забиљежити јер „може, можда, неке помоћи“, наратор

својим записом постаје жижна тачка и догађаја из прошлости, и своје личне потресености, и могућег племенитог саосјећања будућег читаоца. Због оног другог, осведочено доживљеног као својеврсне катразе, аутор је, како се чини, одабрао да прича о догађају радије него да догађај гради изнутра, приказивањем. По томе се онда и види да је аутору најбитније да лично посвједочи о снази и смислу приче и причања.

У другом тексту – *Пред стакленим зидом*, такође видимо новинара у истраживачком послу на утврђивању истине на који је начин у пожару страдало трогодишње дијете. Траг га води до Илијине супруге (Илија је овдје и прикривени наратор) која би могла да пружи поуздан податак о томе. Она је, међутим преминула, али се једном, у Илијином сну, појавила са писмом у руци, што је њему личило управо на оног новинара Нешковића у којем моли податке о дјетету и пожару, али њене ријечи не може да разабере јер је између њих стаклени зид. Илији се чинило да му она и ријечју и гестом говори нешто важно у вези с писмом, можда и прави одговор на новинарево питање, али то не доспијева до њега. У свом имагинарном разговору с покојницом, Илија је обавјештава колико је новинару важна истина за којом трага, али напомиње и да Нешковић „одбија сваку помисао да при опису тога догађаја нешто измисли. Њему је – вели – у том случају стварни догађај битнији од ма какве маште“. Дакле: у опозицији истина-машта, ова друга је губитник.

Овдје је битан контекст изреченог новинаровог става: то је смрт трогодишњег дјетета у пожару; то је чињеница која не трпи маштовиту конструкцију, дијете и смрт не смију се релатизовати, то је у најмању руку непристојно; била би то недопустива банализација невине смрти – па се и не допушта по цијену да се и не сазна како је дијете умрло, ко је одговоран, коме је на савјести – све то не смије да се конструише – дакле, са смрћу се не смије калкулисати; смрт није умјетничка чињеница. Истина о смрти посебно у овом случају, може да буде услов уређености односа и хуманизације овог и овдје, појавног свијета и као таква не смије бити маштовита импровизација. Али, на путу до такве истине стоји стаклени зид, непремостива препрека. С ону страну зида она се зна, али кроза зид не може да допре до жива човјека који је тражи. Није ли Зид у овом случају она међа иза које смрт постаје метафизичка чињеница, блиска, а опет несазнајна и недокучива? Да ли то, онда

значи, и када значи, да је смрт табу, света ствар у коју се не упире прстом и недомишља слободном људском уобразиљом - маштом? Или, другачије: смрт је довршена истина којој више ништа не треба, па ни узалудна потрага за начинима и облицима у којима се објављује. „Прича ће остати незавршена“- јада се новинар, али и сви одговори које Илија тражи од оностране супруге, јер је пред њим стаклени зид. „Око њега завлада ледена пустош, а у његову свијест навире мноштво питања на која нема одговора“- завршна је реченица текста. Чини се да она „ледена пустош“ носи у себи превратничку мисао, обртање перспективе, замјену мјеста иза зида или чак - нирвану која укида зид. Могућност ишчитавања текста остаје отворена.

„Ех, та смрт... „Мислили о њој или не, она је увијек тако близу.“ – уздах је наратора на крају четврте цртице под заједничким насловом *Има и горе*. Ако нам се учинило да у претходном тексту мисао о смрти изазива метафизичку језу, нећемо бити далеко од истине, али, ако устврдимо да кратке цртице – саопштења из овог текста и немају снагу да „дигну косу на глави“ када описују смртне случајеве, такође ћемо бити у праву. То је пет записа о једној избјегнутој и о четири апсурдне смрти. Оне се дешавају, како би Сафи рекла, судбински, наслијепо. Наратор, опет, мисли да смрт „бира“ своје жртве, и у том свом походу је врло живахна, разиграна али и мало алкава. Ако судбина, како каже Сафи, као „нека виша сила“, како каже наратор, удешава да смрт дјелује, онда је смрт само ревносни извршитељ те надређене воље. Зато она више није страшљива у апсолутној мјери, она је понекад бизарни потрчко, као у 1. цртици, или на поправном испиту, јер тек у другом покушају узима госпођу Евелин, или промаши сасвим као у случају самог наратора када је преживио повреду артерије на руци. Смрт је, како се чини, храбро релативизиована, а то се може десити само онда када јој се изблиза осјети дах, када се човјек с њоме блиско суочи, као сам наратор. У оном завршном уздаху на крају текста открива се олакшање али и мали призив побједничке радости, можда и изазивачке, оне која незлобиво ликује. Има у приповиједном тону, више него у конкретним исказима, и неке подсмјешљивости, али нема самосажалјивости, болећивости и лamentsирања о човјечијем усуду. Нека једра ведрина избија из тих кратких записа, а нама се чини да то искри из осјећања да се смрт може, ако ништа друго, бар одгодити. Она може бити банална, апсурдна, слијепа и трапава,

али не више неопозиво и трагична. Тек је истинита чињеница на крају животног низа. Није ли и ово шопенхауеровска помиреност, стапање са општошћу свијета, али мало помјерена ка хришћанској смирености?

Када се, међутим, деси смрт једне идеологије, тоталитарне и уплашене за сопствени опстанак а намјерне да опстане по сваку цијену, она у том, насилном, трајању има своје фазе и своје законитости. У тексту *Три приче у једној*, види се како се увлачи у све поре друштвеног и појединачног живота, како профилише начин мишљења и понашања и како се обрачунава са непослушнима. Настала превратнички, у Другом великом рату и обликована као комунизам стаљинистичког типа, та идеологија је доживјела своју прву мијену у обрачуну са самим Стаљином 1948, и, приморана да буде „већи католик од папе“, прибјегла је суровом обрачуну са неистомишљеницима у сопственим редовима. Колики је то страх за сопствени опстанак био, види се и по томе што партијска кошевина нема селекције, страдају једнако и најзаслужнији за револуцију и они из доњих ешалона покрета, који нису стигли ни да појме шта се то заиста догодило. Довољно је било да човјек само наглас упита „зашто“ и да се већ нађе у једном од облика тортуре. Таква судбина је задесила и јунака текста о коме је ријеч. Задесио га је злогласни Голи оток и свирепо „преваспитавање“ у коме се ефикасно ломила душа, есенција живота. Поломљене кости и физичка бол само су колатерална штета таквог процеса. Причајући о несрећном оцу, у трећој причи, син свједочи: „Кад се вратио кући, изгледао је као авет коју смо једва препознали и ми његови најрођенији. Без икаквих жеља и много ријечи, вукао се његов скелет још неких десетак година по просторијама наше оронуте куће а онда се једног суморног зимског дана и он смирио.“ Сахрањен је, по његовој жељи „у највећој тишини“, без присуства „свештеника, без посмртне музике, без говора над одром, без вијенаца...“. Очева посљедња жеља показала се као побуна и протест, гласнији од сваког црквеног звона, почасне музике и посмртног говора. „Највећа тишина“ била је потребна да се тај отпор уобличи у знак, значење и поруку, а тиме и трајање – и последице смрти, и изнад смрти, јер таква порука не полаже рачуне никоме, па ни смрти, па ни идеологији која, са сваком оваквом смрћу и сама постаје смртна.

Чинило нам се привлачним да у хетерогености тема одаберемо једну као могућу водилу у збирци *Свакидашње приче*,

и да бар у назнакама одредимо ауторов однос према њој. Истина, збирка омогућава да се на различите начине и на различитим нивоима откривају спознаје до којих аутор држи и које најчешће анализира и образлаже. Понекада та тежња ка аналитичком и документарном исказу зна и да засмета, али професорска навика да ништа не остави неразјашњено бива јача од умијећа да се на вријеме стане и стави тачка. Буде ли било друге збирке добро би било да се ови аналитчки пориви суспрегну и да се, такође, заобиђе лексика и конструкције које не припадају књижевном стилу.

Јелина ЂУРКОВИЋ

ЈЕДИНСТВО ЦРКВЕ И НАРОДА

(Илија Павловић: *Храм рођења Пресвете Богородице у Обудовцу*, Српска православна црквена општина и парохија Обудовац и “Графид” Бања Лука, 2017)

Ч приступу дјелу о Цркви у Обудовцу и народу Посавине, публициста, историограф и етнограф Илија Павловић полази од потребе и обавезе сваког појединца да се одужи своме завичају. То је извориште његове мотивације да пише о Храму рођења Пресвете Богородице у Обудовцу. Аутор овога дјела позива се на поруке многих списатеља, прије свих на нобеловца Иву Андрића, затим на своје претходнике и савременике: Андреју Митровића, Здравка Недовића, Раденка Лазаревића и друге.

Павловић је структурирао ову књигу у неколико одредница: локалитет Обудовца у Посавини и широј околино; територијални, економски и друштвено-политички статус од 1460. године до данас: насељеност од каменог доба до састава садашњег становништва Посавине: црква, њена мисија у битисању и опстанку православног народа на овим просторима; гробља као материјални свједоци о народу Обудовца и околних насеља; прве цркве бравнаре и нова црква, изградња и улога у вјерском и културном миљеу Посавине; привредни и економски развој; културно-просвјетна дјелатност; свештенство и црквено устројство; покушаји да се становништво преведе у римокатоличку вјероисповјест...

Обудовац је једно од највећих села у Републици Српској, па и Босни и Херцеговини. Лоцирано је на подручју омеђеном ријеком Босном на западу, Савом на сјеверу и Тињом на истоку. Јужно су обронци планина Мајевице и Требаве. При истраживању овога подручја, установио је да постоје писани трагови о честим промјенама територијално-политичког статуса Обудовца и Посавине: владавина властелина Радоја Остојића, стрица Стјепана Томашевића (1460); Семберска бановина под мађарском влашћу, отоманска владавина; Аустро-Угарска; Краљевина Југославија; Социјалистичка Југославија, до данас - Република Српска, Босна и Херцеговина...

Ово подручје у прошлости било је веома нестабилно. Политичке прилике су условљавале да је више пута насељавано и расељавано. Наведено је истраживање неколико аутора који су објавили публикације о становништву у Посавини и шире: др Адем Ханџић, свештеник Владислав Скорић, фра М. Павловић, Цвијетин Јовановић, фра Никола Лашвинин, др Ристо Јеремић, др Миленко Филиповић и други...

Аутор је утврдио да на локалитетима Обудовца и околиних насеља постоје матријални докази о постојању живота, боравка људи у каменом и бронзаном добу све до данашњег времена.

Кроз цијели текст у овом дјелу провлачи се дуга, чврста нит укрштена вертикалом и хоризонталом. У тој постојаној вертикали јесте црква као стожер. На хоризонтали је народ, православни, да гради ново, обнавља порушено – материјално и духовно. Успони и падови, разарања и обнављања прате народ Обудовца и Посавине кроз вијекове све до доба хроничара, аутора овога дјела Илије Павловића.

Како се мијењала насељеност хришћанским становништвом Посавине и Обудовца, тако се развијао и црквени живот. Често је страдао и народ и његова црква. У Обудовцу прва православна црква је подигнута 1780, шеперуша, мада се приповиједало да је црква у Обудовцу постојала и стотину година прије. Спаљена је 1858. године.

Изградња нове цркве услиједила је послје Посавске буне (1858) кад су се донекле нормализовале прилике. Осман паша Топал, нови босански валија (1861-1869), дао је дозволу за изградњу нове цркве у Обудовцу. У вријеме његове владавине изграђена је и прва школа (1863) и почела градња цркве, велике (1864). Био је то голем подухват посавскога православног народа. С обзиром на то какви су у то вријеме били путеви (земљани), транспортна средства (запрежна кола, волови и коњи) и економска снага овога подручја, изградња нове цркве био је велики подухват. Подухват раван изградњи Кеопсове пирамиде у Египту. Ваљало је набавити, превести камен из Скутрића (код Модриче) и из Бијеле (сјеверозападни дио Мајевице, општина Брчко). Храстова грађа је набављена сплавовима из долине Криваје, ријекама Босном и Савом. Аутор је истражио и податке о прилозима за изградњу Велике цркве: свештенство, појединци, удружења, институције – од Посавине до Србије и Русије. Коначно, црква је освештана

1882. године.

Посебно поглавље су гробља, свједоци кроз вријеме: о људима, њиховом економском статусу, друштвеном угледу и вјерском животу. Описани су споменици многих појединаца у времену када су живјели и на простору гдје су живјели..

Нису изостала ни истраживања о економском развоју и културно-просвјетној дјелатности овога краја. Истакнути су фактори коју су изградњом нове цркве утицали на брзи развој економије, прије свега пољопривреде и трговине. То је помогло и просвјећивању, описмењавању народа и његовим донетима у култури. Довољно је рећи да је прва Светосавска бесједа (приредба) у Обудовцу одржана 1895. године, док се то десило у Бањој Луци тек 1912. године (како наводи аутор овога дјела). Посебну улогу у свему томе имало је свештенство. Истакнути су најзначајнији свештеници и њихове заслуге, појединачно, те породице из којих потиче највише свештеника: Поповићи, Лукићи, Лазаревићи...

У завршном дијелу ове књиге Павловић говори о покушајима да се православно становништво Посавине преведе у другу вјеру – исламску и римокатоличку. Но, у Обудовцу и његовој широј околини, Срби православци били су “тврди ораш” да би превјерили. Остали су своји на своме. Ту је црква била народ, а народ је био и остао црква, православна.

Рецензент ове књиге Душан Ристић је написао: “Аутор је уложио пуно труда и времена на прикупљању података из већ давно пожутјелих архивских докумената све у жељи да читаоцима прикаже истиниту слику о једном давном времену у коме смо живјели сиромашније, а богатије и радосније у срцу”.

Дјело *Храм Рођења Пресвете Богородице у Обудовцу*, аутора Илије Павловића, јесте књига историјско-етнографског обиљежја, хронологија његовог завичајног поднебља. Оно је документарно-истраживачког карактера, живо, сликовито, увјерљиво свједочанство о Обудовцу, о цркви и народу српском у Посавини. Зато има и књижевну, и историјску и етнографску вриједност. Књижевну јер је писано емотивно, што је, иначе, иманентно српској књижевности. Историјску, зато што нуди обиље података о животу људи у овоме крају од каменог доба до данас. Етнографску, што осликава материјалну, друштвену а, особито, духовну културу српског народа у Обудовцу, у Посавини... Ишчитавајући странице

ове књиге, читалац може проћи путевима прошлости, све то ставити у контекст садашњости и, бар донекле, антиципирати токове будућег. Оно је уједно прилог историји овога краја на којег ће се позивати будући истраживачи: историчари и етнологзи. Управо зато, треба га учинити доступним и препоручити читаоцима.

Борислав ГАВРИЋ

Культура

Цвијетин РИСТАНОВИЋ

ТРАЈНА ВРИЈЕДНОСТ ПОРУКА ВИШЊИЋЕВЕ УСТАНИЧКЕ ПОЕЗИЈЕ*

Апстракт

У раду су разматране поруке устаничких пјесама Филипа Вишњића са становишта њихове вриједности у овом времену. Пошто је и савремени свијет оптерећен безумљем и насиљем, агресивношћу и непарвдом, националном нетрпељивошћу и вјерском мржњом, оholошћу и егоизмом, незахвалношћу и немарношћу, проистиче да су Вишњићеве пјесаме и данас актуелне, јер се у њима говори о наведеним проблемима.

Анализом су обухваћене само оне Вишњићеве пјесме које садрже поруке о нужности борбе за слободу, правду и људско достојанство: *Почетак буне против дахија*, *Бој на Чокешини*, *Бој на Салашу*, *Лазар Мутан и Арапин*, *Луко Лазаревић* и *Пејзо*. Посебна пажња посвећена је пјесми *Кнез Иван Кнежевић*, јер она представља величанствен споменик људском добротинству.

У закључку рада су апострофирани Вишњићево увјерење да је човјек способан да борбом мијења свој друштвени положај и пјесников допринос јачању вјере у властите способности српског народа а, посебно, устаника о чијим подвизима је Филип пјевао са великим жаром.

Кључне ријечи: Вишњић, ропство, устаници, слобода, чистота душе, добротинство.

* Рад саопштен на Научном скупу ДВА И ПО ВИЈЕКА ФИЛИПА ВИШЊИЋА (1767-1834), одржаном на Педагошком факултету у Бијељини 4. новембра 2017. године.

Глас разума у Вишњићевој пјесми

Протекло је два и по вијека од рођења Филипа Вишњића и нешто више од два вијека од када је Вук Караџић од тог српског рапсода записао укупно 15 пјесама.** Четири припадају старијем времену, а остале чине својеврстан еп о једном од најважнијих догађаја у историји српског народа – Првом српском устанку. Тај еп је настајао готово паралелно са одвијањем историјских догађаја опјеваних у њему и представљао је нову појаву у српској књижевности. Један од најпознатијих савремених изучавалаца народне поезије, академик Љубомир Зуковић, сматра да је Вишњић својом устаничком епиком представљао „нов пјевачки глас новог времена и једног новог нараштаја, неких нових снага и нада, стремљења и порука“ и да је управо он успио „да пронађе најснажнији пјесничку ријеч за нове јунаке и нове догађаје, да пјеснички оваплоти неке слике и симболе који ће се тек касније разбокорити, код Његоша, Петра Кочића и Иве Андрића“ (Зуковић, Ђурковић 2017: 106).

Усљед подударности одвијања догађаја и времена стварања пјесме о њима, Вишњић није изневјеравао историјске чињенице. Историчар Владимир Ћоровић закључује да се он, иако је пјесник, „нигде није грешио о хисторију него се поштено трудио да она буде основа његове песме“ (Ћоровић 1936: 77).

Свједоци смо да је и савремени свијет оптерећен агресивношћу и неправдом, безумљем и насиљем, националном нетпрљивошћу и вјерском мржњом, охолошћу и егоизмом, похлепом и незајажљивошћу, захвалношћу и немарношћу, а о тим проблемима на свој начин говори и Вишњић. Навешћемо поједине примјере из Вишњићевих устаничких пјесама.

У својој најпознатијој пјесми *Почетак буне против дахија* Вишњић детаљно приказује узроке побуне српске раје и покушај дахија да буну угуше у самом њеном почетку. Он тај историјски догађај даје у више равни, истичући да се око рјешења сукоба зараћених страна не слажу не само противници него ни отац,

** Владан Неђић наводи да је Вук Стефановић Караџић, боравећи у прољеће 1815. године у манастиру Шишатовцу у Срему, као гост архимандрита Лукијана Мушицког, од Вишњића записао 15 пјесма, а да је шеснаесту *Лазар Мутан и Арапин* Вишњић испјевао у Срему и да је она записана после 1825. године (Види: Владан Неђић: *Вукови певачи*, Рад, Београд, 1984, стр. 48 – 49).

старац Фочо, и син, Фочић Мехмед-ага, који предводи дахије. Изношењем потпуно супротних аргумената које искусни отац и плаховити син заступају кад је у питању одмазда над побуњеном рајом, Вишњић указује на сложеност ситуације у којој су се тада нашли и побуњеници и они који су побуну покушали да угуше. У новонасталим приликама пјесник и осционе, безобзирне дахије ставља у позицију да, уплашени чудесним збивањима на небу и на земљи, градом шетају “брижни, невесели“ и траже помоћ од својих духовних вођа. Тумачи светих књига, хоце и ваизи, суочавају дахије са истином да су својим насиљем над рајом потпуно изневјерили завјет турског султана Мурата који је он у току Боја на Косову на самрти упутио својим сљедбеницима:

„Не износ’те глоба ни пореза,
Не износ’те на рају биједа;
Не дирајте у њихове цркве,
Ни у закон, нити у поштење.
Не ћерајте освете на раји!
Што је мене Милош распорио,
То је срећа војничка дон’јела:
не може се царство задобити,
на душеку све дуван пушећи“.

Посљедња два стиха из овог цитата попримила су свевременско, пословично значење. Њима пјесник поручује да се ни до каквог великог циља не може доћи брзо и без напора.

Упозорава затим пјесник да је потпуно потрошено стрпљење поробљених и да су они одлучили да се коначно супротставе понижењима и безакоњу, упркос томе што „кнезови нису ради кавзи“. Боравећи међу људима различитог друштвеног положаја и имовног стања, Вишњић је био свјестан да ће српски кнезови народном побуном изгубити привилегије које су имали под турском управом и зато и наглашава да они нису били за дизање устанка. За разлику од њих, сиротиња није имала шта да изгуби, пошто, сем голог живота и жеље да живи слободно, ништа није ни имала. А Вишњић, који је живио од прошње и пјевања уз гусле, добро је знао у каквој је биједи већина његових сународника и колико се гњева накупило у њиховим напаћеним душама. Зато је он у том најсиромашнијем слоју препознао нову снагу способну да раскине ропске ланце и да се ослободи окупаторског насиља, па је одушевљено и поносно узвикнуо:

„Чувајте се раје сиротиње!“

У вези с тим, Јелина Ђурковић наглашава да „Вишњић на сцену уводи масу која је класно диференцирана. То нису ‘Турци изјелице’ – владајући слој, нису ни ‘кнезови’ – као нека прелазна категорија између Турака и раје, *него сама раја* (подвукла Ј. Ђ.), слој са најниже друштвене лествице. Њој су намијењене обавезе али нису и права“ (Ђурковић 2011: 11-12).

Такав положај поробљеног српског народа постао је неиздржљив и побуна против поробљивача је била неминовна.

У пјесми *Почетак буне против дахија* уочљив је још један Вишњићев став - осуда безочне грабежљивости и незајажљивог богаћења на рачун обесправљених. Мудру опомену дахијама да се уразуме и престану да без мјере глобе потчињене сажето исказује старац Фочо:

„А шта ће вам више пусто благо?

Да мељете, изјест’ не можете.“

И данас би се међу припадницима противничке стране тешко могла наћи личност која одаје признање разумним и трезвеним поступцима непријатеља као што то чини Вишњић када су у питању хоце и ваизи и старац Фочо, који умјесто безумља и насиља заговарају мудрост и помирљивост. Но, Вишњић и кад похваљује поступке појединих припадника противничке старне, своје слушаоце не оставља у недоумици у вези са тим, пошто они коректније понашање према српској раји не заговарају ради побољшања њеног положаја него ради очувања своје власти.

Борба да се власт очува по сваку цијену ну у овом времену ништа није изгубила на интензитету.

Над трагичном смрћу двојице највиђенијих српских кнезова – Алексе Ненадовића и Илије Бирчанина, које је лукави Фочић похватио на превару и окрутно погубио на колубарском мосту у Ваљеву, Вишњић ријечима кнеза Алексе, изговореним непосредно пред смрт, поручује не само брату Јакову и побуњеним Србима него и свем хришћанском свијету да не вјерују Турцима:

„Бог убио сваког ришћанина
који држи вјеру у Турчину!“.

У овим стиховима ишчитавамо и личну несрећу Филипову. Јер, да његови стричеви нису повјеровали у добронамјерност зворничких Турака, које су угостили у своме дому, можда не би сви пострадали само зато што су бранили породичну част од турских

пустахија и можда угледна кућа Вилића у Горњој Трнови не би била готово сасавим затрвена.

Даровити пјесник је осјетио да сукоб са Турцима започет Првим српским устанком има много већи значај него што је једна од побуна српског народа, којих је током робовања под Турцима било више. Стога је он својом најснажнијом пјесмом *Почетак буне против дахија* ту српску буну уздигао на ниво општег сукоба између поробљивача и поробљених, охолости и мудрости, безумља и разума, новог и старог.

Невиђен примјер херојства обичних људи

Док је у пјесми *Почетак буне против дахија* опјеван вербални сукоб међу представницима турске власти, у *Боју на Чокешини* је исказана неслога међу старјешинама српске устаничке војске, која је имала тешке посљедице за исход битке са Турцима. Непосредно прије почетка боја са Турцима, између команданта српске војске Јакова Ненадовића и хајдучког харамбаше Ђорђа Ђурчије долази до свађе, послије које Ђурчија одбија да учествује у бици са Турцима зато што Ненадовић није довео довољно војске за борбу са многобројнијим турским снагама. У том боју храброст, међутим, не показује ни Јаков Ненадовић који тешким ријечима осуђује Ђурчијин поступак, него на крају битке и он бјежи са бојишта. Вишњић му то не опрашта, па његов гест пропраћа ријечима: „Чича Јаков на ђогу утече/ Стрампутице путем пријекијем“.

Херојство достојно античких јунака пјесник налази код четворице обичних људи - браће Недића (Димитрија и Глигорија), Дамњана Кутиштанца и Панте Дамњановића, дакле, код бораца без икаквих титула и чинова. Ти људи су потпуно спремни да се жртвују за одбрану слободе и части свога народа. Кад командант Ненадовић предложи да се српска војска забарикадира у чокешинску цркву не би ли се успјешније супротставила Турцима, неустаршиви Недићи то одлучно одбијају:

„Чича Јашо, што си полуђео!
Ми нијесмо једне женске главе –
Под затвором женски да помремо,
Па да цркву крви обојимо,
Да костима цркву потрусимо,

Већ хајдуци убојни јунаци...“

Ријечима браће Недића пјесник истиче велику разлику у схватању смисла живота обичних устаника, с једне, и њихових страјешина, с друге стране. Врло је важно уочити и разлику у односу та два друштвена слоја према православној светињи.

У пјесми је посебно наглашена потреба очувања хајдучког угледа. Дојучерашњим хајдуцима, у којима је српски народ имао главне заштитнике од турског зулума, не доликује показивање страха пред јачим противником, јер хајдуци у борбама са окупатором никада нису ни били равноправни, него су противника побјеђивали мудрошћу, лукавством, засједама, изненадним нападима. И док хајдучки харамбаша Турчија веома цијени свој живот и није спреман да га да улудо, браћа Недићи и не помишљају да напусте битку због турске премоћи. Чак и кад им надмоћнији непријатељ мецима поломи ноге и доведе их у безизлазну ситуацију, они настављају борбу бодрећи остале Србе:

„...Они вичу, рек’о б’, вино пију,

Око себе Србадију ’рабре,

Пушке пуне, на Турке бацају“.

Но, није ово једини примјер гдје Вишњић критикује вође побуњене раје. У пјесми *Бој на Салашу* још жешћа критика српским војводама упућена је преко гологлавог и босоногог, трњем изгребаног и сузама упрљаног стражарчета, које војводама доноси вијест о турском упаду у мачванска села и позива их да, умјесто што „пију и попијевају“, крену у борбу и заштите српску сиротињу. Сиротињска оптужба завршна је тешким ријечима:

„Што чините, да вас Бог убије!

Што чините, јер се не бијете?“

У Вишњићевој пјесми *Луко Лазаревић и Пејзо* сличну опомену српским поглаварима Луки Лазаревићу и Стојану Чупићу изриче митолошко биће - вила, која, такође, од њих тражи да заштите српски народ од турског насиља.

Брига за чистоту душе

Брига за чистоту душе снажно је изражена у неколико Вишњићевих пјесмама, што показује да је пјесник у потпуности слиједио хришћанску филозофију живљења. Својом поезијом он само наставља оно што је српска епска пјесма прије њега већ била

устоличила као свето правило. У епским пјесмама насталим прије Боја на Косову високо је вреднован брига за чистоту људске душе. Та линија може се пратити од заклетве мајке, Јевросиме, којом она опомиње сина Марка Краљевића да у великом искушењу дијељења правде не огријеши душу.

У годинама жестоких битака са Турцима током Првог српског устанка, Вишњић је смогао снаге да опјева и људски подвиг изван бојишта. Савременог читаоца устаничких пјесама Филипа Вишњића задивљује реализам у сагледавању друштвених појава. На једној страни видимо српске војводе који „пију и попијевају“ док „сиротиња у невољи цвили“, а на другој племенитог кнеза Ивана који све чини да српску сиротињу избави из ропства.

Пјесмом *Кнез Иван Кнежевић* осликана је цијела скала душевних преживљавања семберског кнеза који у несхватљиво тешким околностима успијева да ослободи српско робље. Искусао је пјесник до детаља: Ивино додворавање Турцима ради заштите српског живља, његово мучно суочавање са насилником Кулин-капетаном који је побио мушке житеље села Добрића и са собом повео 300 робина из похараног мјеста, затим Иваново претварање пред Турчином да је добро расположен и кад га раздире ужасан бол због понижња српског народа, настојање да под сваку цијену откупи све добрићко робље од Кулин-капетана иако нема довољно новаца за то, позивање на угледне Турке који ће јамчити да ће он Кулину измирити дуг до договореног рока. Приказивањем Ивиних преживљавања при откупу робља, Вишњић не говори само о кнежевом добротинству него и о мучном животу српског народа под турским безвлашћем.

Мало кога ће оставити равнодушним Вишњићеви стихови о поступку кнеза Ивана који на бијељинском тргу окупљене семберске домаћине моли да му, у име вишег циља („Зарад` Бога и заради душе“), помогну да спаси робље из канџи Кулин-капетана:

„Ко не има од срца порода,
Ев` сад може срце отворити,
Купит сина или милу ћерцу,
Своју душу врћи у чистоту,
Нерођено ј` боље нег` рођено...“

Ту је дат изванредан примјер како кнез Иван својим добротинством покреће и друге људе на племенито дјело.

Над садржином ове пјесме оправдано се питамо како је

Вишњић, који је у више својих пјесама оштро осуђивао поједине поступке српских војвода и команданата, овога кнеза, који се чак био побратио са Турчином Кулин-капетаном, уздигао до светачке непорочности. Увјерени смо да је пјесник, као човјек из најнижег друштвеног сталеза, снажно доживио немјерљиву вриједност чина кнеза Ивана који, за разлику од неких других угледника српских, није гледао само лични интерес, него је чинио велику жртву за непознате робиње само зато што је њихову несрећу доживљавао као своју, пошто су припадали истом народу.

Вишњића је тешко погађала људска безосјећајност и неправедан однос према заслугама семберског кнеза. Стога он пјесму завршава поруком да је од људске неправде виша Божија правда:

И то Иви нико не припозна,
Ни Ивану когоди зафали,
А камоли да Ивану плати!
Иван неће ни од кога плате,
Ивану ће Ристос Господ платит'
Када Иван буде на истини“.

Овом пјесмом – спомеником доброчинству – Вишњић се залаже за очување и његовање те дивне људске особине. Светлана Велмар Јанковић је лијепо уочила да је Вишњић у свом мукотрпном животу спознао велику истину о потреби узајамне помоћи међу људима и као свету поруку пренио је новим генерацијама: „Ма колико времена била тешка и зла, нужно је, ради спасења и свога потомства, ради спасења душе, настојати ка добру које је друкчији назив за човечност“ (Велмар Јанковић 2002: 8).

У отуђеном свијету, какав је овај у коме данас живимо, нужно је подсјећати на човјекову обавезу да помаже другима кад се нађу у невољи.

Још једна Вишњићева пјесма зачуђује својом садржином и поруком. Ријеч је о пјесми *Станић Станојло*, у којој главни јунак, по наслијеђеном предачком схватању намирује правду за убијеног невиног брата Гојка, тако што и он одузима живот двојици недужних Турака, Бијељинаца. Као човјек новог времена, Вишњић схвата да се крвном осветом проблеми међу противницима не могу ријешити. Да би исказао болну страну бесмисленог убијања невиних људи, пјесник огрубјелом хајдучком харамбаши Станојлу Станићу додјељује одлику која потпуно одудара од

његових сурових поступака према Турцима. Одмах послѣје освете брата Гојка, он пјева пјесму о големом болу, непреболу своје и противникове мајке:

„Ао, Стано, Станојлова мајко,
Гојка ти је Стако покајао,
За Гојка сам двојицу убио,
Ев’ Османа и Исмић Омера;
Веће, Стано, иди Бијељини,
Те с’ састани с Омеровом мајком,
Једна другој јаде изјадајте
Како којој јесте без срдашца!“

Вишњић је посебно саосјећао са мајкама које су у рату остајале без синова, што је у овој пјесми снажно исказао.

Један од млађих изучавалаца Вишњићеве устаничке епике, Саша Кнежевић, оцјењује да у Вишњићевим пјесмама скоро да и нема баладичних тонова, пошто „он пјева у рату о рату“ па додаје: „Међутим, никад у његовом пјевању не мањка чојствености, чија се специфичност испољава у чињеници да су за Вишњића све мајке мајке и све удовице удовице“ (Кнежевић: 2012: 90).

У већини пјесама поруке не изриче само пјесник него и ликови: у пјесми *Почетак буне против дахија* хоће и ваизи, старц Фочо, Алекса Ненадовић, вожд Карађорђе, у *Боју на Мишару* и *Боју на Чокешици* гаврани, у пјесми *Луко Лазаревић* и *Пејзо* вила, у *Боју на Салашу* стражарче, у пјесми *Бијелић Игњатије* Зеко Буљубаша, у пјесми *Станић Станојло* сам главни јунак. И то показује пјесникову зрелост у стварању знатно већих ефеката тако исказаних поенти.

* * *

Ако је ико имао разлога за песимизам и очајање, имао га је Филип Вишњић. Али он је, упркос свему што му је од дјетињства наметнула немила судбина, чврсто вјеровао у Бога и у човјека. Из те вјере потекли су драгоцјени стихови о људској жељи да се и у највећим искушењима остане усправан.

У безмјеру таме и патње, Вишњић је годинама сањао свјетлост. Када је у прољеће 1804. године почела Српска буна, он је осјетио благотворност те свјетлости и у њему се пробудила нада да све може бити другачије и хуманије. Оснажио је у себи вјеру

у вриједности живота и чинио је све да га што боље осмисли. Од трансформисања грубог, стварног живота у поезију повољнији вид осмишљавања није могао наћи.

Извори и литература

Велмар Јанковић (2002): Светлана Велмар Јанковић, *Вишњићева спознаја*, Српска вила, часопис за књижевност, науку и културу (Бијељина), година VIII, број 15, стр. 5-10,

Ђурковић (2011): Јелина Ђурковић, *Дијалог с традицијом*, Бијељина: СПКД Просвјета Бијељина,

Зуковић, Ђурковић (2017): Љубомир Зуковић, Јелина Ђурковић, *Вукови пјевачи из Босне и Херцеговине*, Бијељина – Београд: Педагошки факултет Бијељина – „Свет књиге“ Београд,

Карацић (1969): Вук Стефановић Карацић, *Српске народне пјесме*, књига III и IV, Београд: Нолит,

Кнежевић (2012): Саша Кнежевић, *Вишњићев пјеснички споменик револуцији*, Пале: Српско просвјетно и културно друштво Просвјета.

Недић (1984): Владан Недић, *Вукови певачи*, Београд: Рад,

Ђоровић (1936): Владимир Ђоровић, *Хисторијска вредност Вишњићеве песме „Почетак буне против дахија“*, Зборник у славу Филипа Вишњића и народне песме, Београд: Одбор за прославу Филипа Вишњића,

Тања ЛАЗИЋ

ИЗ ИСТОРИЈЕ ЖЕЉЕЗНИЦЕ У СЕМБЕРИЈИ - Поводом стогодишњице пруге у Семберији -

Радам се представља кратка историја жељезничког саобраћаја у Семберији од 1916. до 2005. године и његов утицај на живот становништва, мобилност и повезивање, посебно у односу на сусједни југозападни дио Срема. Почетком 21. вијека, у новим условима насталим распадом Југославије, пруга Бијељина - Шид остаје без путника, и једина жељезничка веза Семберије са свијетом бива укинута. Упркос могућности да се елементи локалне жељезнице сачувају и заштите, Семберија није препознала њихов потенцијал у области културне баштине и значајно културно добро је препуштено пројекту изван наших граница.

Кључне ријечи: жељезница, Семберија, међусобни утицаји Семберија – Срем, културно-историјско наслеђе.

Увод

Иако је прва пруга у Босни и Херцеговини изграђена 1872. године, током османске управе, између Добрљана и Бања Луке (Стојнић и др., 2012), тек по окупацији Аустроугарске 1878. године долази до развоја жељезничког саобраћаја на цијелој територији БиХ.

Аустроугарска окупација обухватила је и Семберију, равничарску регију на крајњем сјевероистоку Босне¹. Варошица Бијељина, која још од средњег вијека представља центар Семберије, постаје за Монархију важно погранично мјесто према Србији а цијела област има потенцијал за извоз различитих пољопривредних производа које локални трговци пласирају изван Семберије преко

¹Семберија је омеђена ријекама Савом на сјеверу и Дрином на истоку, те југозападно побрђем планине Мајевице. Данас је Семберија дио ентитета Републике Српске у оквиру државе Босне и Херцеговине.

луке у Босанској Рачи на ријечи Сави. Истовремено, Аустроугарска максимално истражује и користи бројне природне ресурсе новог дијела Монархије, тако да на обронцима Мајевице југозападно од Бијељине открива наслаге угља које почиње експлоатисати у невеликом руднику, званично од 1899. године.

Иако у сврху превоза и снабдијевања војске, бржег извоза добара и бољег повезивања насеља, Аустроугарска широм Босне и Херцеговине гради више пруга уског колосијека /760 мм/, побољшање комуникација и транспорта у Семберији почетком 20. вијека није подразумијевало жељезницу. Тек у оквиру великог босанскохерцеговачког жељезничког програма формулисаног почетком 1912. године, планирана је и изградња нормалне пруге Тузла – Брчко са огранком према Бијељини и Босанској Рачи. Остварење овог програма, за који су била осигурана и финансијска средства, омело је избијање Првог свјетског рата (Juzbašić, 2002: 176).

Жељезница у Семберији

Како је током ратне 1916. године преласком Румуније на страну земаља Антанте Аустроугарска изгубила снабдијевача житарицама и другим пољопривредним производима, власт је одлучила да се замјена нађе у вишковима из Посавине и Семберије. Као најефикаснији вид транспорта наметала се жељезница и хитно постављање једноставне пољске пруге уског колосијека (600 мм) у дужини од 17 км на правцу између Бијељине и луке у Босанској Рачи² на Сави. Одатле би роба ишла даље ријечним путем узводно до Славонског Брода и даље поново жељезницом у правцима одређеним ратним потребама (Gajević 1956: 26; Chester 2006). Од септембра 1916. до фебруара 1917. планирана траса пруге је упркос многим тешкоћама била стављена у погон.

Током 1917. године почиње нова фаза у развоју жељезнице у Семберији. Потребе за већим количинама угља у градовима Монархије подстичу власти да се окрену угљенокопу на обронцима Мајевице у Угљевика. Уз повећање експлоатације испланирана је нова пруга од Угљевика за транспорт угља преко Бијељине до

²Захваљујући луци, Босанска Рача је у то вријеме била просперитетно насеље са бројним трговинама, кафанама, занатским радњама, у потпуности подређено извозно-увозним пословима и људима који се њима баве.

Босанске Раче. План је одобрен у септембру 1917. године. Због укупне ситуације и брже реализације и ова пруга се пројектује са колосијеком 600 мм³. С обзиром на опште ратне околности и слабљење Аустроугарске, активности на овој прузи су биле много спорије од планираних, па је први угаљ новом жељезницом превезен, вјероватно, тек почетком лjeta 1918. године⁴ (Chester 2006). Упркос тешкоћама и многим техничким слабостима којима је ова пруга од старта обиловала, возови на релацији Угљевик – Бијељина - Босанска Рача су до краја рата и пораза Аустроугарске саобраћали четири пута дневно.

Након Првог свјетског рата нова држава Краљевина СХС/Југославија врши реконструкцију 44 км дуге пруге Угљевик – Бијељина – Босанска Рача. Уска пољска пруга није задовољавала стандарде за регуларни саобраћај, и, посебно, за планирану повећану експлоатацију угља у Угљевикy. Упркос предлозима да се на овом правцу постави пруга нормалног колосијека, пруга се замјењује новим уским колосијеком од 760 мм. Реконструкција пруге трајала је од 1920. до 1925. године и коштала је 3,144.540 динара (Оровић 138: 12; Зећевић 2016: 46). Поред теретног, пруга сада служи и за путнички саобраћај који се обавља до Босанске Раче одакле се путници пребацују скелом преко ријеке Саве у Сремску Рачу, те пругом нормалног колосијека до Шида и даље на одредиште. Путовање цијелом дужином пруге обухватало је следеће станице Угљевик – Модран – Равно Поље – Дринско Сухо Поље – Јабануша – Финцијев салаш – Бијељина – Дворови – Трњаци – Ружин Хан – Балатун – Босанска Рача и трајало је нешто преко три сата са одморима на успутним станицама⁵. Пренос угља и другог товара преко Саве обављао се жичаром изграђеном 1927. године. Пред Други свјетски рат 1938/39. године, због проширења откопа угљевичког рудника изграђен је нови крак пруге дужине 12 км који је повезао Модран и Мезграју.

³Било је идеја да нова пруга има ширину колосијека 760 мм и да се могућим жељезничким мостом преко Саве повеже са нормалним колосијеком у Шиду.

⁴Обје фазе пруге грађене су уз велике напоре и компликације што због мањка радне снаге коју су замијенили руски војни заробљеници, што због застоја у допреми опреме, локомотива, које је на траси Бијељина – Рача током првих транспорта мијењала коњска вуча.

⁵Према реду војње из 1939. године; <http://www.zeleznice.in.rs/forum/viewtopic.php?f=26&t=547>

Упркос компликованом систему пресједања путника воз - скела - воз, жељезница је у то вријеме имала изузетан значај за превоз путника и била најповољнија и најбржа веза са свијетом која се остваривала преко мреже југословенске жељезнице⁶.

Током Другог свјетског рата жељезницу користе окупаторске трупе за превоз јединица и наоружања, као и за транспорт војних заробљеника и бројних Сембераца које одвозе у нацистичке логоре. У периоду 1941. до 1945. године пружни правци у Семберији и Подмајевици трпе озбиљна разарања у акцијама партизанских снага, и, посебно, током повлачења окупационих трупа из Семберије пред крај рата.

По ослобођењу 1945. године, у новој Југославији изражена је потреба да се изолована Семберија што боље уклопи у жељезнички систем земље и тиме добије што повољнији излаз на домаће и страно тржиште. Стога се најприје савски мост⁷ оштећен током другог светског рата реконструкцијом претвара у мост за друмски и жељезнички саобраћај, а Бијељина и Шид 1950. године коначно повезују нормалним колосијеком. Нова пруга од села Трњаци мијења трасу и ка ријеци Сави води правцем Доњи Бродац - Велино Село чиме се заобилази насеље Босанска Рача, што уз гашење луке доводи до потпуног застоја у развоју овог мјеста (Лукић 2011: 164). Успостављањем нове трасе и пруге нормалног колосијака преостали дио ускотрачне пруге у правцу Босанске Раче који више није био у употреби је демонтиран. Пруга Бијељина – Шид имала је један колосијек укупне дужине од 18 км којим су од почетка саобраћале композиције са вучом на угаљ и дизел, а најдуже тзв. шинобус коришћен намјенски на већини локалних пруга у СФРЈ.

Нормализовање пружног система у Семберији није у потпуности завршено 1950. године, јер је дио пруге од Бијељине до Угљевика и Мезграје остао уског колосијека. У елаборату “Бијељина – генерални урбанистички план”⁸ насталом 1956. године разматрано је продужење ове пруге према унутрашњости Босне а у складу са даљим развојем жељезничке мреже БиХ и будућности

⁶С обзиром на лош квалитет друмске мреже и недостатак савременог и организованог превоза.

⁷Мост “Краљице Марије” подигнут 1934. године

⁸Копија, Музеј Семберије.

подмајевичких угљенокопа (Гајевић 1956: 29). С обзиром на унапређење друмског саобраћаја и прорачуне о неисплативости евентуалног пројекта, од ове идеје се одустало.

У складу са наведеним урбанистичким планом промијењена је локација жељезничке станице⁹ у Бијељини, с обзиром на то да већ постојећа није одговарала потребама града од 23.000 становника. Нова жељезничка станица изграђена је 200 м сјевероисточно од постојеће, у зони предвиђеној за подизање индустријских објеката, али добро повезаном комуникацијама са свим дијеловима града. Тако је Бијељина један период имала двије жељезничке станице Стару и Нову.

Са друге стране, рудник Угљевик наставља да подиже производњу и постојећа пруга Мезграја - Угљевик - Бијељина од 760 мм остаје у функцији за путнички и теретни саобраћај. Путнички саобраћај се и даље се одвија на старој жељезничкој станици у граду, док се угаљ транспортује до нове станице и тамо пребацује у вагоне нормалног колосијека. Престанком експлоатације старог угљенокопа укида се 1967. године крак пруге од Модрана до Угљевика, док жељезница Мезграја – Бијељина функционише до 1979. године када почиње експлоатација нових копова и подизање Термоелектране “Угљевик”. Побољшање друмске мреже, организованији аутобуски саобраћај и све већи број приватних аутомобила, били су пресудни за укидање спорог воза са парном локомотивом. Последња вожња популарним “Пиrom” на релацији Бијељина - Мезграја - Бијељина уприличена је 26. маја 1979. године.

Ратни догађаји и распад Југославије 1992-1995. године утицали су на слабење жељезничког саобраћаја на релацији Бијељина – Шид који је како-тако функционисао и по успостављању државне границе између Србије и БиХ /Босанска Рача и Сремска Рача/. Ипак, 12. октобра 1994. године жељезнички саобраћај на релацији Бијељина – Шид бива обустављен. Након седамнаестомјесечне паузе, 3. априла 1996. године, након престанка рата у БиХ и потписивања Дејтонског споразума (21.11.1995), путнички и теретни жељезнички саобраћај између Бијељине и Шида поново је успостављен. О томе детаљно извјештавају

⁹Тзв. Стара жељезничка станица била је поред канала Дашница, на десној страни прије моста на брчанској цести (данас Улица Незнаних јунака).

локалне СиМ новине¹⁰. Нормализацију жељезничког саобраћаја потврђује чињеница да се у наредне двије године у Семберским новинама у рубрици “Градска хроника” међу важним телефонима објављује и број телефона за информације на жељезничкој станици Бијељина.

Ипак, лоше техничко стање пруге и моста на ријечи Сави утицали су на квалитет, брзину и редовност возова између Бијељине и Шида. Године 1998. поново долази до прекида жељезничког саобраћаја због озбиљних оштећења на мосту чије је санирање трајало неколико мјесеци, све до јануара 1999.¹¹ Дионица пруге од Бијељине до моста на Сави остаје и даље нефункционална и технички запуштена што изузетно ограничава брзину кретања воза, која углавном не прелази 30 км на час. Након нове једномјесечне паузе на прузи Шид-Бијељина, почетком 2005. године успоставља се поново редован, али редукован путнички саобраћај. Међутим, велики напредак друмског саобраћаја и масовно коришћење путничких возила представљали су превелику конкуренцију нерентабилном и за 21. вијек непримјерено спором превозу¹². Као последица наведених околности, крајем 2005. године долази до потпуне обуставе путничког саобраћаја на прузи Бијељина – Шид. Пруга добија статус “манипулативне пруге” на којој се обавља само теретни саобраћај и то према потребама. С обзиром на крах невелике индустрије у Семберији која је једина била озбиљан корисник жељезничког транспорта роба и сировина, бијељинска пруга је остала без возова.

Иако је пружни правац Бијељина – Шид у систему Југословенске државне жељезнице представљао својеврсно „слијепо цријево”, Семберију и Семберце је реално до распада Југославије возовима повезивао са свијетом. Жељезница је из Семберије и у Семберију превозила људе, „земаљске” и индустријске производе и била чврста комуникациона веза између југозападног Срема и Семберије омогућавајући деценијама размјену добара и људи, међусобне економске и друштвене утицаје

¹⁰Слађана Радовановић, Шинобус поново саобраћа, СиМ, бр. 47, 1996, сгн. II-252, 30.

¹¹Мост поново у функцији, Семберске новине, бр. 372, Бијељина, 1-15. фебруар 1999. сгн. II-313, 3.

¹²Путовање једнотрачном и неелектрифицираном пругом дужине 44,5 км трајало је око сат и по времена.

и прожимање двију регија на обалама Саве.

Епилог

По укидању пруге уског колосијека 1979. године, у Бијељини су остали локомотива са пратећим вагонетом за угaљ и два путничка вагона. Тадашња јединица ЖТП “Рума” поклања композицију Музеју Семберије уз припадајуће земљиште са помоћном пругом. Године 1999. локална заједница Музеју одузима земљиште, а композицију пребацује у круг предузећа “Елвако”. Нешто касније управа Музеја уз подршку градских власти поклања путничке вагоне ЈЖТП “Београд” за потребе пруге “Шарганска осмица” / заузврат је обећана рестаурација локомотиве и њено постављање у граду као музејског експоната која никада није обављена/. Године 2012. управа Музеја локомотиву уступа Општини Угљевик која је након уређења премијешта на локацију код реконструисане зграде управе Рудника Угљевик у Новом Угљевикy.

Пруга Бијељина – Шид је и након успостављања границе између држава Србије и БиХ остала под јурисдикцијом ЈЖТП “Београд” – секције за саобраћајно транспортне послове Рума, односно касније “Железница Србије”. Од 2005. до 2015. године, у више наврата су власти Републике Србије и БиХ/РС изражавле жељу и намјеру да се овај пружни правац поново оспособи за путнички саобраћај. Влада Србије је 15. априла 2016. године дала сагласност да 18,467 км дионице пруге Шид – Бијељина, буде укњижено на предузеће “Железнице Републике Српске”. Министарство саобраћаја и веза Републике Српске је тим поводом обећало ревитализацију поменутог жељезничког правца.

Пруга Угљевик – Бијељина - Босанска Рача – Шид, подијелила је судбину многих сличних жељезничких правца у бившем систему југословенске жељезнице који су напуштани, укидани и демонтрани из разлога непрофитабилности и техничке застарјелости. Истовремено се може констатовати да је поменута пруга као дио културно-историјског наслеђа Семберије олако препуштена судбини и да локалне заједнице на чијој се територији налази(ла) нису препознале значај и потенцијал које културно добро у области транспорта (може да) има. О томе најбоље свједочи примјер воза “Тире” кога се град Бијељина одрекао у корист пројекта изван Семберије, а чија је самоодрживост, профитабилност и допринос културном туризму као елемента

културне баштине одавно потврђена.

Резиме

Прве трачнице у Семберији положила је Аустроугарска током рата 1916. године од Бијељине до Босанске Раче за ефикаснији транспорт „земаљских добара”, а 1917. пругу продужила југозападно до Угљевика за бржи превоз угља из истоименог рудника. Путнички саобраћај на истој дионици успоставља се по окончању Првог свјетског рата, када је првобитно уски колосијек ширине 600 мм замијењен новим од 760 мм, а године 1950. се, након реконструкције савског моста, једним непрекинутим нормалним колосијекком повезују градови Бијељина (данас држава РС/БиХ) и Шид (Република Србија). Изградњом Термоелектране Угљевик 1979. године укида се ускотрачна пруга Угљевик – Бијељина док је дионица Бијељина – Шид угашена 2005. године. Осим што је за Семберију дуго била најбоља саобраћајна веза са свијетом, за становнике насеља кроз која је пролазила, жељезница је имала велики значај за лакшу мобилност и повезивање са другим мјестима и крајевима. Посебно се то односи на друштвене и економске релације и међусобне утицаје са сусједном области југозападног Срема. Иако је Југословенска жељезница након укидања угљевичке пруге поклонила воз “Тиру” Музеју Семберије као културно добро, локална заједница (као оснивач Музеја) није препознала његов изузетан значај и потенцијал за развој културног туризма па га је на почетку 21. вијека уступила Железницама Србије за потребе ревитализације пруге “Шарганска осмица”.

Литература

Gajević, Husejin. Privredna dokumentacija za urbanistički plan Bijeljine. BIJELJINA-GENERALNI URBANISTIČKI PLAN. Sarajevo: Urbanistički zavod NRBiH, 1956. (28-39).

Juzbašić, Dževad. Politika i privreda u Bosni i Hercegovini pod austrougarskom upravom. ANUBiH, Posebna izdanja, Knjiga CXVI, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 35, Sarajevo: ANIBiH, 2002. 155-382. Лукић, Слободан. Бијељина кроз вијекове. Бијељина: СПКД ПРОСВЈЕТА, 2011.

Мост поново у функцији, *Семберске новине*. 1-15. фебруар 1999: 3. Петровић, Слободан. Бијељина – град без саобраћајних веза. Осам деценија жељезнице у Бијељини. *Семберске новине*. 15-31. октобар 1999: 12.

Пруга многих жеља, Шид – Бијељина. *Семберске новине*. 2.11.2006: 11.

Радовановић, Слађана, Шинобус поново саобраћа, СиМ. 1996: 30. Стојнић, мр Бојан и Стошић, Верица М., Жељезнице у Краљевини Југославији, каталог изложбе. Бања Лука. Архив Републике Српске и Удружење архивских радника Републике Српске 2012.

Chester, Keith. The narrow gauge railways of Bosnia-Herzegovina. Malmo: Stenvalls, 2006.

Milošević, B. Bijeljina: Stanica bez voznog reda. <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/republika_srpska/aktuelno.655.html:531284-Bijeljina-Stanica-bez-voznog-reda>6.9.2017.

Most u Rači. Wikipedia, slobodna enciklopedija. <https://sr.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%9C%D0%BE%D1%81%D1%82_%D1%83_%D0%A0%D0%B0%D1%87%D0%B8&useFormat=mobile&variant=sr-el>10.11.2017.

Оровић, инг. Иван. Жељезничке пруге у Босни и Херцеговини. Сарајево: 1938. <<http://vremeplov.ba/wp-content/uploads/2015/06/Zeljeznicke-pruge-u-Bosni-i-Hercegovini-1938.-godine.pdf>> 14.10.2017.

Povratak Ćire u Ugljevik. <<https://ar-ar.facebook.com/notes/kolona-bb-ugljevnik/povratak-%C4%87ire-u-ugljevnik/738071789597378/>> 12.10.2017.

Trbić, Jusuf. Puga bez povratka. <<http://preporodbn.com/pruga-bez-povratka/>>6.9.2017.

Zečević, Alen, Izgradnja željezničkog saobraćaja u Socijalističkoj Re-

publici Bosni i Hercegovini, GRAČANIČKI GLASNIK, časopis za kulturu i historiju, Br. 41, godina XXI, maj 2016, 43-53 <http://www.gracanickiglasnik.ba/wp-content/uploads/2016/05/Pages-from-gg41_web-7.pdf> 25.02.2018.

Драгана НЕШКОВИЋ

БУДУЋНОСТ ПИСМА

„Што су гођ људи на овоме свијету измислили, ништа се не може успоредити с писмом. Пријатељу или знациу своме, који је на далеко преко бијелог свијета, послати мисли своје на комаду артије, читати, што су други писали прије двије иљаде година, и написати, да могу други послити неколико иљада година читати; то је наука која ум љуцки готово превазилази, и могло би се рећи, да је онај, који је први њу измислио, био више Бог, него човјек. Писмо је отворило пут уму љуцкоме, да се приближи к Богу по могућству своме“

Вук Стефановић Караџић (1787-1864)

Еви ми који живимо у савременим друштвима свакодневно смо окружени различитим писаним текстовима било да их сами производимо или да примамо оне које су други сачинили. Тако пишемо писма, школске задатке, дипломске радове, разне извештаје, а често и песме и приповетке, па и романе, читамо новине и књиге, пошту коју добијамо, обрасце које треба попунити и још много тога – од јеловника у ресторану до уличних натписа или реда вожње. Стога се слободно може рећи да смо уроњени у свет слова и да се многе странице наших живота и дословно исписују.

Према томе, писмо представља најважнији атрибут културног живота, непревазиђени начин конзервирања људског знања и искуства, најзначајнију тековину цивилизације без које се не може замислити људски напредак. Досадашња историја људског рода дели се у два велика периода:

1. До појаве писма, која је трајала најмање пола милиона година и за које се време цивилизација развијала врло споро и
2. Од појаве писма, кад је цивилизација кренула крупним

корацама напред.

За почетак, да се најпре запитамо шта је у ствари писмо. Писмо је најзначајније и највредније откриће у историји човечанства и појединих народа, настало дугим развитком производних снага у људским заједницама као средство за споразумевање међу људима, главни носилац културе, чувар мисли и осећања. Као средство комуницирања међу људима и народима оно повезује људе свих епоха и генерација. Свакако се може рећи да је то најважнији знаковни систем који је човек изумео, на којем почивају и многи други системи знакова, као и људска цивилизација у целини. Кроз дуги историјски развитак, на разним деловима земаљске кугле настајала су и развијала се писма. Она су одраз културе једног народа. Народи који га нису имали и који о себи нису оставили никакве писане трагове и документе, пали су у заборав.

О томе када се и како појавило писмо постоје различита схватања у науци.

Наш народ лепо каже: „Оно што се каже, то као да ветар однесе, а оно што се напише, то остаје“. И ето, баш тај проблем, да се неке мисли сачувају од заборава, као и проблем да се неке мисли, поруке или заповести, пренесу посредним путем на већу раздаљину, присилио је људе још у давна времена да пронађу начин на који ће те мисли бележити. „Мисао изговорена речима одлеће, а записана остаје, као документ, као живи сведок“ (латинска сентенца).

Пре појаве писма као начина споразумевања, готово сви народи света употребљавали су, у ту сврху, разне предмете: шкољке, чворове, рабоше, мртве птице, комадиће тканина, врпце разних боја, цвеће, воће, камење, зубе, рогове убијених животиња. Ови и неки други употребљавани предмети служили су не само за подсећање у говору него и уместо записивања, па их зато сматрамо ембрионалним (зачетничким) облицима писања и називамо их мнемотехничким средствима. Сва та средства имају значење писма, али још увек нису писмо.

Када су људи своје мисли почели записивати, када су почели тако слати поруке?

Почетком средњег палеолита (око 100000 година пре н. е.) човек је усвојио говор као средство комуникације, а тек пре 5000 година је створио писмо. Људски ум по својој природи није у стању да поједине ствари памти дуже времена па је ваљало наћи

начин да се одређене чињенице забележе и тако сачувају на дуге време. На вишем степену цивилизације, у свести људи јавила се потреба за писмом, те су се на разним деловима земаљске кугле настајала и развијала писма без којих не би било ни историје, привреде, књижевности, филозофије, права, религије.

Да би опстао у савременом свету, сваки човек је морао да научи да пише. Проналазак штампе такође је битно допринео ширењу писмености и вештине писања. Штампа је учинила књиге доступнијим већем броју људи него у време док су ручно преписиване. Лако доступна књига изазивала је код људи жељу да се и сами оспособе за читање и писање. Увођењем поштанске службе у 19. веку дошло је до повећане размене писама као и до брзог ширења нових сазнања. У земљама у којима је школовање обавезно за сву децу нема више препрека за општу писменост – то јест, за тежњу да свака особа научи да чита и пише.

Као и отисак прстију, тако је и сваки рукопис јединствен. Са одрастањем рукопис се мења и сазрева. Због тога није лако да се нечији рукопис тачно подражава јер на брзину написан списак за куповину, састав за школу или писмо које се напише међусобно ће се веома разликовати.

Први записи користили су се за бележење података о трговинским пословима и значајним догађајима и од тада је писање било незаобилазна појава. Људи који су знали да читају и пишу били си зато цењени, нарочито стога што су све до 19. века само малобројни били писмени. Због развоја индустрије и пораста броја становника читаве војске чиновника биле су запослене на ручном бележењу података. Тек са појавом писаће машине дошло је до велике промене. Почетком 20. века направљена је електрична писаћа машина, коју данас замењују компјутери.

Два фундаментална обележја писма су трајност и преносивост написаног, основна сврха писма – комуникација на временску и просторну даљину која раздваја пошиљаоца и примаоца поруке. Писмо делује као својеврсно складиште информација. Тако похрањене информације могу се преносити у дубину времена и ширину простора, постајући доступне небројеним корисницима. Мудрост зена каже: ако ћутимо, једно смо; ако говоримо, двоје смо. Овоме би се могло додати следеће: ако пишемо, многи смо!

Поред ове своје битне улоге као чувара и преносника информација, писмо служи и као ослонац појединачног памћења

али и медијум спознаје света, као регулатор понашања људи, као средство цивилизацијског развитака, друштвене контроле и језичке стандардизације, као симбол магијске моћи, религијских уверења и групне припадности, као извор естетског задовољства кроз књижевну уметност и истраживање могућности визуелног израза, и на више других начина. Из овога можемо да видимо колико би за нас описмењене живот постао оскудан ако бисмо неким чудом били лишени вештине писања.

Дакле, имајући у виду значај писма, каква је будућност писма?

Напредак рачунарске технологије и телекомуникација донели су нове технике произвођења, складиштења, преноса и размене записа и текстова – од микрофилмова, преко електронске поште и рачунарских конференција, до телетекста, телефакса. Ако узмемо за пример област издаваштва, према очекивањима, електронско издаваштво би могло да постане доминантан облик преноса и ширења информација. Потпуно нов медиј, као што су електронске новине, које се прелиставају и читају преко рачунарског екрана, са перспективом да се путем пријема звучног записа и - слушају. И не само електронске новине, него и електронске књиге. Међутим, каква год их судбина очекивала, књиге и новине су само један аспект шире теме писма и писмености. Гледано у целини, може се рећи да смо у погледу масовне писмености стигли на праг својеврсног парадокса: идеал свеопште писмености по први пут у историји изгледа достижан управо у ери када електронски аудио и видео уређаји у многим доменима потискују писану реч. Односно, некадашња „примарна“ усменост већине, коју је одменила распрострањена писменост, сада као да се враћа у виду секундарне писмености, тј. постписмене, усмености. Али, парадокс је само привидан, јер ће писмо, макар и у донекле измењеним облицима, несумњиво сачувати своја главна упоришта.

Која је битна новост коју доноси електронска револуција у писму?

Писмо се пре свега повезује са информацијама, онда када је опсег информација прерастао могућности људског памћења, тако израста нова технологија зато што је опсег постојећих информација превазишао оно што се може чувати у конвенционалном писму. Штавише, похрањивање је данас могуће и без традиционалног писма, чија се улога напросто прескаче тиме што електронско

штампање директно преобраћа информације у облик читљив за машину. Тиме, престаје потреба за писарима, издавачима и за књижарима, јер је све непосредно доступно на захтев. Рецимо, и највеће енциклопедије се могу екранизовати, уз могућност континуираног иновирања, па се притиском на дугме лако добијају подаци који би иначе захтевали дуго и мукотрпно прелиставање и упоређивање. А могућ је и дијалог (акустички, визуелни или комбиновани) између човека и електронске меморије.

Међутим, свемоћни рачунар ипак још није потпуно овладао људима, те нема реалних изгледа да ће људи који праве и продају књиге и новине ускоро остати без посла. Али, чињеница је, да је традиционална писменост постала мање важна у свакодневном животу и обичној комуникацији, у администрацији, трговини и политици, где су је заменили електронски облици усменог саобраћаја.

Можемо рећи и ово да у свету савремене технологије и стерилног „писања писама“ помоћу компјутерске тастатуре нема тоpline и срдачности као писање руком где остављамо свој лични печат.

Једно је извесно, да ће писменост своју пуну важност задржати у даљем развоју људске мисли, образовању, науци и технологији, као и у књижевности. То значи да ће човеков напредак у сферама сазнања и разумевања наставити да зависи од писмености, макар и модификоване.

У савременом свету и „друштву знања“, медијска писменост је неопходна, јер она подразумева поседовање знања, компјутерске и информатичке писмености, које су основа развоја савременог друштва у најширем смислу.

Медијска и информациона писменост обухвата знање, ставове и скуп вештина које су потребне како би се знало када и које информације су важне, где и како те информације прибавити, како их критички проценити и организовати, како их етички користити.

У сваком случају, остаће на снази запажање да се човеков свет увелико огледа у његовом можда највећем изуму – писму.

Писменост је нешто више од вештине читања и писања: она је истинска вежба ума, упоредива са јачањем мишића кроз физичке вежбе, једна потпуно нова „технологија интелекта“ којом је човек отворио себи пут у један нови ментални свет.

Није потребно много говорити о смислу писмености, јер вера, језик и писмо одражавају један народ.

Завештање Стефана Немање каже: „ Народ који нема своје књиге и свога писма, својих књигописаца и својих књигољубаца не може се назвати народом. Само писана ријеч остаје.“

Ипак, не треба бирати између традиционалних и модерних начина преноса знања, јер све има своје квалитете и мане, треба користити све доступно и комбиновати у сврху добијања најбољих резултата.

Литература:

Бугарски, Ранко. Писмо. Нови Сад: Матица српска, 1996.

Драган Бараћ. Општа историја писма. Београд: Економика, 2004.

Звонимир Колунџић. Како је постала књига. Београд: Народна књига, 1955.

Брукфилд Карен. Свет писмености. Београд: Политикин забавник: Књига-комерц, 2005.

Енциклопедија штампарства. Драгутин Фуруновић. Београд: аутор, 1996.

Историја и естетика књиге. Драгутин Фуруновић. – Београд: аутор, 1999.

Деценија Школе калиграфије при храму Светог Александра Невског у Београду. Силвана Ручнов. Београд: Калос, 2011.

Енциклопедија српске књиге 3. Драгутин Фуруновић. Београд: Д. Фуруновић, 2005.

Медијска и информациона писменост у друштву знања и библиотеке. Београд: Библиотекарско друштво Србије, 2016.

Милена МИЛОВАНОВИЋ

ХРИШЋАНСТВО И ЕВРОПСКИ ЛИБЕРАЛИЗАМ ДАНАС

– Поводом књиге *Зашто се морамо звати хришћани* – ¹

Марчело Пера, сенатор Републике Италије, а током једног изборног мандата и председник Сената, себе види као либерала, коме је својствен традиционални хришћански начин мишљења, и, управо у сусрету хришћанске и либералне мисли, проналази свој модус вивенди. За Марчела Перу, Западна цивилизација је одређена својом хришћанском традицијом.

У књизи насловљеној “Зашто се морамо звати хришћани”, коју је у преводу Дарјане Ранчић-Јерковић, *Службени гласник* објавио 2010. Марчело Пера, дакле либерални мислилац веома близак хришћанској философији и вредностима, управо полази од тог вредносног аспекта, подсећајући како је европска модерна и постмодерна препознатљива по раскиду са сопственим хришћанским наслеђем. Марчело Пера антирелигијски настројеном либерализму приписује плиткоумље. Декларативна опредељеност за мултикултурализам, мултирелигијску толерантност, негирањем сопствених хришћанских корена, по Пери, доводи у питање и однос према другим, нехришћанским религијама.

Без хришћанства као темеља европског либерализма, Европа губи идентитет. Предговор папе Бенедикта XVI овој књизи је на неки начин изараз подршке и благослова Римокатоличке цркве Периној идеји, која је блиска и Православљу, међутим, према неким критичким мишљењима, питање је да ли би то било блиско радикалнијим атеистима.

Марчело Пера тенденцију уклањања крста из јавности која је актуелизована у новије време види као знак маргинализовања

¹Марчело Пера: *Зашто се морамо звати хришћани*, “Службени гласник”, Београд, 2010. године. Превод са италијанског језика: Дарјана Ранчић-Јерковић

хришћанства, односно верске дезоријентисаности и елиминисања њених хришћанских темеља и губљења хришћанског духа и душе, који су вековима одређивали европски идентитет. У Европи без Бога Европљани егзистирају лишени свог правог идентитета и то је кључна теза књиге „Зашто се морамо звати хришћани“.

Говорећи о исламском фундаментализму, Марчело Пера указује да „фундаментализам јесте ризик сваке религије, пре свега монотеистичке“.² Поредиши хришћанску веру и учење са учењем ислама, у контексту теме о остваривости фундаментализма, Пера врло афирмативно говори о хришћанству у смислу неостваривости фундаментализма на изворним коренима хришћанске вере. Исто тако, бавећи се могућностима интегрисања исламиста у Европи, Марчело Пера подсећа на речи тадашњег кардинала Рацингера, који је, преиспитујући приговоре који се односе на Бога, у преамбули Европске повеље, написао: “Ко би био увређен? Чији би идентитет био у опасности? Муслимани, који су у том погледу често и радо на тапету, не осећају опасност од наше хришћанске моралне основе, већ од цинизма секуларизоване културе која негира сопствене темеље“.³

Забрав хришћанства у либерализму

Марчело Пера своју позицију дефинише као „позицију лаика и либерала који се обраћа хришћанству како би у њему потражио разлоге за наду“⁴, при том не мислећи на преобраћање, просветљење, покајање, које види као важне ствари које се односе на личну сферу, коју он овде не анализира нити излаже, него је реч о „неговању вероисповести (не постоји прикладнији израз) кроз вредности и принципе који карактеришу нашу цивилизацију и о

²Прва асоцијација на помен речи фундаментализам на овим просторима, а и шире, је ислам. У тексту „Православни фундаментализам и .модерна“ др Зоран Крстић пише о фундаментализму као мрачној страни религије, као некој врсти ратоборне побожности. Процент оних који тако поимају православу веру је мали, али по речима др Зорана Крстића ипак не би смео бити занемарен у смислу критичког вредновања. (др Зоран Крстић: Изабрани радови) <http://www.eparhija-sumadijska.org.rs/>

³Марчело Пера - Зашто се морамо звати хришћани, “Службени гласник”, Београд, 2010, стр. 123.

⁴Исто, стр. 11.

поновном потврђивању темеља традиције чија смо деца, традиције на којој смо подignuti и без које ћемо сви бити сиромашнији“.⁵ То је пут који су пре Пере означили Кроче и Кант, то је пут на којем све више људи, по мишљењу Пере, открива ту исту потребу за надом. На тај пут усмерава нас „прометејски мит о човеку који постоји себе ради, који је довољан сам себи, који нема друге границе до себе“⁶, и тај мит као да своју ренесансу доживљава у цивилизацији којој припада и италијански сенатор. Савремени европски либерализам реалност је у којој Пера проналази заборав хришћанства. Јер изворни либерализам, у визији Лока, Цеферсона и Канта, утемељен је на теистичкој и хришћанској матрици основних људских права, које је сам Творац уградио у човеков ДНК. Њих тројица, по Марчелу Пери, били су, можда, на неки начин антиклерикалци, али не и агностици и безбожници, а и сам Пера за себе зна рећи да је лаик у агностичком смислу који храни свој религиозни осећај. Без вере у човека који је најсавршеније створење Божје, једини који је створен по слици Божјој, Пера не види могућност остварљивости темељних људских права нити заједничког живота у либералном друштву. Други нам је препознатљив као ближњи, и, управо Христос афирмише појам ближњи као: други је мој брат, мој ближњи, а не „други је мој пакао“, као што налазимо код Сартра. Међутим, други нам може бити ближњи само у присуству Трећег, а то је Бог (Трећи=Први).

Хришћански концепт добра и морала јесу вредности које су уклопиве у вредности либералног друштва. Заборав хришћанства у либерализму огледа се у чињеници да окупљене европске земље нису и уједињене, недостаје им везивно ткиво, заједничка снага, нешто што би дало смисао и економској заједници, а не да економски интерес претендује да буде смисао, тако да три основне тачке које представљају искуство милиона људи јесу либерализам без темеља, Европа без идентитета, етика без истине“.⁷

Настојање Европе да у Уставу не помиње своје јудео-хришћанске корене, скривање хришћанских симбола, само су

⁵Исто.

⁶Исто.

⁷Марчело Пера – Зашто се морамо звати хришћани, “Службени гласник”, Београд, 2010, стр. 13.

нека од питања које расветљава Пера критикујући савремени либерализам под видом заборављања хришћанства. Наглашени релативизам поготово се негативно манифестује на моралном плану, тако да о томе шта је добро, а шта зло, може да одлучи гласачка кутија.

Изворно, либерална држава не почива на институцији Цркве, већ се одређује људским разумом који еванђелске вредности преобликујући претвара у рационалне императиве, тако да у либералној држави вера треба бити конститутиван елемент онога што означавамо као јавну сферу, и чинилац који обликује заједничку културу и препознатљив етос. По Марчелу Пери, истински, изворни либерал би себе требало да представи као хришћанина, потврђујући тиме да се његов либерализам изворно утемељује на хришћанској вери и етици, али сам не мора бити верник. Либерал, схваћен на Перин начин, могао би се одредити као човек (хришћанин) који верује да је хришћанска вера преобразила свет, обликовала европску културу, вредностима љубави, једнакости, слободе и достојанства сваког човека. То је кључна Перина идеја и на њој он види могућност преображаја секуларизма у једну нову вредност, у нешто што би савремени човек препознао као блиско и оствариво.

Хришћанин по вери и хришћанин по култури – концепт Марчела Пера

Хришћанин по вери живи своју хришћанску веру славећи Бога у окриљу светотајинског живота Цркве, и никоме је не намеће, док хришћанин по култури свој хришћански идентитет налази у наслеђу морала, обичаја, културе, као нешто што у великој мери обликује његов живот и његов вредносни систем. Вредности либерализма као што су: достојанство сваког човека, слобода, једнакост, солидарност, брига за сиромашне у свету, демократија, упућују, по Пери, свакога да извор тих вредности потражи и пронађе у хришћанству. Таквим концептом, према Марчелу Пери, отвара се могућност за повратак хришћанских идеала у европски контекст, а, самим тим, враћа либерализам својим хришћанским коренима и свом изворном виду.

Питање које се не може заобићи при разматрању овог концепта јесте да ли у дефиницију хришћанина по култури улази

и обавеза вероисповести. Перин став је да хришћанин по култури може бити и агностик, и атеист, али да је увек остављена могућност за напредак вере, и ту је афирмисана Перина идеја у тој мери да је прихватљива и кардиналу Рацингеру, касније папи Бенедикту XVI. Порукe Декалога које је Мојсије примио на Синају уклопиве су у етос сваке цивилизације.

Културни, религијски идентитет могао би дати Европи чврст темељ назначене жеље за јединством, али Европа не сме заборавити да то није преваходно политичко и економско питање, него израз духа и стања свести. Хришћанска порука је универзална, она наглашава достојанство сваког човека, она у бризи за другог превазилази свака ограничења, и управо Пера ту проналази разлоге да хришћанство буде препознато као неопходна димензија која интегрише, али уважава различите нивое у поимању те димензије.

Када је у овом контексту реч о другим религијским заједницама, Пера подразумева кориговање оних делова културног мозаика који се противе европској култури овако дефинисаној, као и потребу реинтерпретације и преиспитивања за интеграцију у европски културни образац који је вековима обликован.

И управо у исламском начину живота Марчело Пера уочава слабо вредновање европског моралног наслеђа, као, на пример, кад је реч о слободи вере, једнакости мушкараца и жене и сл.

Могући дијалог са исламом

Теза Марчела Пера је да међурелигијски дијалог није могућ у ужег смислу, јер не постоји неопходна теолошка претпоставка. Међутим, међурелигијски дијалог схваћен као међукултурни дијалог отвара перспективу сусрета на одређеној равни. Дијалог са исламом се не може водити на догматском плану, не може се расправљати о истинитости Алахових речи, него о реализацији тих порука у животу верника, у њиховим делима, као што се не може расправљати о Богу – Светој Тројици, али се може расправљати о вредностима које је таква вера подарила човечанству. На културном, етичком плану, који су обликовани одређеном религијом, могућ је сурет са другим, различитим. Различите религијске концепције се пореде, не у смислу која је боља, или права, него какве импликације изазива на културолошком плану и етичком нивоу. Тај аспект Периног концепта подржао је Бенедикт

XVI. Тај сусрет или дијалог своју афирмацију има на плану позитивног односа према другом, посебно другачијег, различитог од тебе. Дијалог са аспекта културе базиране на хришћанској вери, на пример, може да резултира јачањем мира, бригом за верске слободе, заштитом достојанства свих људи, поготово у време високе технологије, биоетичких изазова, информационог друштва. Теза о јединству у различитости по дефиницији претпоставља властити идентитет, јер без њега нема ни поимања различитог. Такође, и ислам се посматра не само као религија, већ као својеврстан културолошки феномен, јер он својим учењем и вером, обликује културни образац који утиче на живот у већој или мањој мери, скоро милијарду људи. Проблем интегрисања исламиста у Европи, као резултат имиграција, Пера види управо у „несигурности Европе да призна и вреднује сопствено природно хришћанско право (што је за њу световно уставно право). Слабост европског идентитета, као последица распрострањеног лаицизма и релативизма, игра овде кључну, негативну улогу за Европљане који угошћавају и за имигранте који траже да буду угошћени“.⁸ Ако се напетост која се јавила као резултат имиграција, по Пери, пресели у суднице, повери полицији или војсци, то би значило „да је претходни рад на образовању, грађанском преображају, учењу европских вредности пропао. То значи да је европски идентитет толико несигуран у себе, тако мало вреднован и тако мало примамљив да за имигранте не игра неку нарочито привлачну улогу или чак у њему изазива одбојност“.⁹

Европа данас има тенденцију да постане заједница без Бога, и Марчело Пера то види као један експеримент који се реализује преко лаицизма, науке, релативизма и мултикултурализма, и то је препрека не само обликовању европског идентитета него и интеграцијама на политичком плану којима тежи. Исламски фундаментализам, али и могући фундаментализам на другом плану, јесте ризик свих религија, посебно монотеистичких. Ислам као и хришћанство јесте вера у једног Бога и покушај приближавања једном Богу, и, ако постоји један једини Бог, један једини извор јединог спасења, једна једина Књига која садржи једину истину,

⁸Марчело Пера – Зашто се морамо звати хришћани, “Службени гласник”, Београд, 2010, стр. 122.

⁹Исто.

онда се отвара простор ка томе да се свака друга религија сматра лажном, незрелом или митолошком, а њени следбеници грешницима, неверницима или отпадницима. Огроман је корак до тога да их сматрамо противницима или непријатељима, али се тај корак може брзо направити“.¹⁰ И управо фундаментализам подстиче на тај корак. Искључивост је кључни аспект фундаментализма, тако да је, по Пери, у неколико историјских фаза и хришћанство било пред изазовом фундаментализма, посебно се то приписује неким појединцима који су практиковали хришћанску веру на фундаменталистички начин. Међутим, хришћанство је налазило начине да се избори са тим тако што је прихватило „принцип верске слободе и увело разлику између грешке и грешника“.¹¹ Само хришћанство утемељено на Христовим порукама љубави најбољи је вид одбране од могућих фундаменталистичких решења. Христов позив да чинимо другима само оно што желимо да се нама чини, јесте образац хришћанског односа према другом, подсећајући да циљ хришћанске поруке јесте царство Божије, а не неко друштвено уређење на земљи, а „Исусово политичко учење и не постоји како би хришћанин могао из њега да извуче корист“.¹²

Да ли се такво негирање фундаментализма може пронаћи у исламу? Пера наводи примере из Курана који остављају могућност за фундаменталистичко схватање, као нпр.: “И борите се против њих док многобоштво не ишчезне, а док само Алахова вера не остане“ (VIII: 39). Наравно, наводе се и други примери: “У веру није дозвољено силом нагонити - прави пут се јасно разликује од заблуде“ (II: 256).

Разматрајући ова два потпуно супротна садржаја, Пера подсећа да текст светих књига сам по себи не одређује дух и тумачење. Међутим, сам текст није небитан, али тумачење одређује смисао и однос верника према поруци. Стављајући акценат на интерпретацију, одговорност ислама данас је у томе који образац афирмише.

Марчело Пера је скептичан према одлукама Другог ватиканског концила које подстичу интеррелигијски дијалог, сматрајући да је тај пут осуђен на пропаст од самог почетка, јер

¹⁰Марчело Пера – Зашто се морамо звати хришћани, “Службени гласник”, Београд, 2010, стр. 123.

¹¹Исто, стр. 124.

¹²Исто.

„како може да постоји аутентични интеррелигијски дијалог ако религије, нарочито монотеистичке и познате, јесу холистички системи, сваки са сопственом истином и сопственим критеријумима за прихватање“.¹³ Разматрајући чувено предавање Бенедикта XVI у Регенсбургу, италијански сенатор формулише питање које гласи: “Да ли је Бог ислама Бог разума или Бог мача?”¹⁴ Године 2007. укупно 138 исламских научника послали су папи писмо као одговор, изражавајући дух ислама као религије мира. Марчело Пера упоређује основне догме ислама са хришћанским, где се о Алаху говори као једином Богу, Господару светова, док је Хришћанство утемељено на две највеће Христове заповести о љубави према Богу и ближњем. С обзиром да се ради о две различите религије, Пера закључује да је интеррелигијски дијалог немогућ, ако је заснован на истинама вере, догматској равни. Међутим, ако истине вере буду вредноване према културолошком и етичком кључу, онда је могуће говорити о бољој религији, у том контексту. Какве последице оставља која религија на културолошком плану, да ли и на који начин афирмише достојанство сваког човека, слободу изражавања? У циљу остваривања дијалога, “сада се не поставља питање Да ли је ислам сродан са хришћанством, нити да ли је ислам вера разума или мача, већ да ли су последице које произилазе из ислама сродне са моралним наслеђем човечанства? Са демократијом? Са повељама људских права?”¹⁵ Тумачећи ислам као религију која толерише друге вере, често се цитира можда и једина сура која има поруку: “А да је Алах хтео, Он би вас следбеницима једне вере учинио, али Он хоће да вас искуша у ономе што вам прописује, зато се такмичите ко ће више добра учинити; Алаху ће се сви вратити, па ће нас Он о ономе у чему сте се разилазили обавестити (V: 48).”¹⁶ Из овога се види да различитост вера није нешто што је супротно Алаховој вољи, и да се треба такмичити у добру. Дијалога не може бити о истинитости Алахове речи, него о последицама које вера у његову реч изазива, тако да се немогућност међурелигијског дијалога препоручује као могућност интеркултуралног. Однос Европе према исламу Марчело Пера овако одређује: “Европа

¹³Марчело Пера – Зашто се морамо звати хришћани, “Службени гласник”, Београд, 2010, стр. 127.

¹⁴Исто.

¹⁵Исто, стр. 132.

¹⁶Исто.

воли ислам из истих разлога због којих ислам мрзи Европу: због њеног лаицизма, релативизма, мултикултурализма, губитка угледа осећања вере. А Европа нуди исламу дијалог из истог разлога због кога не зна и неће више да разговара сама са собом, а то је одбацивање сопствених корена“.¹⁷ Моћно либерално учење које је са поносом истицано, по Пери, је данас у фази културолошке агоније.

Закључак

Марчело Пера је у књизи веома сугестивног назива покушао да укаже да Европа мора да буде хришћанска, ако жели да се уједини у нешто што ће личити на једну заједницу са препознатљивим идентитетом и етосом. Говорећи о овој књизи, др Радован Биговић је рекао да она „поставља питање да ли је могућа синтеза савременог, секуларног либерализма и хришћанства. Да ли је могућ тео-секуларизам или тео-демократија?“¹⁸ Др Радован Биговић подсетио је да теза коју Марчело Пера промовише има релацију и са Православљем, које је део европске културе, подсећајући да идеја глобализације, интеграција, није страна Православној цркви, него је „глобализација иманентна природи саме Цркве“.¹⁹

Марчело Пера наглашава потребу нове евангелизације Европе, која би била хришћански одговор на релативизацију свега, па и моралних вредности, афирмишући свој аутентични етос, менталитет и стил живота, који има утицај на цео друштвени живот. Уколико Европа остане на позицијама радикалног антропоцентризма, индивидуализма, хедонистичког етоса, потрошачког менталитета, наћи ће се пред неизвесном будућношћу, порука је Марчела Пера.

¹⁷ Марчело Пера – Зашто се морамо звати хришћани, “Службени гласник”, Београд, 2010, стр. 127.

¹⁸ У недељу, 20. марта 2011. године, у свечаној дворани Гимназије „Јован Јовановић Змај” у Новом Саду, у оквиру трибине Разговор с поводом – Либерализам, Европа, Етика представљена је књига Марчела Пера “Зашто се морамо звати хришћани”. Као гостујући предавачи Школе православне духовности, о књизи су говорили протојереј - ставрофор др Радован Биговић и др Дарко Танасковић, професор на Филолошком факултету у Београду.

<http://www.svetigora.com/aktuelno/predavanja?page=10>

¹⁹ Исто.

Европа свесна свог идентитета може водити пре свега културолошки и цивилизацијски дијалог са исламом. Могућа међуцивилизацијска интеракција између хришћанства и ислама може бити остварена као „сукоб или сусрет цивилизација“²⁰, „сусретни или сударни међуцивилизацијски однос“.²¹ Управо, књига Марчела Пере поручује савременој Европи да мора себе доживљавати као хришћанску да би интеракција са другим и другачијим, у овом случају исламом, била сусрет култура, цивилизација, идентитета, а не судар.

Књига Марчела Пере „Зашто се морамо звати хришћани“ открива нове перспективе могућег дијалога хришћанства и ислама у европском амбијенту, али и могућег и пожељног сусрета Европе са самом собом и својим хришћанским идентитетом и етосом.

²⁰Др Дарко Танасковић: Ислам и ми, Сусрет или сукоб цивилизација?, „Партедон“, Београд, 2006,стр. 237.

²¹Исто,стр.259.

Давид КЕЦМАН ДАКО

У ИВАЊСКОМ МЕЛЕМ-КОЛУ

Светлосним бићима, чуварима оног жишка што је песмом, што је игром „Ивањским цвећем“ у Сивицу из баштине војвођанских Срба староседелаца, од заборава одбрањено и за вјек у вјеков сачувано, речи ове посвећујем.

Аутор
Д. К. Д.

Нема те силе, тог огња и тог потопа, тог леденог доба, ничег на земљи и у васељени у чијој моћи је завек да утрне, лавом да прекрије, водом безмерно дубоком и широком безданим вртлогом до нечуја и до невидела да порине, у студен-таму нетрагом да заметне тај божији жижак што је од искона у корену, у круници цвета сунцоликог обличја. Што је у оку птице, у гласу, у осмеху на лицу детињем што само радошћу и само надом зрачи. Што жаром љубави девојачке и момачке само топлином, чежњом за додиром увек изнова чезне, ходи... Распламасаном жељом за преливањем у једину, капљом – искром из које увек бива плам за живот опстаје човек и бива свет, а у њему и сав људски род, сваком злу уинат. Тим жишком, с том младошћу и с таквом чежњом за лепотом и добротом, песмом, цвркутом и тим шапатам за љубав и том полетном игром за живот, једино тако - бива вечност.

И све то сливено у реч за песму, у складно сазвучје што је по свом срцу, по његовим откуцајима најпре распознато свом кораку прилагођен ритам, па све заједно, и песма и звук, бива и опстаје као вечни огањ/плам у нама. Бива и глас и слово у језику српском којим се за вјеки и у вјеков најбоље разумемо. Што је суштинско и непобитно сâм битак - духовни жижак народу међу народима у кули вавилонској: чуј и бруј свега оног без чега нам властитог, људског лица нигде не има.

Да, било је и биће понешто, а о томе не само историја, него и оживљени у души српског рода својом песмом, и оном лирском, по Вуку, нежном, женском, и песмом јуначком, епском, а по ризничару народног нам блага, оном мушком, што гулама и гајдама, тамбурицом, ил' фрулицом, нежном срцу и мудрому слуху све казују, бива, као да је усудно правило, као да је клетва или нечија по казни задата обавеза, да се, с времена на време, време оном увек несигурно, да нам се стравична невоља догађа. Све то што је сила, што је огањ и потоп, што су олујни, ветрови и рушилачки походи пустошни, жестином равни пошастима, попут куге, к нама стигну, те бива зло: Чупање вековних корена. Безумни изгон са предачких огњишта. Погром! Брисање имена и преименовање језика. Отимање, крађа, присвајање баштине. Забрана и „чекићање“ ћирилице, азбучника којим је вековима уназад оствариван траг мудрости и чисти белег тим писменом-ћирилицом сва нам прошлост сачувана, од заборава одбрањена. Сачуван нам живот, све у њему што је искра за нови плам и капља за нову жеђ. Почињеним злом бива ништење сваког, а најпре оног егзистенцијалног, потом и оног људског, националног, верског, духовног идентитета.

Срећом, или више ваља бити захвалан том космичком уму, тој сили над свим силама што увек нађе и време и начин да угаси тај паклени огањ, да исуши и здравим семеном изнова да засеје, да учини плоднијим но што је икад пре био, цветом, јатом, људима да настани то тле иза библијске катаклизме, након растопа свих ледених кора, након пира самоумишљених владара водом и копном... Постојан је тај жижак у нама који нас чини не само живим, па докле се и како се може, него и да се и сами осећамо делићем вечног, макар и на трен. Ивањдан!

Дан у славу сунца, дан потпуне, безостатне вере у живот и радошћу, песмом о љубави, о нежности, прескоком преко великог огња једнако и мушког и женског света, распеваног, разиграног, оног чилог и смелог што мисли и шта верује да је, попут жита на плодној њиви отежалог класја, да је попут оног у пољу жутог цвета ивањског, броћице, јованданче (*Galium verum*), коначно и сâмо за плодност приспело, за чврсто и оштро „рало“ (мушко ли је) и прву бразду (женско, топло, набујало) за мушко-женску игру и гласом и стасом већ доспело. Потом, у истој игри, у колу што и сâмо на ивањски венац личи, песмом чежња исказана: Дај, Боже, љубав,

нежност, топлу ложницу намах, ил' чим рана јесен пристигне!

И то биље у венцу у који се сплићу и лековите травке, лек народни за многе бољке, обавезно, има ли га у близини, кантарион, за све ране, дубљи удах, ноћ мирнију, смех ведрији, снагу већу, вољу јачу, мелем први, сви ти људски, лепо и ведри, полетни, живота пуни и за продужење живота умом и снагом доспели/дозрели људски изданци, у један су, у ивањски мелем-венац уплетени.

У том живом мелем-венцу, око огња, око храма православног, чистим срцем, бистрим оком, неспутаном игром-песмом у радости и у нади дан искреног посвећења свему оном што је Светлост.

Што је вера у топлину и доброту.

Што истим тренем, у васељени и у човеку, истим жаром све просветли.

У једну жишку што све сабира, све сажима..

И не чуди што тога дана, али само на Ивањдан, и сâмо Сунце застане и – народ вели – трипут заигра.

У ивањском мелем-колу, Сунце моје – заиграло!

ДА СЕ НЕ ПОНОВЕ АГРЕСИЈЕ И ПОГРОМИ НАД СРПСКИМ НАРОДОМ

У организацији одбора *Просвјете* из Аустрије, одржана је трибина Косово и Метохија – Сумрак Европе, 17. марта 2018. године у Храму Васкрсења Христовог у Бечу. Програм и предавање били су посвећени *подсећању на Мартовски погром 2004. године и НАТО агресију на Србију и Црну Гору 1999. године.*

Тим поводом познати српски историчар, проф. др Милош Ковић, са Филозофског факултета у Београду био је гост *Просвјете* и одржао предавање: *Косово и Метохија - Сумрак Европе*. Заједно са др Ковићем, који је и потпредседник одбора *Просвјете* из Београда, у Беч су допутовали и у програму учествовали Дејан Мاستиловић, секретар одбора *Просвјете* у Београду и директор издавачке куће *Филип Вишњић*, као и главни и одговорни уредник Драган Јовановић. У музичком делу програма је учествовао познати музичар Сима Симић, који живи у Бечу, а родом је из Призрена.

Минутом ћутања одата је пошта свима настрадалима у Мартовском погрому и НАТО агресији. Манифестацију је беседом отворио отац Михајло Смиљанић из Храма Васкрсења Христовог. Професор Срђан Мијалковић, председник *Просвјете* је поздравио присутне, нагласио значај обележавања годишњица из прошлости српског народа и истакао да *Просвјета* таквим догађајима посвећује посебну пажњу. Као што не смемо заборавити наше значајне датуме и људе, тако морамо памтити и велике неправде и несреће, јер је то начин да се оне не понове, рекао је Мијалковић. Он је подсетио присутне да је др Милош Ковић један од иницијатора „Апела за одбрану Косова и Метохије из 2017. године“, који је потписао значајан број српских грађана, интелектуалаца, академика, као и дванаест епископа СПЦ.

Професорка Светлана Матић, потпредседница Друштва, је упознала присутне са биографијом Милоша Ковића, нагласивши да је дипломирао, магистрирао и докторирао на Филозофском факултету у Београду, усавршавао се на Оксфорду и објавио

велики број књига, текстова у угледним научним часописима и зборницима. Ужа научна област му је општа историја новог века, области посебних интересовања међународни односи и политичке идеје од краја XVIII до почетка XX века.

Предавање је др Ковић започео речима да нам је историја дуга, трагична и, у исто време, славна. Крајем века са Космета је некажњено протерано неколико стотина хиљада људи, а највише Срба. Многе европске земље су, на жалост, учествовале у овом злочину, а изгледа да неке од њих сада увиђају своју грешку. Неизвесна је и судбина преосталих 120 000 Срба на Косову и Метохији. Они сигурно не желе припајање Великој Албанији. Да ли је могуће да се у Европи која се залаже за грађанска права догађа овакво укидање људских права за читав један народ? Срби су стар народ, преживео је неколико геноцида и због тога се наша историја може поредити са историјом Јевреја и Јермена. Наша историја је важна и због ослободилачких покрета српског народа у Првом и Другом светском рату. У срцу нашег трајања увек је био Косовски завет. На Косову је данас НАТО, али та окупација није крај наше историје. Док не дође до промена односа у свету, потребно је сачекати и преговарати у промењеним околностима. Важно је и да Срби буду солидарни, да одлазимо у српске енклаве и помажемо нашем народу колико можемо. Не треба да имамо илузије, гледајмо на себе својим очима, јер треба памтити, говорити и сведочити, били су најважније тезе које је др Ковић предочио присутнима у надахнутом предавању.

Након предавања развила се изузетно конструктивна дискусија. У публици је био велики број младих људи, бројни студенти из Беча, као и група бечких доктораната историје, којима је професор Ковић својевремено предавао на Филозофском факултету у Београду. Било је много питања која су се тичала историје нашег народа, посебно на Космету, али и о евентуалним могућностима решавања проблема који су се нагомилали у јужној српској покрајини. То је показало да Срби у расејању на исти начин осећају све проблеме нашег народа као и они у матици и да је потребно појачати међусобне везе и заједничке напоре на њиховом решавању.

ПР. „Просвјета” из Аустрије, Беч, 19. март 2018. године.

Душан ТУЗЛАНЧИЋ

ОСВРТ НА „ДАНЕ КОМЕДИЈЕ 2018.” У БИЈЕЉИНИ

Трагедија није случајно на пиједесталу умјетности. Она има своју онтолошку и егзистенцијалну датост. Од првог гријеха, братоубиства, преко потопа, четрдесетогодишњег лутања кроз пустињу, до јавног убиства најчеститијег међу нама. Свакодневна брига није заправо ништа друго него слутња да се трагедија не деси. Историја људског рода је историја трагедије. Од првог громогласног плача до посљедњег тихог уздаха, ми трагедију живимо.

Са друге стране, комедију вежемо за осмијех. Тражимо од ње да нам га измами на лице и задржи што дуже у јединици заједничкиведеног времена коју називамо представа. Свеприсутну трагедију лако је уочити, прикупити, поредати у цјелину и у својој глави и у инсценацији намијењеној другима. Са комедијом ствари иду мало теже. Она у есенцијалном облику не постоји у природи. Елементи комедије, оно чему се смијемо, су оно што се у хемији назива нестабилно једињење. Они су увијек везани за нешто чему се сигурно не смијемо. Зато и кажемо да комедија у позоришту настане из несреће несналажења карактера у датој драмској ситуацији.

Кад та несрећа несналажења постане примарна, када гег и псовка постану саме себи циљ, онда комедија пређе у свој најпримитивнији облик: јефтину забаву за масе. Јер позориште, неколико десетина хиљада година старије од познатих нам цркава, има своја правила налик црквеним: олтар испред којег се не командује, не држи предавање, не прича оно што позоришни вјерници желе да чују, него оно што треба да чују. Позориште има исповјест. Исповјест писца, глумца, редитеља. Када се та рукавица осјећања изврне, тек онда можемо очекивати снажну реакцију мислећег бића у публици. Тек јединство са том другом страном, чини позориште посебном умјетношћу. Позориште није јавно читање лијепе књижевности, а комедија није причање

досјетки.

И зато су велике представе као велике литургије. Имају евхаристијски завршетак.

Када су прије седамнаест година Милан Цвјетиновић и Милан Радић основали позоришни фестивал у Бијељини, определијели су се за комедију, ваљда зато што су мислили да долазе времена осмијеха, са новим миленијумом, након трагичног завршетка старог. Оно што је, нажалост, остала детерминанта овог фестивала од почетка до данас је недостатак финансијских средстава. Ово је, ваљда, једини, фестивал који готово двије деценије издржава сам себе, јефтиним улазницама у малој дворани.

Из тог разлога је овогодишњи селектор, глумац и тренутни директор Шабачког позоришта, Зоран Карајић, у програм овог фестивала уврстио пет продукцијски скромних представа, од којих чак четири нису потписала позоришта, него позоришне трупе и за ту прилику окупљени мини-ансамбли.

Нема овај фестивал награде за режију, сценографију, костим, сценски покрет или говор. Срећа за жири. Јер, руку на срце, нисмо се ове године (као и претходних) нагледали ингениозних режија, ни сценографија са ликовном компонентом. Нисмо чули пуно ауторских музика, нити видјели костим који превазилази пуку илустрацију. Режија није распоређивање глумаца по сцени, и зато би стварно било лијепо да, када један од глумаца направи назнаке мизансцена за остатак мини-ансамбла, не буде претенциозан па се потпише као редитељ.

Али, невоља неријетко роди и нешто добро. На овом, седамнаестом по реду Фестивалу “Дани комедије” гледали смо, силом организационих прилика и финансијских неприлика, писце и глумце. Саме самцијате, огољене до костију. Па још кад је и писац (или писци) од свега само успио да нацрта пуку скицу карактера, без јасних међуодноса, на сцени је остајао само Његово Позоришно Краљевско Височанство Глумац.

И ту су се и родили овогодишњи лауреати. Маестро Предраг Ејдус, у позоришној скици „Хор бечких дечака“ Мирољуба Недовића, показао нам је како глумац може да се креће кроз шупљину текста ходајући по претанким нитима међуодноса и држећи се чврсто и сигурно за ваздух. Показао нам је како великим мајсторима није неопходна ни велика тема ни велики текст. У истој представи вриједи запамтити и сцену новогодишње прославе,

у којој све три актера (Нинковић, Менсур и Ејдус) непогрешиво осјете да се баш на том мјесту у том тексту роди позоришни чин. Сем те сцене, памтићемо и прелијепу минијатуру растанка два (игром случаја) пријатеља. Да је писац успио да напише више од ове двије сцене, ова представа би сигурно била и озбиљан кандидат за најбољу представу фестивала.

Слађана Зрнић, у „Малом благу“ Елен Марфи и продукцији Градског позоришта Јазавац из Бањалуке, за разлику од Предрага Ејдуса, је ове године имала и понеку олакшавајућу околност. Њена представа је имала сценографију (једну од ријетких на фестивалу, ауторке Драгане Пурковић Мацан) и, уз њу, поприличне назнаке режијског поступка (да се разумијемо: дало би се причати на тему да ли је то ненаметљива или недоречена режија Слађане Килибарде, али рекли смо да награде за режију нема). Осим тога, структура овог адаптираног ирског текста свјесно бјежи од теорије настанка драме у сукобу карактера, пуштајући три глумице да нам се обрате кроз икс-ипсилон монолога... Готово као стенд ап, што итекако може да буде замка у умјетничком чину који себе хоће да назове представа. Слађана Зрнић показује глумачку зрелост, прије свега, осјећајем за мјеру. Зна кад, како и колико, и баш тим осјећајем за мјеру, она успијева да од нечега налик монодрами („ал у терцету“), направи позориште. И зато је награђена. Треба напоменути да су и остале двије актерке представе (Наташа Иванчевић и Белинда Божичковић) биле више него на висини задатка.

За разлику од свих других овогодишњих представа, „Источни анђе“ по тексту Љиљане Лашић у режији Драгослава Илића и продукцији Агенције „Сцена“ из Београда је имала квалитетан и захвалан литерарни предлојак. Иако је примарно глумица, Љиљана Лашић као писац бритко провлачи критику националних наратива кроз причу о отуђености савременог свијета. Љиљана Стјепановић, Љиљана Лашић и Стеван Пиале бритко и питко причају ову комедију препуну ироније, свјесно је водећи ивицом трагедије. Режијски поступак је ненаметљив, редитељ га никада не истиче у први план, вјешто допуштајући да се представа роди у интерпретацији текста који глумци знају, осјећају и умију... Иако у старту није прављена за ту намјену, ова представа би могла да доживи и фестивалски живот. Најмање што заслужује је да се нађе на репертоару неког већег позоришта.

Тако су три различите представе (стварно игром случаја)

однијеле три различите награде. Што се ненаграђених представа тиче, „Френки и Џони“ Теренса Мекенлија, чију режију потписује Теа Пухарић, и која је на овај фестивал дошла као продукција Ареус арт Београд (иако јој је премијера изведена као копродукција Народног позоришта Београд и Народног позоришта Сомбор) је мелодрама у којој жири и поред чињенице да се ради о комплетној и натпросјечно добро изведеној представи није могао пронаћи довољно елемената жанра којем припада овај фестивал. Вјероватно су медији криви, када су ову представу рекламирали у распону од романтичне (по узору на истоимени филм) до „урнебесне“ (што је типично медијски придјев) комедије.

Пета представа фестивала, „Удај се мушки“, Дуња Петровић, режија Марија Липовски, Испад театар Београд, није ни једним елементом могла да парира награђеним представама овогодишњег фестивала.

**ХРОНИКА КУЛТУРНИХ ДЕШАВАЊА У БИЈЕЉИНИ
(новембар 2017 - март 2018)**

НОВЕМБАР 2017.

- 1. новембра 2017. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” у Бијељини је представљена књига “Човјечанство у преображају” аутора Милорада Крстића;
- 2. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” Бијељина изведена је представа “Цело тело ту ме боли” редитеља Николе Пејаковића;
- 2. новембра 2017. године у Галерији Центра за културу “Семберија” отворена је изложба из фондуса Галерије;
- Од 3. до 8. новембра 2017. године одржана је манифестација 24. “Вишњићеве дани”. Организатор и покровитељ манифестације био је Град Бијељина, а реализатор програма је било Српско просвјетно и културно друштво “Просвјета” - Градски одбор Бијељина у сарадњи са градским установама и организацијама културе: СЦПД “Србадија”, Народном библиотеком “Филип Вишњић”, Музејом Семберије, ЈУ СКУД “Семберија” Бијељина, ЈУ Центар за културу “Семберија”, Епархијом зворничко-тузланском. “Вишњићеве дани” били су у знаку 250 година од рођења Филипа Вишњића (1767-1834).
Програмски садржаји 24. “Вишњићевих дана”:

3. новембра 2017. године

- Подизање заставе “Вишњићевих дана” и отварање манифестације,
- Представљање збирке поезије “Путевима славе” аутора Горана Полетана,
- Свечана академија у Центру за културу “Семберија” Бијељина;

4. новембра 2017. године

- Научни скуп “250 година од рођења Филипа Вишњића” на Педагошком факултету Универзитета у Источном Сарајеву у Бијељини,
- 8. сусрети младих пјесника “На Филиповим стазама” у Народној

библиотеци “Филип Вишњић” у Бијељини,
– Представљање књиге “Вукови пјевачи из Босне и Херцеговине” аутора Љубомира Зуковића и Јелине Ђурковић на Педагошком факултету у Бијељини;

5. новембра 2017. године

– Историјско-поетски час пред спомеником Филипу Вишњићу у Трнови и присуство литургији у Манастиру Тавна,
– Такмичење рецитатора и бесједника у Галерији Центра за културу “Семберија”;

6. новембра 2017. године

– Полагање вијенаца на споменик Филипу Вишњићу у Међашима и поетски час ученика ЈУ основна школа “Петар Кочић” Бродац - подручна школа Међаши,
– Културно-умјетнички програм “С Вишњићем у сјећању” Савеза слијепих и слабовидих Републике Српске у Народној библиотеци “Филип Вишњић” у Бијељини,
– Концерт ученика и професора Основне и средње музичке школе “Стеван Стојановић Мокрањац” Бијељина и Академије умјетности Слобомир П универзитета у Епархијском културном центру Епархије зворничко-тузланске,
– Представљање романа “У небо загледао” ауторке Љиљане Лукић у Народној библиотеци “Филип Вишњић” у Бијељини;

7. новембра 2017. године

– Представљање часописа за књижевност, науку и културу “Српска вила” у Народној библиотеци “Филип Вишњић” у Бијељини,
– Изложба о фотографском занату “Како смо се некад сликали – чика Фердо и остали” у Музеју Семберије (аутор изложбе: Тања Лазих);

8. новембра 2017. године

– Празнична литургија у Храму Светог Георгија у Бијељини,
– Проглашење награђених на такмичењу литерарних радова, рецитатора и бесједника у Народној библиотеци “Филип Вишњић” у Бијељини,
– Фолклорно и гусларско вече у Центру за културу “Семберија”,

- Спуштање заставе “Вишњићевих дана”.
- 5. новембра 2017. године приказан је филм о наступу СЦПД “Србадија” на међународном хорском такмичењу Santa al Mar (Калеља, Барселона, Шпанија) у Центру за културу “Семберија”;
 - 6, 7. и 8. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” приказан је филм “Ана Карењина”;
 - 7. новембра у Центру за културу “Семберија” одржана је представа Stand up комичара Неша Брициса;
 - 10. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” приказан је филм “Мацола”;
 - 12. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Штрумпфови”;
 - 14. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржан је хуманитарни концерт “Одрасли за дјецу” поводом обиљежавања Свјетског дана борбе против дијабетеса;
 - 16. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржан је хуманитарни концерт за прикупљање средстава за породицу Глигић;
 - 17. и 18. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” приказан је филм “Жаба”;
 - 17. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржано је Српско културно вече у организацији Удружења Крајишника из Бијељине;
 - 18. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Кафина, цура фина”;
 - 19. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Олаф и Елза”;
 - 20. новембра 2017. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” Бијељина организован је пријем за господина Guillaume Roussona, амбасадора Француске у Босни и Херцеговини и господина Emmanuela Mourieza, директора Француског института у Босни и Херцеговини и савјетника за сарадњу и културу амбасаде Француске у Босни и Херцеговини;
 - 22. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Дјевојчица из шуме”;
 - 25. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Маша и медо”;
 - 29. новембра 2017. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” у Бијељини представљен је први том “Енциклопедије

Републике Српске” у издању Академије науке и умјетности Републике Српске. О Енциклопедији су говорили академик Рајко Кузмановић, предсједник АНУ РС, академик Васкрсија Јањић, потпредсједник АНУ РС, академик Драгољуб Мирјанић, генерални секретар АНУ РС и академик Неђо Ђурић, дописни члан АНУ РС;

- 29. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа “Ноћ богова” аутора Мире Гаврана, у режији Марка Манојловића. У представи су играли: Дејан Луткић, Војин Ћетковић и Небојша Илић;
- 30. новембра 2017. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” представљена је књига “Чекамо васкрсење мртвих” аутора Бранка Станковића;
- 30. новембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” представљена је књига “Стомачни притисак” аутора Станоја Радељића.

ДЕЦЕМБАР 2017.

- 1. децембра 2017. године у Музеју Семберије отворена је изложба рукотворина “Чаролија традиције” Удружења жена са инвалидитетом “Импулс” из Бијељине. Изложба је била отворена до 11. децембра 2017. године;
- 1. децембра 2017. године у Галерији Центра за културу “Семберија” отворена је традиционална изложба Удружења ликовних умјетника “Свети Лука” из Бијељине;
- 2. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржан је хуманитарни концерт “За Зорана”;
- 2. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” приказани су филмови “Коко и велика тајна” и “Тор”;
- 3. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржан је концерт Националног ансамбла Србије “Коло” из Београда;
- 5. децембра у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Штрумпфови”;
- 6. децембра 2017. године у Музеју Семберије отворена је 8. смотра етнолошког филма. Смотра је организована у сарадњи са Етнографским музејом у Београду. У оквиру смотре приказана су четири филма (6, 13, 20. и 27. децембра 2017);
- 7. децембра 2017. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” представљена је књига “Свакидашње приче” аутора Цвијетина Ристановића;

- Од 7. до 12. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржана је ревија иранског филма у оквиру које су приказани филмови: “Ћерка” (7.12. 2017), “Данас” (8.12. 2017), “Људи топ” (10.12. 2017), “Тако далеко, тако близу” (11. 12. 2017) и “Гдје су ми ципеле” (12.12. 2017);
- 9. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржано је фолклорно вече Фолклорног ансамбла “Плетеница” Бијељина;
- 14. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржано је музичко-поетско вече “Пар стихова за нас” у изведби Ивана Босиљчића;
- 14. децембра 2017. године у Музеју Семберије отворена је изложба “Загађено и чисто није исто” Удружења грађана “Еко-пут” из Бијељине. Изложба је била отворена до 31. децембра 2017. године;
- 15. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржан је Никољдански концерт Јавне установе СКУД “Семберија” Бијељина;
- 16. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржани су Први међународни сусрети фолклорних ансамбала ветерана “К’о некад у 8”;
- 21. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа “10:1” (текст, режија и глума: Татјана Кеџман);
- 22. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржан је новогодишњи концерт студената и професора Педагошког факултета у Бијељини;
- 22. децембра 2017. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” представљена је књига “Помрачење сунца” аутора Срете Вучковића;
- 24. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржан је 5. новогодишњи концерт Плесног клуба “Мега Денс” из Бијељине;
- 26. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија”, у организацији ЈУ Гимназије “Филип Вишњић” Бијељина, одржан је пјеснички програм посвећен Милошу Црњанском, а поводом 40 година од његове смрти;
- 27. децембра 2017. године у Центру за културу “Семберија” одржан је новогодишњи концерт Плесног клуба “Студио Олена”

Бијељина.

ЈАНУАР 2018.

- 4. јануара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одржан је хуманитарни концерт “Пјесмом за Александра”;
- 5. јануара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одржан је Божићни концерт Основне музичке школе “Корнелије Станковић” Бијељина - Угљевик;
- 9. јануара 2018. године Хор СЦПД “Србадија” је наступио на свечаној академији поводом Дана Републике Српске у дворани “Борик” у Бањалуци;
- 10. јануара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Како су патуљци постали клонови”;
- 11. јануара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Мики и Мини у новогодишњој ноћи”;
- 15. јануара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Залеђени: Олаф и Елса спасавају Ану”;
- 16. јануара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Штрумпфови”;
- 17. јануара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Џо Банана”;
- Од 24. до 31. јануара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одржана је манифестација основних школа “Светосавски дани 2018”. Учествовале су основне школе: “Стеван Немања” Горњи Драгаљевац, “Кнез Иво од Семберије” Бијељина, “Меша Селимовић” Јања, “Петар Петровић Његош” Велика Обарска, “Јован Дучић” Бијељина, “Свети Сава” Црњелово, “Доситеј Обрадовић” Суво Поље, “Петар Кочић” Бродац, “Ћирило и Методије” Главичице, “Свети Сава” Бијељина и “Вук Караџић” Бијељина;
- 26. јануара 2018. године у Музеју Семберије отворена је изложба “Меморијали Првог свјетског рата на подручју Републике Српске” коју је организовао Музеј Семберије у сарадњи са Удружењем грађана “Зелени Железник”. Аутори изложбе су: мр Мирко Бабић, Снежана Неговановић и Ненад Лукић. Изложба је била отворена до 23. фебруара 2018. године;
- 30. јануара 2018. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић”,

у организацији те библиотеке и Дјечијег вртића “Драган и Зоран” Бијељина, представљено је дидактичко средство за рано учење у предшколским установама “Игром кроз Српску” које је награђено на конкурс Министарства просвјете и културе Републике Српске 2017. године.

ФЕБРУАР 2018.

- 1. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” приказани су филмови “Деда Мраз и пријатељи” и “Патуљци са насловних страна”;
- 2. фебруара 2018. године у Музеју Семберије одржано је Забавно и књижевно вече бијељинских музичара и пјесника;
- 3. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Штрумпфови”;
- 3. фебруара 2018. године Хор СЦПД “Србадија” је наступио на Сабору у организацији “Завичајног удружења Тузлака” у Бијељини;
- 4. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Мачак у чизмама”;
- 4. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одржан је концерт плесне групе “Bad Karma” Бијељина;
- 6. фебруара 2018. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” представљена је књига “Немој ме питати зашто ти пишем” аутора Млађе Станишића;
- Од 7. до 28. фебруара 2018. године у Музеју Семберије одржана је 8. смотра археолошког филма, коју је Музеј реализовао у сарадњи са Народним музејом у Београду. Пројекције филмова су одржане 7, 14, 21. и 28. фебруара 2018. године;
- 10. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа “Дјечије царево ново одијело”;
- 11. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа за дјецу “Мјау мјау”;
- 11. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одржан је концерт Дјечијег хора “Колибри” из Београда;
- 14. фебруара 2018. године у Музеју Семберије одржана је ликовна радионица Гимназије “Филип Вишњић” Бијељина;
- 14. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија”

одиграна је представа “Пјесник за пјеснике - Момчило Настасијевић”;

•15. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа “Терапија” у извођењу позоришта “Дис” из Бања Луке, а у оквиру пројекта “Ја грађанин” (КултФест);

•18. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа “Патролне шапе”;

•18. и 19. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” приказан је филм “Мали веселјак”;

•20. фебруара 2018. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” у Бијељини, у организацији те библиотеке и Јавне установе Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица Републике Српске, представљена је књига “Писма Матилди К.” аутора Мирослава Јанковића;

•20. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је Stand-up представа “Све што сте одувек хтели да знате о Џонију, а никада нисте смели да питате” Николе Ђуричка;

•22. фебруара 2018. године у Музеју Семберије представљена је књига “Гуслар по сјећању” аутора Миљурка Вукадиновића из Београда;

•24. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа “Црвенкапа”;

•25. фебруара 2018. године у Центру за културу “Семберија” одиграна је представа “Кловнови”.

МАРТ 2018.

•1. марта 2018. године у Музеју Семберије отворена је изложба фотографија Давора фон Винтерфелда из Њемачке “15000 километара на два точка”. Изложба је била отворена до 31. марта 2018. године;

•20. марта 2018. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” у организацији те библиотеке и Удружења “Краљевина Србија” – Повјереништво Бијељина представљена је књига “Освит дана осмог” аутора Микице Илића;

•20. марта 2018. године у Музеју Семберије представљена је књига “Петровке” (Историке србске повијести) аутора Петра Ашкрабе Загорског из Фоче;

•21. марта 2018. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић”,

у организацији те библиотеке и Књижевног клуба “Јован Дучић” Бијељина, поводом Свјетског дана поезије, одржано је XVI пјесничко вече;

•Од 26. до 30. марта 2018. године у Центру за културу “Семберија” одржана је 17. позоришна манифестација “Дани комедије” у Бијељини. Одиране су представе: “Хор бечких дечака” Агенција “Југоарт” из Београда (26. 10), “Источни анђео” Агенција “Сцена” из Београда (27. 10), “Мало благо” Градско позориште “Јазавац” из Бања Луке (28. 10), “Френки и Џони” у режији Тее Пухарић (29. 10) и “Удај се мушки” Театар “Испад” из Београда (30. 10);

•31. марта 2018. године у Народној библиотеци “Филип Вишњић” представљена је збирка поезије са 8. сусрета младих пјесника Бијељине, Вуковара и Сремске Митровице “Траг срећне оловке”.

Маја БАШИЋ

АУТОРИ ‘СРПСКЕ ВИЛЕ’

Бабачић, Есад (1965), најприје пјевач и писац текстова за панк групу *Via Ofenziva*, пјесник. Збирке: *Lyng poet* (забрањена), *Кавала* (1986), *Малом боксеру* (1988), *Анђео окрзнутих крила* (1989), *Ветар у венама* (1994), *Black Jack* (1994), *Китови се не надувају* (2000), *Диван* (2006), *Свако дете је лепо када се роди* (2011), *Слонови плачу поштено* (2012), *Доласци, одласци* (2013), *Китула* (2015).

Бабић, Здравка, рођена 1968. године у Билећи. Објавила је три збирке поезије: *Разгледнице из Билеће* (2014), *Мјесец је вајао жену* (2015, 2016), *Он ме воли ћирилицом* (2017). Члан је Завичајног клуба ‘Освиг’ из Билеће. Од недавно сарадник СПКД ‘Просвјета’ Билећа и сарадник часописа ‘Нова Зора’. Живи у Билећи.

Бедрач, Давид (1978), пјесник, есејист и критичар. Збирке: *Бескрајност* (1998), *Молске песме* (2001), *Песме са стакла* (2006), *Центиметри света* (2010), *Танка ћутања* (2013), *Корпа у самопослузи* (2014).

Берић, Миладин, рођен је 1962. године у Бањалуци. По занимању је дипломирани инжењер електротехнике. Пјесник и сатиричар. Објавио је: *Коракм рањене корњаче* (поезија, 1998), *Свитац у огледалу* (поезија, 2001), *Јутро на Задушнице* (поезија, 2002), *Лаку ноћ пропали студенти* (сатира, 2003), *Ловци на сјенке* (са Живком Вујићем и Дарком Самарцићем – афоризми, 2003), *Четворобој* (са Живком Вујићем, Слободаном Јанковићем и Гораном Кљајићем – сатира, 2004), *Једном у заувјек и даље* (поезија, 2005), *Приче из Педоније* (сатира, 2007), *Од конца до гajтана* (сатирична поезија, 2008), *На дан Светог Трифуна* (поезија, 2008), *На европском пруту* (афоризми, 2009), *Часовник који враћа вријеме* (есеји, 2010), *Кад бисер одбаца шкољку* (лирски медаљони, 2011), *Хага о Србима* (афоризми, 2012), *Звона у вjетру* (поезија, 2012), *Мусака* (електронска књига, сатира, 2013), *Квазимодо извини на грби* (сатирична поезија, 2013), *Ономад је била добар комад* (сатирична поезија, 2014), *Изборни слаган* (афоризми, 2015).

Вељовић, Милоје, рођен је 1962. на Борикама код Рогатице у РС. На Борикама је завршио основну, а у Рогатици средњу школу – гимназију. Након тога завршио Педагошку академију у Сарајеву на смјеру Математика-физика и Математички факултет у Београду. Дипломирани је професор математике и информатике. У Београду живи и ради од 1990. године. Члан је неколико књижевних клубова. До сада је објавио шест збирки пјесама и двије сатире.

Видмар, Маја (1961), пјесникиња. Пјесничке збирке: *Удаљеност тела* (1984), *Начин везивања* (1988), *Усмерење* (1989), *У подножју* (1998), *Присутности* (2005), *Собе* (2008).

Врањеш (Ђорђа), Андреја, рођен је 1963. године у Ливну. Студирао права у Сарајеву. Радни вијек провео у Библиотеци “Глигорије Возаровић” у Сремској Митровици. Поезијом се бави још из гимназијских дана. Објавио је три збирке пјесама: “На обали срца” (2015), “Са друге стране сна” (2016) и “Сунцокрет који је волео звезде” (2017). Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Сремској Митровици.

Гаврић, Борислав, рођен је 21.10.1936. године у Ораховици на Озрену, општина Лукавац, БиХ. Завршио Филозофски факултет. Објављене књиге: *Човјеков пјев у времену* (кратке приче, 1991), *Оловне кише* (пјесме, 1996), *Оноземаљци* (роман, 1997), *Између барикаде и кристалне дворане* (роман, 1998), *Тужибабa и неке ствари на Тари* (пјесме, 1999), *Мјесец у здјели* (пјесме за дјецу, 2000), *На царској цести* (роман, 2003), *Срце на табли* (пјесме за дјецу, 2003), *Златна леза* (пјесме за дјецу, 2004), *Цвијет Руже Шимиширове* (роман за дјецу и младе, 2005), *Сребрне сјене* (изабране пјесме за дјецу, 2007), *Озрен распоућена земља* (сонетни вијенац, 2007), *Ораховица на Озрену* (монографија, 2009), *Сонети у три круга* (2016) и роман *Учитељица* (2017). Живи у Бијељини.

Гаврић Дракулић, Даница, рођена је 1943. године у Кореници, Градина. Гимназију завршила у Титовој Кореници, Војно-медицинску школу у Београду. Радила је у Медицинском центру у Зворнику гдје је стекла пензију. Пише пјесме и афоризме. Објавила је књиге пјесама: *Камен на камен* (2013), *Поема родном крају* (2014); књиге афоризама *Нека ме мрзе, ја узвраћам љубављу* и *Политика као баук*. Живи у Зворнику.

Добник, Иван (1960), словеначки пјесник, уредник, преводилац, есејист и критичар. Уредник часописа *Поетикон* и оснивач Књижевног друштва *Хиша поезије*. Пјесничке збирке:

Ослобађање (1980), *Калиграфија лире* (1999), *Затвориши очи* (2003), *Репсодија у хладној зими* (2005), *Записи с листића* (2006), *Светионик* (2008), *Бела песма* (2009), *Пре почетка* (2010), *Друга обала* (2011), *Болска* (2015) и *Магичне песничке изреке* (2017). Живи у Шматевжу и Љубљани.

Ђаковић, Петар, рођен је у Масловарама (1946). Завршио Филозофски факултет у Сарајеву. Објавио књиге: *Плетиво воде, пјесме* (1996), *Давно сањан катрен, пјесме* (1998), *Сњежно огледало, сонетни вијенац посвећен Петру Кочићу* (2001), *Игра је озбиљна ствар, пјесме за дјецу* (2004), *Радио Кишобран, пјесме за дјецу* (2008), *Простори игре – избор пјесама за дјецу заједно са Р. Павловоћем и П. Стевићем* (2010), *Штит и мач, пјесме* (2013). Живи у Бањој Луци.

Ђурковић, Јелина (1953), живи у Бијељини и ради на Педагошком факултету као професор на предметима из области књижевности. Објавила је двије књиге поезије *Печати* (1996) и *Вилину влас* (2001). Објављује кратке приче у часописима, а 2017. изашла је из штампе збирка *Зарубице*. Бави се научним радом и књижевном критиком, те објављује радове у стручним и научним часописима. Из области народне књижевности објавила је књиге *Дијалог с традицијом* и *Фантастика метафоре*, и, у коауторству са Љубомиром Зуковићем, монографију *Вукови пјевачи из Босне и Херцеговине* (2017). Члан је Удружења књижевника Републике Српске.

Ђурковић Тошић, Драгана, рођена је 1962. године у Новом Пазару гдје је завршила основну школу и гимназију. Студирала на Правном факултету у Крагујевцу. Објавила *Очи боје септембра – приче* (2008), *Нектарно зрно – пјесме* (2013), *Свитак од ожилјака – пјесме* (2015), *Семе стихова – пјесме* (2017). Живи у Чачку, Србија.

Еткинс, Синтија (Synthia Atkins), рођена је у Чикагу. Мастерирала је на Универзитету у Илиноису (University of Illinois) и Универзитету у Колумбији (Columbia University's School of the Arts). Аутор је књига из области психологије *Временске прилике душе (Psyche's Weathers)* и *У случају потпуног откривања (In The Event of Full Disclosure)*, штампане 2013. године. Предаје енглески језик на Високој школи западне заједнице у Вирџинији (Virginia Western Community College) где је тренутно доцент.

Кецман, Давид Дако, рођен 28. септембра 1947. године у Рајновцима код Бихаћа, БиХ. Пише поезију, прозу, књижевну, ликовну и позоришну критику. По завршетку студија радио је најприје као наставник у школи (1971-1974), а потом (од јуна 1974. до пензионисања 2011. године) је професионални новинар. Објавио је двадесет књига, сарадник је многих књижевних часописа и листова. Књиге прозе и прозаида: *Леђ* (1982), *Калем* (1992), *Озарје* (1999), *Тамнина* (2008). Књиге пјесама: *Реч на леду* (1976), *Претпоноћни воз* (1980), *Ноћни риболов* (1980), *Трентај* (хаику) (1988), *Распад мозаика* (1989), *Зидари светилишта* (1991), *Небески гласник* (хаику) (1994), *Менпуеи һирпӧк* (Небески гласник, хаику и поема на мађарском језику) (1997), *Столетна вода* (2001), *Сам као суза* (изабране песме о љубави) (2003), *Хор сенки* (2010). Књиге за децу и младе: *Сањам, сањам чаролије* (песме и проза) (1994), *Хоћко и Нећко* (1997), *Даљинама преко света* (2003), *Неко само тебе тражи* (2007). Објавио је три романа мозаика *Кад дуња замирише* (1995), *Река за један дан* (2013), *Жива слика* (2016). Живи у Сомбору.

Клајн, Венди (Wendy Klein), рођена је у Њујорку. Напустила САД 1964. године. Психотерапеут је у пензији. Већину свог живота као одрасла особа провела је у Енглеској. Објавила три збирке пјесама: *Куба у крви* (*Cuba in the Blood* 2009), *Све у туркизу* (*Anything in Turquoise* 2013) и *Муд индиго¹* (*Mood Indigo*, 2016). Једна је од преводилаца који су превели збирку песама *Страта* (*Strata*, 2004), авангардне шведске песникиње Хелене Ериксон.

Кнежевић, Саша рођен је 1971. године у Сарајеву. Професор је српске књижевности на Филозофском факултету у Палама. Бави се народном књижевношћу и њеним саодносом са савременом књижевношћу. Слободно вријеме “траћи” пишући драме и романе: *Кад облаци једу људе*, *Јадни Марко*, *Откуд памет оном ко је нема*, у сјећању на заборав.

Козић Прерадовић, Стевка (1945. године, Горњи Карајзовци, БиХ, СФРЈ), економиста; радни вијек провела је у привреди и у Дјечијем позоришту Републике Српске. Књигом поезије *Прамен стрела* (1973) ушла је у књижевност. Пише за

¹Mood Indigo (1930) је без композиција и песма коју су написали Дјук Елингтон (Duke Ellington) и Барни Бигард (Barney Bigard), а текст је написао Ирвинг Милс (Irving Mills). Књига носи наслов по овој песми.

дјецу и за одрасле: прозу, поезију, радио драме, а повремено и књижевну критику. Објавила је изборе из поезије: на италијанском, есперанту, француском и чешком језику, уз два српска: *Жива брава* (2000) и *Папирни кључеви* (2013). Пјесме су јој уврштене у запажене антологије земаља: Индије, Мексика, Русије, Словеније, Румуније, Бугарске, Француске, Србије, Бих и РС а претходиле су им *Антологија жена пјесникиња Југославије* – А. Рудић, *Лирика двадесет петорице* – М. Шиндић и *Судбоносни дјечаџи* – Д. Трифуновића (1966). Живи у Бањалуци.

Корун, Барбара (1963), словеначка пјесникиња. Збирке: *Оштрина милости* (1999), *Записи из подземља* (2003; 2006), *Прасци* (2004) и *Враћам се одмах* (2011; 2012), *Девојчица, луда од љубави* (2014), *У међувремену* (2016). Са свјетски познатим перкусионистом Златком Каучичем је 2006. године снимила CD *Вибрације тишине* с пјесмама Сречка Косовела. Штампано је пет њених књига у иностранству.

Лакушић, Илија, рођен 1947. у Лијевој Ријеци, општина Подгорица. Лакушић је завршио Економски факултет у Подгорици, бавио се новинарством у „Борби” и „Побједи”. Члан је Одбора за књижевност ЦАНУ, члан Националног савјета за културу Црне Горе и предсједник Удружења књижевника Црне Горе. Пјесник, приповједач, романијер, сатиричар, новинар, публицист, аутор 20-ак књига. Сатиру објављивао у „Ошишаном јежу”, „Побједи” и у другим листовима и књижевним часописима.

Лазих, Тања, рођена у Бијељини гдје је похађала основну школу и Гимназију. Дипломирала археологију на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Од 1993. године кустос - документариста у Музеју Семберије у Бијељини. Аутор и коаутор више изложби и стручних радова са темама из културне историје Семберије. Међу објављеним радовима издвајају се: монографија „Занатско-предузетничка дјелатност у Семберији 1907-2007“ и књига „Жене у историји Семберије“.

Лалић Кровицка, Олга, рођена је 1980. у Шибенику. Апсолвент је славистике на Јагјелонском универзитету у Кракову (Пољска). Објавила је више збирки пјесама на пољском језику а у Републици Србији збирку: *Иза облака* (2008). Заступљена је у разним антологијама и алманасима. На пољском језику је објавила и збирку драма а пише и приче. Дјела су јој превођена на енглески, шпански, литвански, македонски и словеначки језик.

Живи и ствара у Дукли (Пољска).

Лукић (Ристе), Љиљана, рођена је 19. октобра 1939. године у Загребу. Након рођења па до данас живи у Бијељини, сем периода од јуна 1945. до октобра 1947. године када је живјела у Зворнику. Филолошки факултет – група Југословенска књижевност и српски језик завршила је у Београду, гдје је и магистрирала. Пише прозу, поезију, књижевну критику и есејистику. Објављене књиге: „Магнолија на длану“ – збирка прича (1997); „Из књижевног сазвежђа“ – есеји и критике (1998); „Плаво је боја неба“ – пјесме (1999); „Једнога дана пре седам дана“ – приче за дјецу (2000); „Балкон за маштање“ – приче и приповијетке (2002); „Трагање за смислом“ – књижевне критике (2004); „Кључар чудне љепоте Јован Дучић“ – књижевноисторијска студија (2008); „Приче о медведићима“ – приче за дјецу (2009); Јован Дучић, Рани радови I (1887-1896), /приређивач Љиљана Лукић/, (2010); „Јелена Златоносовић“ (2011), „Доктор Николо“ (2015), „Звијезда падалица“ (2015), “У трагању за оцем” (2016) и “У небо загледан” (2017) - романи.

Луковић, Слободанка, рођена је 11. септембра 1938. године у Бачини код Варварина. Завршила је Дефектолошки факултет у Загребу. Пише поезију, лирску прозу, хаику пјесме и хаибуне. Аутор је више књига: *Страшни суд* (1994), *На распећу* (1994), *Спасење* (1995), *Домородица* (1996), *Селидбар* (1996), *Велики прасак* (1997), *Христолика* (1998), *Пред небеским вратницама* (1999), *Муза и аждаха* (2002), *Капља* (2002), *У наборима брегова*, хаику пјесме и хаибуне (2003), *Црвена птица* (2004), *Поетика сфера* (2005), *Јованчица из Лазарета* (2007), *Родишта* (2008), *Сабирница* (2009) и *Небокази* (2011).

Љубојевић, Аљоша (1988), рођен у Сарајеву, живи у Бијељини. Дипломирани новинар. До сада објавио двије збирке кратких прича – „Без филтера” /Књижевна омладина Србије/ и „Знаш ли да је Михаил Каменски запалио Галац” /НК ”Јован Поповић” Кикинда/. Члан је ПЕН БиХ. Приче су му биране на конкурсима и објављене у књижевним часописима региона.

Мастернак, Збигњев, рођен је 1978. године; пољски писац, аутор филмских сценарија, фудбалер. Преведен на више језика. Аутор више романа. На основу неких од њих снимљени су филмови.

Мијајловић, Душан Адски пише прозу, поезију, приче и

пјесме за дјецу, хаику поезију, сатиру, књижевне приказе и новинске текстове. Објавио је: збирке пјесама *Несаницом до истине* и *Једино признајем своје распеће*, збирке награђених прича: *Калигула на кестеновом листу*, *Трошење сна* и *Трошење страха*, збирку хаику поезије *Крчаг за росу*, неколико жанровских новела и преко 1800 жанровских прича. Живи у Нишу.

Миловановић, Милена, рођена 1964. године у Бијељини, гдје је завршила Гимназију “Филип Вишњић”. Након завршене Гимназије уписује се на Одсек за књижевност на Филолошком факултету у Београду, а потом и на Православни богословски факултет Универзитета у Београду на којем је стекла звање дипломирани теолог. Приводи крају мастер студиј “Религија у друштву, култури и европским интеграцијама” на Универзитету у Београду. Ради као вјероучитељ у Основној школи “Свети Сава” у Бијељини. Неколико година је радила као сарадник за религијски програм на РТРС. Објављени текстови у Зборнику “Цркве, верске заједнице, медији и демократија”, Нови Сад, 2004; у додатку *Политике, Култура•уметност•наука*, 2009, *Светигори, Православљу, Живоносном источнику* и др.

Николић, Милан, рођен је 1.6.1976. године у Тузли. По занимању је професор разредне наставе. Објављивао је пјесме у листовима и часописима: “Књижевне новине“, „Нова зора“, „Српска вила“, „Кораци“, „Бокатин Дијак“, у дневним новинама „Глас Српске“. Прву збирку пјесама *Писма из несанице* објавио је 2002. године. Ради у Основној школи „Јован Дучић“ у Бијељини. Живи у Дијеловима код Бијељине.

Нешковић, Драгана, рођена је 1967. године у Равњу. Дипломирала је на Економском Факултету у Новом Саду. У Библиотеци “Глигорије Возаровић” у Сремској Митровици ради као библиотекар од 1996. године. Објавила је сљедеће радове: “Криза читања - стварност данашњице” (2011), “Кодекс - претеча штампане књиге” (2012), “Шта чини добру књигу?” (2016). Живи у Сремској Митровици.

Панг, Алвин (Alvin Pang), пјесник, писац и уредник са сједиштем у Сингапуру. Активан је међународно у књижевној пракси. Радове објављивао широм свијета на више од двадесет језика. Учесник је Међународног програма писања из Ајове 2002. године, члан је одбора Међународног института за поезију Универзитета у Канбери. Аутор је неколико издања поезије и

антологија сингапурске књижевности. Његове најновије књиге су: *Када стигну варвари (When the Barbarians Arrive, 2012)*, *Друге ствари и остале пјесме* (Хрватска, Брутал, 2012), *УНИЈА: 15 година пијаног брода / 50 година писања из Сингапура (UNION: 15 Years of Drunken Boat / 50 Years of Writing from Singapore, 2015)*, *Када стигну варвари (När barbarerna kommer, 2015.)* и *ШТА СЕ ДОГОДИЛО: песме 1997-2017 (WHAT HAPPENED: Poems 1997-2017, 2017)*.

Парашар, Дебејсиш (Debasish Parashar), пјесник, пјевач, текстописац. Његове пјесме су објављене у многим часописима и преведене на неколико језика. Његова дјела су уврштена у свјетске антологије као што су: *Одакле сте? (Where Are You From?)*, *Јабукe старог храста (Apple Fruits of an Old Oak)* и *Маслачак у вази са ружама (Dandelion in a Vase of Roses)*, све изашле у Америци. Оснивач је и главни уредник часописа *Advaitam Speaks Literary journal*. Живи у Њу Делхију гдје предаје енглеску књижевност као доцент на Универзитету у Делхију.

Певец, Зоран (1955), словеначки пјесник, критичар, есејист и уредник. Пјесничке збирке: *Orbis pictus* (1986), *Белешке заборављених* (1996), *Под силиконским небом* (2000), *Мушкарац у соби* (2004), *У некој тачки* (2006), *Хасидски певач* (2011), *Педест изабраних песама* (2014), *То није Мишел Фуко* (2015).

Петровић, Ђоко, рођен 1961. године у Трновици, општина Зворник. Основну школу завршио у Козлуку, а гимназију у Зворнику. На Филолошком факултету у Београду дипломирао 1987. године на групи за југословенске књижевности и српскохрватски језик. Као професор српског језика и књижевности радио је у двије основне и једној средњој школи у Ужицу. Од 1998. године ради у Министарству просвете Републике Србије као просвјетни савјетник, најприје у Ужицу, а затим од 2000. године у Лозници, гдје и живи. Осим приче *Бошко Трговац*, објављене у „Српској вили”, двије приче штампао је у суботичком часопису *Луча (Ни богова ни молитава, 2008. и Слепи сапутник, 2009. године)*.

Прокопиев, Александар (1953, Скопље), македонски је приповједач и есејиста. Његова проза је превођена на енглески, талијански, француски, руски и друге стране језике. На српском је изашло неколико његових приповједачких књига: *Арс аматора*, *Она воли Чехова*, *Антипутства за личну употребу*, *Посматрач*, *Човечуљак*. Ради као професор на постдипломским културолошким

студијама при Универзитету у Скопљу.

Репар, Примож (1967), пјесник је, филозоф, преводилац и уредник. Објавио је сљедеће пјесничке збирке: *Крст и чекић* (1992), *Накрај света крхка је научина* (1994), *Молитвеник* (1995), *Mors barbariorum* (1996), *Алхемија срчаног била* (1998, 2012), *Шуме, иконе* (2004), *По жеравици* (избор; 2006), *Стања дарезљивости* (2008), *Три дана у Истри и дан очи њих* (2017).

Ристановић, Цвијетин, рођен је 1937. године у Модрану, општина Бијељина, Република Српска, БиХ. Филозофски факултет завршио у Новом Саду, а постдипломски студиј на Филолошком факултету у Београду, на коме је одбранио магистарску тезу и докторску дисертацију. Објавио 9 књига из области историје књижевности и књижевне критике: *Казивање као огледало живота* (1990), *Епик и лирик Петар Кочић* (монографија) (1995), *Српски пјесници за дјецу* (1997), *Огледи и прикази* (1999), *Простори дјетињства. Огледи о српским писцима за дјецу* (2002), *Књижевне теме* (2003), *Критички (п)огледи* (2006), *Књижевнокритичка освјетљења* (2009), *Вредновање књижевног текста* (2014) и књигу кратке прозе *Свакидашње приче* (2017). Живи у Бијељини.

Симић Р. Милан, рођен је 1959. године у Великој Плани гдје и живи. Пише прозу, драме, филозофеме, афоризме, критику и есеје. Есеји су му превођени на македонски, афоризми на њемачки, енглески и руски, проза на словачки и словеначки језик. Запослен је у библиотеци „Радоје Домановић“ у Великој Плани. Члан је Српског ПЕН центра.

Сиртеш, Џорџ (George Szirtes) рођен је 1948. године у Будимпешти. У Великој Британији живи од своје осме године. Он је британски пјесник и преводилац са мађарског језика. Објавио двадесет збирки поезије, од којих је најновија *Покварена машина* (*Bad Machine*, 2013), двадесет књига превода и приредио је шест књига. Почасни је члан на Голдсмит колеџу, Универзитету у Лондону (*Goldsmiths, University of London*) и почасни доктор на Универзитету Ист Англија (*University of East Anglia*).

Стојковић, Душан (1948: Београд) – пјесник, приповједач, књижевни критичар, есејист, антологичар, преводилац са словеначког и француског језика. Уредник Шумадијских метафора (Младеновац). Објављене књиге: Поезија: *Мало сунце* (2004), *СмртКовање / СмртКовење* (изабране песме на српском и македонском језику, 2008). – Проза: *Сневомрак, кафкијаде* (2006),

Сновни словар. Приче о Сигналу (2007). – Лексикологија: *Речник дубровачког језика* (2000). Изабрана дела: *Снивци* (*Unus mundus*, Ниш, 47 /2014, стр. 89 – 249). Критика: *Баитиници и сапутници*. Субјективна историја младеновачке поезије (2007), *Хлеб камена и неба*. О сврљишким песницима (2010), *Жубор метафизичког*. Огледи о српским песницима (2010), *Зрнасти снови*. Критички текстови и студије о стваралаштву Дејана Богојевића (2010), *Радомир Андрић или Поезија која траје* (2012). Антологије: *Речи у излогу града*. Антологија младеновачких песника (1999), *Небо језика*. Антологија младеновачке прозе (2002), *Хук душе*. Антологија младеновачке есејистике I–II (2003), *Тело у телу*. Антологија српске еротске поезије (2003), *Лирски бруј Шумадије*. Антологија песама шумадијских песника /1804–2004/ (2004), *Снови бића*. Антологија младеновачких преводилаца (2004), *Дах речи*. Антологија младеновачке књижевности за децу (2005), *И снови и јава*. Антологија младеновачке драме, I–II (2005), *Рудници снова*. Антологија младеновачке поезије (2006), *Граматика смрти: Именице*. Антологија песама песника самоубица (2006), *Зрнење светлости*. Антологија стваралаштва слепих. Поезија и кратка проза (2007), *Граматика смрти: Прироци*. Антологија песама о самоубиству и самоубицама (2007), *Граматика смрти*. Танатолошки речник (2008), *Граматика смрти: Проза-Ида*. Приче писаца самоубица (2009), *Граматика смрти: Проза – Idem. Туђоземци*. Антологија прозних текстова са мотивом самоубиства (2010), *Граматика смрти: Проза – Idem*. Нашијенци. Антологија прозних текстова са мотивом самоубиства (2011), (са Дејаном Богојевићем) *Зрнца*. Антологија најкраће приче на српском језику (2011), *Граматика смрти: П(р)озорје*. Мотив самоубиства у драмској књижевности (2012), (са Милошем Јанковићем) *Венац венаца*. Избор сонетних венаца савремене српске поезије (2012), (са Дејаном Богојевићем) *Зрнца*. Антологија најкрајше српске прозе (Љубљана, 2012), *Госпођа смрт на дну тишине: од Ерине до Каролине*. Антологија песништва песника умрлих пре њихове тридесете године (2012), (са Дејаном Богојевићем), *Гласници невиђеног*, Антологија – зборник аутора рођених од 1970. до 1980 (Од Милоша до Маје) (2013), *Граматика смрти: П(р)окушаји*. Антологија есеја писаца самоубица (2013), (са Дејаном Богојевићем) *Антологија Поетикон* (2014), (са Миљурком Вукадиновићем), *Нису све болести за мене*. Антологија песама о болести, болницама, болу... (2014). Живи и ради у Младеновцу.

Стојчиновић Николић, Јованка, рођена је 1952. у Ритешићу код Добоја. Живи и ствара у Добоју, гдје је радила као професор у Средњошколском центру и Гимназији, те као директор Центра за културу и образовање. Објавила је 14 књига поезије: *Звијезда скитача* (1975), *Тијесно небо* (1994), *Самоћа руже* (1995), *Голо сунце* (1996), *Камен моје крви* (1996), *Босо биље (с преводом на румунски језик* 1997), *Оскоруша* (2000), *Горка свјетлост* (2002), *Кључаоница – Изабране и нове пјесме* (2003), *Облик свјетлости* (2006), *Мрак од чистог злата* (2006), *Тамно око улице* (2009), *У првом лицу* (2011). Њене пјесме су превођене на руски, њемачки, румунски, бугарски, македонски, енглески, јерменски, словеначки језик.

Тодоровић, Миролуб, рођен је 5. III 1940. године у Скопљу. Осмогодишњу школу учио је у местима око Велике Мораве, гимназију у Нишу, дипломирао је на Правном факултету у Београду. Оснивач је и теоретичар сигнализма, српског (југословенског) неоавангардног стваралачког покрета и уредник Интернационалне ревије *Сигнал*. Пише поезију, прозу, есеје и бави се мултимедијалном уметношћу. Објављене књиге поезије: *Планета* (1965), *Сигнал* (1970), *Куберно* (1970), *Путовање у Звездалију* (1971), *Свиња је одличан пливач* (1971), *Степениште* (1971), *Поклон-пакет* (1972), *Наравно млеко пламен пчела* (1972), *Тридесет сигналистичких песама* (1973), *Гејак гланца гуљарке* (1974), *Телезур за тракање* (1977), *Инсект на слепоочници* (1978), *Алгол* (1980), *Textum* (1981), *Чорба од мозга* (1982), *Гејак гланца гуљарке* (друго проширено издање, 1983), *Chinese erotism* (1983), *Нокаут* (1984), *Дан на девичњаку* (1985), *Заћутим језа језик језгро* (1986), *Поново узјахујем Росинанта* (избор из поезије, 1987), *Белоушка попије кишницу* (1988), *Soupe de cerveau dans l Europe d l Est* (1988), *Видов дан* (1989), *Радосно рже Рзав* (1990), *Трн му црвен и црн* (1991), *Амбасадорска кибла* (1991), *Сремски ђевап* (1991), *Дишем. Говорим* (1992), *Румен гуштер кишу претрчава* (1994), *Стриптиз* (1994), *Девичанска Византија* (1994), *Гласна гаталинка* (1994), *Испљувак олује* (1995), *У цара Тројана козје уши* (1995), *Планета* (заједно са поемом *Путовање у Звездалију* друго проширено издање, 1995), *Смрдибуба* (1997), *Звездана мистрија* (1998) *Електрична столица* (1998), *Рецепт за запаљење јетре* (1999), *Азурни сан* (2000), *Пуцањ у говно* (2001), *Гори говор* (2002), *Фонети и друге песме* (2005), *Плави ветар* (2006),

Паралелни светови (2006), *Златно руно* (2007), *Свиња је одличан пливач и друге песме* (2009), *Љубавник непогоде* (2009), *Глад за неизговорљивим* (2010), *Киборг* (2013), *Пандорина кутија* (2015), *Ловац магновења* (2015). Књиге прозе: *Тек што сам отворила пошту* (епистоларни роман, 2000), *Дошетало ми у уво* (шатро приче, 2005), *Дневник 1982* (2006), *Прозор* (сновни, 2006), *Шатро приче* (2007), *Лај ми на ђон* (Интернет издање, 2007), *Шокинг- блу* (шатро роман, 2007), *Киснем у кокошињу* (шатро жваке, 2008), *Боли ме блајбингер* (шатро роман, 2009), *Стално проваљује буве* (Интернет издање, 2009) *Торба од врбовог прућа* (кратке приче, 2010), *Дневник 1989* (Интернет издање, 2011), *Дневник 1985* (2012), *Дневник сигнализма 1979 – 1983* (2012), *Арејон* (Интернет издање, 2013). Књиге есеја и полемика: *Signalism* (1973), *Сигнализам* (1979), *Штеп за шуминдере – ко им штрика црева* (1984), *Певци са Бајлон-сквера и моја фрка са њима* (1986), *Дневник авангарде* (1990), *Ослобођени језик* (1992), *Игра и имагинација* (1993), *Хаос и Космос* (1994), *Ка извору ствари* (1995), *Планетарна култура* (1995), *Жеђ граматологије* (1996), *Signalism Yugoslav creative movement* (1998), *Miscellaneaе* (2000), *Поетика сигнализма* (2003), *Токови неоавангарде* (2004), *Језик и неизрециво* (2011), *Време неоавангарде* (2012), *Стварност и утопија* (2013), *Немо propheta in patria* (2014), *Простори сигнализма* (2014). Књиге за децу: *Миш у обданишту* (2001), *Блесомер* (2003). Антологије: *Сигналистичка поезија* (1971), *Конкретна, визуелна и сигналистичка поезија* (1975), *Mail Art – Mail Poetry* (1980). Bookworks: *Fortran* (1972), *Approaches* (1973), *Сигнал-Арт* (1980), *Златибор* (1990), *Шумски мед* (1992), *Cobol* (1992). Поезија, есеји и интермедијални радови Мирољуба Тодоровића објављивани су на више језика у антологијама, зборницима, каталозима, листовима, часописима, сајтовима и блоговима: Италије, Мађарске, Аустрије, Немачке, Француске, Шпаније, Португала, Швајцарске, Чешке, Пољске, Литваније, Шведске, Русије, Финске, Исланда, Велике Британије, Данске, Холандије, Белгије, Малте, САД, Канаде, Мексика, Уругваја, Чилеа, Бразила, Нове Каледоније, Јужне Кореје, Јапана и Аустралије. Овај аутор имао је четрнаест самосталних, а излагао је на преко шест стотина колективних међународних изложби цртежа, колажа, визуелне поезије, мејл-арта и концептуалне уметности.

Трајковић, Данијела је прозаиста, есејиста, књижевни критичар и преводилац. Рођена је 1980. године у Врању. Завршила

Гимназију у Прешеву. Дипломирала и мастерирала на Филозофском факултету у Косовској Митровици, Универзитет у Приштини, на катедри за енглески језик и књижевност. Њене кратке приче, преводи, критика и есеји изашли су у следећим књижевним часописима и новинама: *Златна греда*, *Кораџи*, *Багдада*, *Траг*, *Исток*, *Сент*, *Eckermann*, *Суштина поетике*, *Вечерње новости*, *Poem* (Британија), *Picaroon Poetry* (Британија), *The High Window* (Британија), *Српска вила* (Р. Српска), *Modern Literature* (Индија), *Advaitam Speaks Literary* (Индија). Заступљена у зборницима Писанија и Фосилни запис. Живи и ради у Врању.

Тузланчић, Душан, рођен је 1966. године у Бијељини, гдје је завршио основну и средњу школу. Дипломирао драмске умјетности у Београду. Магистрирао је из области маркетинга (проблеми процеса формирања јавног мњења приликом реализације битних економских реформи) и драмских и аудиовизуелних умјетности (процес формирања имиџа у умјетности и медијима), на Универзитету у Београду и Универзитету у Бањој Луци. Радио као новинар Радио Бијељине и културне редакције РТВ Београд, продуцент Асошијетед Преса, директор Бијељина Филма, продуцент и директор Идеа Плус. Режирао у аматерским и професионалним позориштима. Аутор неколико десетина промотивних и документарних филмова, као и ТВ реклама. Објављује радове о примјени драмских аудио-визуелних знања у маркетингу, креирању имиџа компанија, као и „наџинга и неуронског маркетинга“, нове маркетиншке области у оквиру које је (по подацима од фебруара 2017-те), један од аутора са највишим индексом цитираности на подручју бивше Југославије.

Хрбакова Репар, Станислава (1960), словачка и словеначка пјесникиња, прозна списатељица, есејисткиња и књижевна историчарка. Последње двије године живи у Данској. Збирке на словеначком: *Из заједничке зиме* (2006), *Дотаћи празну средину* (2006), *Вешање на звоно* (2014).

Шакота, Верица, рођена 1976. године у ХанOVERу. Живи и ради у Бијељини. На конкурс у „Дучићеве вечери поезије“ 1995. године, освојила прво мјесто за поему „Дучићу“, која је исте године објављена у часопису „Српска вила“.

Шпегел, Стојан, дипломирани сликар и пјесник, рођен 1963. године у Словењ Градецу, живи и ствара у Шоштању. Имао је више групних и самосталних изложби у земљи и иностранству

и добио више награда. Објавио је три пјесничке збирке: *Увек као први пут* (1996), *Шпегел у огледалу* (1998) и *Унутрашњи предели* (2006).

ИСПРАВКЕ И ДОПУНЕ РУБРИКЕ “АУТОРИ СРПСКЕ ВИЛЕ”
ИЗ 46. БРОЈА:

Ђорђевић, Душан, рођен 1951. године у Доњем Требешињу, Врање, у блогovima познат под именом Душан Ђорђевић Нишки. Учитељску школу завршио је у Врању 1969/70, Филозофско-историјски факултет у Скопљу 1975. године. Радио је у више основних и средњих школа у Нишу као школски педагог и директор. Са колегама је 2011. покренуо Лист просветних радника „45 минута”. За шест година објављено је 20 бројева. Објавио је збирке поезије: *Тиховање*, *Исповест*, *Молитва*, *Прибежишта*, *Поновљено пролеће*.

Милинковић, Миомир, рођен је 1948. године у Буковику, општина Прибој. Завршио је Филолошки факултет у Београду, студијска група *Српски језик и југословенска књижевност*. На истом факултету је магистрирао и докторирао. Бави се историјом књижевности, а пише и белетристику. До сада је објавио 38 стручних и научних књига, од којих су 2 из публицистике, 22 из науке о књижевности, а 14 из белетристике (три пјесничке збирке за одрасле, пет за дјецу, двије збирке приповједака за одрасле, три романа за дјецу и младе и једна књига бајки). Живи у Београду.

Уредништво

РИЈЕЧ УРЕДНИШТВА СРПСКЕ ВИЛЕ

Сљедећи, 48. број Српске виле изаћи ће из штампе почетком новембра 2018, уз *Вишњићеве дане*. Како се ове године обиљежава стогодишњица завршетка Првог свјетског рата (новембар 1918) и како ће и научни скуп *Вишњићевих дана* бити посвећен тој теми, Уредништво је одлучило да новембарски број Српске виле тематски посвети овом јубилеју.

Позивамо наше уважене сараднике да учествују у креирању садржаја тематског броја Српске виле! Тематски оквир свакако јесте стогодишњица завршетка Великог рата, а од пресудне је важности да сагледамо у шта је српско друштво потрошило цијели један вијек у свом развоју, шта су у том развоју директне посљедице политике, па онда и културе и умјетности, произашле из резултата Великог рата; гдје смо сада и шта нам је чинити убудуће. Нека ово буде фокусна тачка из које ћемо се одредити према прошлости, садашњости и будућности, као умјетници, као научници, као културни посленици.

Уредништво ће узети у обзир радове који буду стигли до 15. септембра 2018.

ОБАВЈЕШТЕЊЕ САРАДНИЦИМА И ЧИТАОЦИМА

Од 45. броја садржај часописа за књижевност, науку и културу “Српска вила” у електронском облику можете погледати на адреси:

www.prosvjeta-bijeljina.org

Уредништво

Рјешењем Министарства информисања Републике Српске број 01-356/95 од 8. септембра 1995. године часопис је уписан у Регистар јавних гласила под редним бројем 112.

На основу члана 29. став 1. тачка 16. Закона о акцизама и порезу на промет (“Службени гласник Републике Српске”, број 25/98), министарство науке и културе, даје

МИШЉЕЊЕ

Часопис за књижевност, умјетност и науку “Српска вила”, у издању СПКД “Просвјета” из Бијељине, је публикација од посебног интереса за културу, а на основу члана 29. став 1. тачка 16. Закона о акцизама и порезу на промет.

Мишљење се издаје у сврху плаћања пореза на промет по стопи од 8%.

УПУТСТВА САРАДНИЦИМА

* У једном броју часописа аутор може бити заступљен само једним текстом у обиму, највише, од једног штампаног табака куцаног дуплим проредом на А4 формату.

* Уз сваки рад достављен часопису, потребно је приложити и кратку биобиблиографију аутора за рубрику АУТОРИ “СРПСКЕ ВИЛЕ”.

* Рукописи подлијежу стручној оцјени и не враћају се ауторима. Уредништво задржава право редактуре и техничког уређења текстова одабраних за објављивање у часопису.

* Потписани чланци изражавају став аутора.

* Молимо ауторе да нам рад достављају на ћириличном писму, фонт Times New Roman 12.

* Пожељно је да своје радове откуцане на компјутеру доставите поштом, и-мејлом или на ЦД-у. Адреса Уредништва је:

Градски одбор СПКД “Просвјета” у
Бијељини,

Улица кнеза Милоша број 30,
76300 БИЈЕЉИНА

Телефон и факс: 055/209-580

E-mail: spkdbn@teol.net

Web site: www.prosvjeta-bijeljina.org